

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

ΚΑΙ

ΟΙ ΠΡΟΫΧΟΝΤΕΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

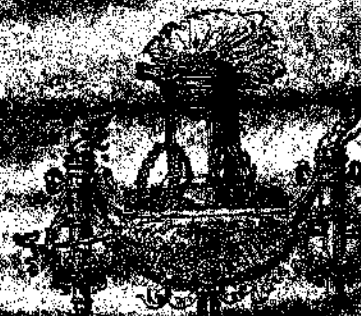
ΥΠΟ

ΙΟΥΝΟ ΛΑΦΕΡΑΚΟΥ

ΠΡΟΦΗΤΗ

ΣΥΝΤΑΓΕΝ

ΚΑΙ

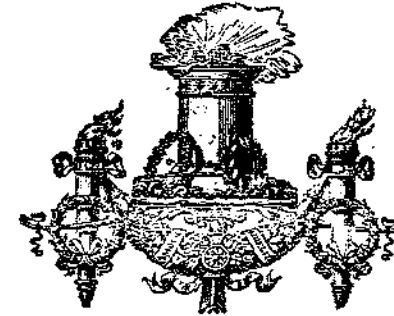
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΥΓΕΡΑΚΟΥ

Οδ. Ερμού 17

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ
ΚΑΙ
ΟΙ ΠΡΟΥΧΟΝΤΕΣ
ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΦΥΛΑΚΗΣ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

ΥΠΟ
ΙΩΣΗΦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ.
ΣΥΝΤΑΧΘΕΝ ΔΕ
ΥΠΟ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ

Ὁδὸς Ἑρμού παρὰ τῇ Καπηλαρίᾳ.

1852.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν κάτωθι σφραγίδα
τοῦ Συγγραφέως θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ
καταδικάζεται κατὰ τὸν νόμον.

ΑΠΟΘΑΝΩΝ ὁ πατήρ μου κατὰ τὸ ἔτος 1833 ἐν Λαγκα-
δίῳ τῆς Γορτυνίας κατέλιπε τὴν μητέρα μου, ἐμὲ καὶ δύο
ἀδελφάς μου ἔτε ἡλικία ῥηπιώδει καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προ-
σόδου. Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει παρέλαβεν ἡμᾶς ὁ ἀ-
δελφὸς τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰωσήφ Ἱερομόναχος, ὅστις οὐχὶ
μόνον περὶ τροφῆς καὶ παιδείας ἀλλὰ καὶ ἀποκαταστάσεως
ἐφφρόντισε καὶ ἤδη φροντίζει καὶ εἰς τὸ μέλλον προνοεῖ.

Τὸν θεῖόν μου αὐτὸν πολλὰς ἤκουσα διηγούμενον τὰ
φρικτὰ βῆσσανα, τὰ ὅποια οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχοντες
παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐπέστησαν κατὰ τὴν ἐν Τριπόλει
ἐπτάμηνον φυλάκισίν των τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ἐπὶ τῆς ἀρε-
ξαρτησίας τῆς πατρίδος ἱεροῦ ἀγῶνος· πρὸς δὲ καὶ τὰς δι-
αφόρους πράξεις καὶ συνομιλίας αὐτῶν. Λέπην δὲ ἡσθαρό-
μην πάντοτε, διότι τὰ δεινὰ ταῦτα τῶν ἀληθῶς μαρτύρων
τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας ἔμενον ἀγνωστα οὐχὶ μόνον εἰς τὰς
ἐπερχομένας γενεάς, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς τῶν ζώτων
καὶ μάλιστα, διότι ἐν τότε ἐβλεπὸν τὸν Ἑλληνικὸν τύπον
παραμορφοῦντα ἐκδουλεύσεις πολλῶν ἀγῶριστῶν κατὰ τὴν
πρὸς ἑκαστον συμπάθειαν καὶ ἀντιπάθειαν αὐτοῦ. Ὅθεν συν-
έλαβον τὴν ἰδέαν τὰ φέρω εἰς φῶς, ὅσα καθημερινῶς ἤκουον
παρὰ τοῦ θεῖου μου, ὅστις οὐχὶ μόνον αὐτόπτης ἐπῆρξεν,

ΠΑΡΕΚΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

18253

ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους καὶ συνέπαθε μετὰ τῶν λοιπῶν. Κατὰ παράκλησίν μου λοιπὸν μοι διηγήθη ἐν λεπτομερείᾳ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ φυλακῇ, τὰ ὅποια συγταχθέντα παρ' ἐμοῦ, ὡς ἤδη ὑπάρχουσιν, ἀνέγνω μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐν πρωτοτύπῳ, καὶ εὐρὼν τὸ περιεχόμενον συνάδον τῇ διηγήσει αὐτοῦ ὑπέγραψε τὸ χειρόγραφον ἰδιοχείρως ἐν ἐκάστη σελίδι πρὸς περισσοτέραν πίστιν. Τοῦτο δὲ τὸ πρωτότυπον θέλω διαφυλάττει διὰ παντὸς ὡς κειμήλιον.

Πρὸς διασάφησιν δὲ χωρίων τινῶν τοῦ κειμένου προσέθηκα καὶ τινὰς σημειώσεις, τὰς ὁποίας μετὰ προσοχῆς συνέλεξα ἀπὸ διηγήσεως ἀξιοπίστων καὶ ἀμερολήπτων ἀγωνιστῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρῶτον τῆς ἐπαραστάσεως ἔτος πολλοὶ τῶν ὕστερον μεγίστην δόξαν λαβόντων τότε μόλις ἀνεγείροντο, ἕτεροι δὲ ἤκμαζον καὶ κατὰ τὴν δόξαν καὶ κατὰ τὴν δύναμιν, παρίσταται ὅλοι τοιουτοτρόπως, ὅπως ὑπῆρχον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ.

Ἐν Τριπόλει τῇ 15 Ἀπριλίου 1851.

Ὁ Συντάκτης

Θ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ.

ΓΕΓΝΗΘΗΝ ἐν Λαγκαδοῖς κωμοπόλει τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας ἐν ἔτει 1785. ὑπῆρξα μαθητὴς καὶ ἀκλόουθος τοῦ τότε ἑλληνοδιδασκάλου τῆς κωμοπόλεως ἡμῶν Διαμαντῇ Ἀνδρέον, τὸν ὁποῖον συνώδευσα κατὰ τὸ ἔτος 1814 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου χειροτονηθεὶς Ἀρχιερεὺς Ἀκώβων μετωνομάσθη Δανιήλ. Μετὰ δὲ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐπάνοδόν μας ἐχειροτονήθη ἐν αὐτοῦ Ἱεροδιάκονος καὶ διέμενον πάντοτε παρ' αὐτῷ καὶ Μητροπολίτῃ Τριπόλεως ὀνομασθέντι. Ὅτε δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ κατὰ τὸ ἔτος 1821, ἐφυλάκισαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχοντας, συνεφυλακίσθη μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐπέστην τὰς αὐτὰς βασάνους καὶ δεινὰ, ὅσα καὶ ἐκεῖνοι. Καὶ ἐξελθὼν δὲ τῆς φυλακῆς διέτριψα ὡσαύτως μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἀναπνοῆς, ἀποθανόντος ἐν Τριπόλει τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1831, μεθ' οὗ συνέβησα δεκαοκτὼ ὁλόκληρα ἔτη. Τοῦτον τελευταίαντος ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Σελλασίας (Βρεσθέρης) Θεοδώρητος μ' ἐχειροτόνησεν Ἱερέα τῆς Τριπόλεως, ἔνθα ἔκτοτε διατρίβω. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τῆς Α. Μ. τοῦ περιποδήτου Βασιλέως ἡμῶν Ὁθωρὸς ἡ Κυβέρνησις Αὐτοῦ ἠυδόκησε καὶ μοι χορηγῇ τεσσαράκοντα κατὰ μῆνα δραχμὰς πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὁποίων ὑπέμεινα δεινῶν, καὶ περιθάλψιν τοῦ γήρως μου.

ΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΫΧΟΝΤΕΣ

ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΡΙΠΟΛΕΙ ΦΥΛΑΚΗΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1821.

Συνεχῶς διηγούμενος τὰς ἐν τῇ φυλακῇ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν βασάνους καὶ κακουχίας τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων καὶ τῶν ἐπαδῶν αὐτῶν, τὰς ἐποίας χάριν τῆς ἑλληνικῆς Αὐτονομίας ἐπέμεινον, πολλὰκις ἐπὶ πολλῶν παρεκινήθην νὰ δημοσιεύσω ταῦτα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠδιαφόρουν εἰς τὰς προτροπὰς αὐτῶν· τέλος δὲ ἐνέδωκα εἰς τὴν ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ ἀνεψιῶ μου Θεοδώρου Ζαφειροπούλου καὶ διηγήθην πρὸς αὐτὸν ἅπαντα λεπτομερῶς, ἵνα συντάξῃ καὶ δημοσιεύσῃ. Δημοσιεύων δὲ αὐτὰ νομίζω, ὅτι ἐκπληρῶ χρέος ἱερὸν ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς εὐεργέτας ἐκείνους τῆς πατρίδος· καὶ τὴν μὲν κατάραν τῶν ἀποθανόντων τὴν δὲ μαρτυρίαν τῶν εἰσέτι ἐπιζησάντων ἐξ αὐτῶν ἐπιχαλοῦμαι, ἃν δὲν διετήρησα ἀκριβῶς τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰς διηγήσεις μου ταύτας.

Τὸ δὲ διὰ τὸν τύπον συνταχθὲν καὶ τακτοποιηθὲν χειρόγραφον ἀναγνὼς μετὰ προσοχῆς ἔβηκα τὴν ἐπογραφήν μου ἐν ἐκάστῃ σελίδι αὐτοῦ πρὸς βεβαίωσιν.

Ἐν Τριπόλει τῇ 15. Ἀπριλίου 1851.

ΙΩΣΗΦ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἱερομόναχος.

Ὅτε τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀνεπαισθῆτως εἰσεπῆδα ἀπὸ καρδίας εἰς καρδίαν ἑλληνικὴν καὶ βόσκον ἐν αὐταῖς ἔμελλεν ἐγγύτατα νὰ ἐκραγῇ, τότε οἱ Ὀθωμανοὶ ὁσμὴν τούτου λαβόντες ἐπειρῶντο νὰ κατασβέσωσιν αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατόν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους τούτου εἰσελθὼν ἐκ Καρυταίνης εἰς Τρίπολιν, τὴν τότε ἑδραν τοῦ Πασᾶ τῆς Πελοποννήσου, ἀνὴρ τῶν λίαν ὀνομαστῶν παρὰ τε Ὀθωμανοῖς καὶ Ἑλλησι, ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπισήμου προσκλήσεως, (α). καὶ παρὰ ταῖς θύραις τοῦ Σεραγίου ἀφιππεύσας ἠδυνήθη τὴν ὁσμὴν ταύτην διὰ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ νὰ καταστείλῃ. Διότι οἱ ἰδόντες αὐτὸν Ὀθωμανοὶ ἐκήρυττον πρὸς ἀλλήλους, ὅτι φόβος τις δὲν ἔπρεπε νὰ ταραττῇ αὐτοὺς πλέον, ἀφοῦ ὁ Θεοδωράκης Δελιγιάννης αὐθόρμητος ἐφάνη εἰς τὴν πόλιν· ἐπίστευον δὲ, ὅτι ληστρικὴ κίνησις ἦτον ἥτε μετάβασις τοῦ Κολοκοτρώνου εἰς Μάνην καὶ πᾶν ὅ,τι διε-

(α). Διδὼν Δεσχερί.

θυλλεῖτο· καὶ ὅτι ἂν ὑπῆρχε γενική ἢ ἐπανάστασις
δὲν εἰσέρχετο ἐκεῖνος εἰς τὴν πόλιν. Ἀναβάς λοιπὸν
εἰς τὸ Σεράγιον εὔρε τὸν Καϊμακάμην (α)· καὶ πολ-
λοὺς τῶν Ἀγάδων τοῦ τόπου, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐ-
ρωτήσαντας περὶ τῶν ἀδομένων εἶπεν, ὅτι ὥφειλον νὰ
ἀποβάλλωσι πᾶσαν ὑπόνοιαν διεγερθεῖσαν κατὰ τῶν
Ῥωμαίων (β) εἰς αὐτοὺς ἐκ ψευδοῦς φήμης, ἣτις δια-
σαλπισθεῖσα διὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἀντή-
χησεν εἰς τὸν Μωρέαν, ἵνα περισπασθῇ ἡ προσοχή τῆς
Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τόπους
καὶ δοθῇ εἰς ἐκεῖνον καιρὸς νίκης. Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἀ-
πῆλθεν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει οἰκίαν αὐτοῦ, ἐν ᾗ διέτριβε
διηγεκῶς· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἡσυχίαν ἤγον καὶ τρόπον
τινὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους ἔχοντες δὲν ἐβλε-
πον τὰ χαλκευόμενα κατ' αὐτῶν, μέχρις οὗ νέαι αὖθις
ὑπόνοιαι μετ' οὐ πολὺ εἰσῆλθον εἰς τὰς κεφαλὰς των.
Διὸ διέταξεν ὁ Καϊμακάμης τὸν Μητροπολίτην Τριπό-
λεως Δανιήλ, ἵνα ἐξέλθῃ εἰς περιοδείαν τῆς ἐπαρχίας
αὐτοῦ καὶ ἐφησυχάσῃ τὸν λαὸν, ἐμπνέων αὐτοῖς τὸ πρὸς
τὰ καθεστῶτα σέβας καὶ τὴν περὶ τὰς ἐργασίας αὐτῶν
ἄφοβον ἀσχολίαν καὶ προστιθεὶς, ὅτι ἐὰν ἐτόλμων πο-
λεμικόν τι κίνημα κατὰ τοῦ κολοσοῦ τῆς Τουρκικῆς

(α) Ἀντιπρόσωπος τοῦ Χουραΐτ Πασᾶ ἀπόντος εἰς τὸν κατὰ τοῦ
Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων πόλεμον.

(β) Οὕτως ὠνομάζοντο οἱ Ἕλληνες καὶ ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ὑπὸ τῶν
Τούρκων ἕως τότε.

δυνάμει, ἤθελον ταρῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πατρίδος
αὐτῶν! Ἐξελθόντος λοιπὸν τοῦ Ἀρχιερέως ἐξαπέ-
στειλε κατὰ πόδα αὐτοῦ καὶ ἀξιωματικόν· τινα (α) λόγῳ
μὲν, ἵνα εἰσπράττῃ δημοσίους φόρους, ἔργῳ δὲ, ἵνα ἐ-
πιτηρῇ τὴν διαγωγὴν τοῦ Μητροπολίτου, ἡγουν ἐὰν
ἐλάλει συμφώνως τῇ ἀποστολῇ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐκεῖνος
μαθὼν, ὅτι παρεκλούθει αὐτὸν ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ῥη-
θείσης αἰτίας ἕνεκα, δημοσίᾳ μὲν παρώτρυνε τὸν λαὸν
εἰς τὰ καθεστῶτα· ἰδίᾳ δὲ συγκαλῶν εἰς οἰκίαν τινὰ
τοὺς ἐξέχοντας ἐκάστου χωρίου, ἐνέπνεεν αὐτοῖς τὸν
πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα, μέχρις οὗ περιελθὼν τὴν
ἐπαρχίαν ἅπασαν, καὶ οὕτω διαθέσας τοὺς προκρίτους
αὐτῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Μεσοῦντος δὲ τοῦ Φεβρουαρίου προσκαλοῦνται ὑπὸ
τοῦ Διερμηνέως τοῦ Πασᾶ εἰς τὴν τοῦ Σωτήρου Κου-
γιαῖ οἰκίαν ὁ ῥηθείς Μητροπολίτης μετὰ τοῦ Θεοδώρου
Δελιγιάννη καὶ Παπαλέξη διαμένοντος καὶ τούτου τυ-
χαίως ἐνταῦθα· ἀφοῦ δὲ ἦλθον, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ
Διερμηνεύς. «Ἀναγκαῖον ἐκρίθη νὰ προσκληθῶσιν ἅ-
παντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτες τῆς Πελοπον-
νήσου ἐνταῦθα, καὶ ἂν μὲν ἔλθωσιν, οὐδεμία ὑποψία·
εἰ δὲ μὴ, οὗτοι εἶναι τῶν κινημάτων αὐτῶν οἱ αἰτίοι.»
Πρὸς ταῦτα δὲ λέγει ὁ Ἀρχιερεὺς, «Οἱ Ἀρχιερεῖς
πρέπει νὰ μένωσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν, ὅπως κα-
θοδηγῶσι τὸν λαὸν εἰς τὴν πειθαρχίαν· ἄλλως, δυνα-

(α) Μπουλούμπασην.

τόν εἶναι εἰσηγήσεις κακαὶ κούρων τινῶν νὰ παραπεί-
σωσι τὸν λαὸν εἰς ἀποστασίαν. » Θυμωθείς τότε διὰ
τὸν λόγον τοῦτον ὁ Διερμηνεὺς εἶπε. « Θά σε πειράξω,
Πανιερώτατε, διότι προσπαθεῖς νὰ ἐμποδίσῃς τὴν ἀπό-
φασιν τῆς Πόρτας. » Ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπομένως ἀπε-
κρίθη πρὸς ταῦτα, « Κάμετε, ὅ,τι θέλετε· γράψετε
εἰς αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν ». Ὅθεν μετὰ ταῦτα προσεχά-
λουν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτας ἀπὸ τὰς διαφό-
ρους ἐπαρχίας· οἱ δὲ πάραυτα ὑπῆκουον καὶ προ-
σῆρχοντο ἐκουσίως. Πρῶτος δὲ ἦλθεν ὁ Ἀναστάσιος
Μαυρομιχάλης ἐκ Μάνης, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μονεβα-
σίας Ἀρχιερεὺς Χρύσανθος· εἶτα δὲ οἱ λοιποί, ὁ Ἀν-
δρούσης Ἰωσήφ, ὁ Πανάγος Κυριακὸς ἐκ Καλαμῶν, καὶ
ὁ Ἀναγνώστης Κωστόπουλος ἀπὸ Μηλιάκηκα τῆς Μεσ-
σηνίας, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερμανὸς, ὁ Ἰωάννης Το-
μαρᾶς μετὰ τοῦ Ἀντωνάκη Καραπατᾶ ἐκ Τριφυλίας,
ὁ Ἐπίσκοπος Ὠλένης Φιλάρετος καὶ ὁ Ἰωάννης Βι-
λαέτης ἐκ Πύργου· ἐκ δὲ Πατρῶν ὁ Ἀνδρέας Καλα-
μογδάρτης καὶ ὁ Μῆτρος Ῥοδόπουλος· ἐκ δὲ Κορίνθου
ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος μετὰ τοῦ Σωτηράκη Νο-
ταρᾶ· ἐκ δὲ Ἀργολίδος ὁ Μητροπολίτης Ναυπλίου
Γρηγόριος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Περβρούκα, καὶ ἐκ Πραστοῦ
τῆς Κυνουρίας ὁ Γιαννούλης Καραμάνος· ἐκ Σπάρτης
δὲ ὁ Κοπανίτζας καὶ ὁ Μελέτιος, καὶ ἐκ Καρυταίνης
ὁ Δημητζίανης Φιλόθεος. Μετὰ τούτων δὲ προσε-
κλήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτες, ὡς
ὁ Παλαιῶν Πατρῶν, ὁ Ἀνδρέας Ζαίμης, ὁ Σωτήρος

Χαραλάμπης, ὁ Σωτήρος Θεοχαρόπουλος, ὁ Ἀνδρέας
Λόντος, ὁ Κρεββατᾶς καὶ λοιποί· ἀλλὰ φοβηθέντες νὰ
προσέλθωσιν ἀπήντησαν, ὅτι ἐμελλον νὰ πορευθῶσι
πρὸς τὸν Σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ δὲ συνελθόντες εἰς Τρίπολιν Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦ-
χοντες πέμπουσιν ὁμοφώνως Καλόγηρόν τινα ἐκ τῶν
τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου κατὰ τύχην ἐκεῖ εὑρεθέντα πρὸς
τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, ἵνα ἐρωτήσῃ αὐτόν, »
διατί, ἐνῷ εἶχον συμφωνήσαι ἅπαντες, νὰ ἐπαναστατή-
σωσι κατὰ τὸν Ἰούλιον, αὐτοὶ ἔδραξαν τὰ ὅπλα τότε,
ὅτε οἱ λοιποὶ ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ὀθωμανικῆς ἐ-
ξουσίας;» Πορευθέντος λοιπὸν τοῦ Καλόγηρου καὶ εἰπόν-
τος ταῦτα, ἐκεῖνος γράφει πρὸς τὸν Χριστιανουπόλεως
εἰς ἀπάντησιν τὰ ἑξῆς. « Γνωρίζεις ὁποῖα ἀπόφαισις ἔ-
γεινε παρ' ἡμῶν, ὅτε συνήλθομεν εἰς Βοστίτσαν (Αἴγιον)
καὶ μάλιστα τὸ ΙΑ'. » Ἀρθρον» Ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπι-
στολῆς, οἱ ἄλλοι ἀποβλέψαντες πρὸς τὸν Χριστιανουπό-
λεως ἠρώτησαν αὐτόν, τί περιεῖχεν ἐκεῖνο τὸ Ἀρθρον·
ὁ δὲ ἀπεκρίθη, « Ἄν προσκληθῶμεν, νὰ μὴ προσέλθω-
μεν. » Ἀμα εἰπόντος αὐτοῦ τοῦτο, ὁ Τριπόλεως Δαγι-
ήλ, ὁ Παπαλέξης καὶ ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης μὲ ὀργὴν
λέγουσι πρὸς αὐτόν, « Διὰ τί δὲν ἐδίδετε εἶδησιν καὶ
πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ μὴ ἔλθωσιν; καὶ ἡ Πανιερότης
σας διὰ τί ἦλθετε; ὅσοι δὲ ἐξ ἡμῶν εἴμεθα ἐνταῦθα,
εἶχομεν μέσον τοῦ νὰ ἐξέλθωμεν, ἐὰν εἰδοποιούμεθα. »

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ εὑρεθέντες κατὰ τύχην ὁ
Νικόλαος Ταμπακόπουλος μετὰ τοῦ Τούρκου Σειδῆ

εἰς Καλαβρυτα ἀνεχώρουν εἰς Βυτίνην τῆς Γόρτυνος μεθ' ἱκανῶν σωματοφυλάκων· καθ' ὁδὸν ὅμως συνεπλάκησαν μετὰ τῶν Χονδρογιανναίων ἐξεληθόντων πρὸς σύλληψιν αὐτῶν καὶ ἀντικρούσαντες αὐτοὺς μετὰ γενναιότητα, ἀφήχθησαν μαχόμενοι μέχρι πύργου τινὸς ἐν Φενεῳ, ἐν ᾧ ἐγκλεισθέντες ἀνήγγειλαν τὸν κίνδυνον εἰς Βυτίνην, πατρίδα τοῦ Ταμπακοπούλου, καὶ ἐλθοῦσης ἐκεῖθεν ἐπικουρίας διέφυγον τὸν κίνδυνον καὶ ἐπορεύθησαν ἀσφαλῶς. Τῇ δὲ ὑπεραίᾳ ὁ Τούρκος Σεϊδῆς εἰσελθὼν εἰς Τρίπολιν διηγήθη πρὸς τὸν Καϊμακάμη καὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους τὸν συμβάντα εἰς αὐτοὺς κίνδυνον ἐν τῇ ὁδῷ. Συλλαβόντες ἀκολούθως οἱ Καλαβρυτινοὶ τὸν Βοϊβώδαν (α) καὶ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους ἐφυλάκισαν αὐτοὺς ἀρξάμενοι τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ὁ δὲ Καϊμακάμης συγκαλέσας τοὺς τε Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας εἰς τὸ Σεράγιον, παρόντων πάντων τῶν Μπέδων καὶ Ἀγάδων εἶπε πρὸς αὐτοὺς. «Τί πράγματα εἶναι αὐτὰ ὅπου κάμνετε; Δὲν στοχάζεσθε, ὅτι ἐδῶ εἶναι Βασιλεὺς, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι βασιλεῖον ἀπέραντον καὶ δυνατὴ νὰ στείλῃ διακοσίας χιλιάδας στράτευμα, καὶ νὰ χαλάσῃ τὸν τόπον καὶ νὰ πάρῃ τὸν κόσμον σ' τὸν λαιμόν σας;» Πάντες δὲ τότε ὁμοφώνως ἀπεκρίθησαν. «Ἡμεῖς, ἀφέντη μου, δὲν ἔχομεν γινῶσιν τῶν τοιούτων· ἄλλως, δὲν ἤρχόμεθα ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπράττομεν ὅ,τι καὶ οἱ Καλαβρυτινοί. Αὐτοὶ ὅμως θέλουσι πάθει

(α) Ἐπαρχον.

ἄξια τῶν πράξεων των ἀποῦ τρέξωμεν κατ' αὐτῶν Τούρκοι καὶ Ῥωμαῖοι.» Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα εἶπον, ἀλλ' ὁ Καϊμακάμης λέγει αὖθις πρὸς αὐτοὺς. «Πηγαίνετε καὶ τὰ ὑστερινά σας νὰ ᾔηται καλά.» Καὶ ταῦτα εἰπὼν διέταξε νὰ ἐξέλθωσι καὶ εἰσελθῶσιν εἰς τὸ τοῦ Διερμηνέως δωμάτιον τὸ ἐντὸς τοῦ Σεραγίου. Ἀπολειφθεῖς δὲ ἤδη μόνον μετὰ τοῦ Διερμηνέως καὶ Σωτήρου Κουγιᾶ συνδιελέγετο μετ' αὐτῶν σκεπτόμενος περὶ τῶν πραγμάτων· μετὰ δὲ συνδιαλέξιν τριῶν ὥρων ἐξῆλθεν ὁ Διερμηνεὺς καὶ ὁ Σωτὴρ Κουγιᾶς καὶ παρὰ φύαντες εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου ἦσαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστώτες, εἶπον. «Καλὴ νύκτα σας» (ἦτο δὲ μεσονύκτιον). Τότε ὅλοι εἶπον πρὸς αὐτοὺς, «Ποῦ πηγαίνετε;» «εἰς τὰς κατοικίας μας» ἀπεκρίθησαν. «Ἀλλὰ ἡμεῖς, τί θὰ κάμωμεν;» ἐπανέλαβον. «Φαίνεται, εἶπον, ὅτι εἴσθε περιωρισμένοι.» Τούτων λεχθέντων, οἱ μὲν δύο εἰρημένοι ἀνεχώρησαν, οἱ δὲ ἐν τῷ δωματίῳ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ, οὐδεὶς κοιμηθέντος ἐκ τοῦ φόβου, ἀλλ' ἔσταντο διαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους μέχρι πρωίας, ὅτε ὠδηγήθησαν εἰς ἕτερον δωμάτιον, ὅπου διημέρευσαν καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Τότε δὲ μεσοῦσης τῆς ἡμέρας ἠρώτησεν ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης τὸν Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλον Ἱεροδιάκονον τοῦ Τριπόλεως Δανιήλ, λέγων, «Τί ἔκαμες τὰ γράμματα, τὰ ὅποια σοῦ ἔχω δοσμένα;» «Τὰ ἔχω, ἀπεκρίθη, εἰς τὴν Μητρόπολιν κτισμένα μέσα εἰς ἓνα τοῖχον.» (ἦσαν δὲ αὐτὰ ἔγγραφα τῆς ἐταιρίας). «Πή-

γαινε, ἐπανελάβε, νὰ καύσης αὐτὰ, ἂν δυνηθῇς ἐκεῖ-
εἰδὲ μὴ, φέρε αὐτὰ ἐδῶ, διὰ νὰ τὰ καύσω ἐγὼ.» Πο-
ρευθεὶς λοιπὸν εἰς τὴν Μητρόπολιν εὔρον ἐκεῖ τὸν ἐπί-
σκοπον Δημητρίανης νοσοῦντα καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ
τινος στρατιώτου (Καβάτζη)· λαβὼν δὲ τὰς ἐπιστολάς
δὲν ἠδυνήθη νὰ καύσῃ αὐτάς, βλεπόντων ἐκείνων, ἀλλὰ
μόνον ἀνοίξας τὸ κιβώτιον τοῦ Ἀρχιερέως κατὰ πα-
ραγγελίαν αὐτοῦ ἔλαβε τρεῖς χιλιάδας γροσίων, τὰ
ὅποια ἐμπεριείχοντο καὶ ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὸ δωμάτιον
τῆς φυλακῆς. Ἐνεχείρισε δὲ τὰς ἐπιστολάς πρὸς τὸν
Θεόδωρον Δελιγιάνην, ὅστις, μεσημβρίας αὐτῆς, καὶ
πάντων τῶν ἐν τῷ Σεραγίῳ κοιμωμένων, μετέβη εἰς
τὸ καφεὶ δτζάκι (δωμάτιον ἐν ᾧ ἔφηνον τὸν καφέν)
καὶ ἀνοίξας αὐτάς ἤναψεν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐν αὐταῖς ὑπάρ-
χον κηρίον τοῦ ὄρκου (α) καὶ δι' αὐτοῦ τὰς ἔκαυσεν.

Τὴν ὁσμὴν τῶν καέντων αἰσθανθεὶς ὁ Χριστιανου-
πόλεως εἶπε, «Πανὶ μυρίζει», πρὸς δὲ ὁ Θ. Δελιγιάν-
νης λέγει, «Δὲν κοιμᾶσαι· ἴσως ἔκαυσε κανεὶς κανένα
γράμμα.» Πρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης
μετέφερον αὐτοὺς πάλιν εἰς ἕτερον δωμάτιον, παρὰ τὴν
θύραν τοῦ ὁποίου παρέκειντο δύο ἄλλα μικρότερα, ἐν
οἷς διέμενον οἱ φύλακες.

Τὴν ἐπιούσαν συναθροίσαντες οἱ Τοῦρκοι τοὺς τῶν
Αρχιερέων καὶ Προϋχόντων σωματοφύλακας ἐφώπλι-

(α) Τὸ κηρίον, τὸ ὁποῖον ἤναπτον, ὅτε ὠρκίζοντο τὰ μέλη τῆς ἐται-
ρείας, καὶ τὸ ὁποῖον διετήρουν ἐντὸς τῶν ἐπιστολῶν.

σαν αὐτοὺς, ἐξ ὧν τινὲς ἀνθίσταντο ἐπὶ πολὺ μὴ πα-
ραδίδοντες τὰ ὅπλα. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἀντίστα-
σις τῶν τοῦ Ἀναστασίου Μαυρομιχάλη καὶ Θεοδώρου
Δελιγιάννη σωματοφυλάκων, Ἀλεξίου καὶ Ἀποστόλου,
οἵτινες προσκαλούμενοι νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα, ἔλε-
γον, ὅτι προὔτιμων μᾶλλον ν' ἀποθάνωσιν ἢ νὰ παρα-
δώσωσιν αὐτὰ, ἄχρις ὅτου, ὑποσχεθέντων τῶν
αὐτῶν, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξέλευσίν των
θέλουσι τοῖς δώσει χρυσᾶ, ὑπήκουσαν καὶ τὰ παρέδω-
καν. Μεταμεληθέντες ὅμως ὕστερον ἐπληττον τὰς κε-
φαλὰς αὐτῶν λέγοντες. «ἔπρεπε νὰ τραβήξωμεν τὸ
Σπαθὶ καὶ νὰ σκοτώσωμεν, ὅσους ἠμπορούσαμεν, καὶ ὕ-
στερα ἂς ἐσκοτωνόμασθε.» «Τὸ αὐτὸ ἐκάμναμε καὶ ἡμεῖς,
ἀντέκρουον οἱ λοιποὶ, ἂν δὲν ἐπάθαιναν τίποτε οἱ αὐθεν-
τάδες μας.» Οὕτω λοιπὸν ἀφοπλίσαντες αὐτοὺς ἔρρι-
ψαν εἰς τὰ δεσμὰ δεκατρεῖς ἡμέρας πρὶν ἢ δεθῶσιν εἰς
τὴν ἄλυσιν οἱ κύριοι αὐτῶν, καὶ διήρπασαν εὐθὺς τὰς
οἰκίας, τοὺς ἵππους, καὶ τὰ ἐν τῇ κατοικίᾳ ἐκάστου τῶν
Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων ἐνυπάρχοντα πράγματα.

Δύω δὲ ἡμέρας ὕστερον ἐλθὼν ὁ Βεκιλιχάρτης
(φροντιστὴς) τοῦ Σεραγίου εἰς τὸ δωμάτιον τῆς φυλα-
κῆς προσκαλεῖ τὸν Ἱεροδιάκονον τοῦ ἐπιτοπίου Ἀρ-
χιερέως Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλον, ἵνα πορευθῇ μετ' αὐτοῦ
καὶ σφραγίσῃ τὴν ἀποθήκην τῶν γεννημάτων, τὰ ὅποια
ὁ Ἀρχιερεὺς ὡς κανονικὰ δικαιώματα αὐτοῦ εἶχε συν-
αθροίσει ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας του. Ἐλθὼν
δ' ἐκεῖ ἐπέθηκε σφραγίδα ἐπὶ τῆς ὁπῆς τῆς θύρας, δι'

ἥς εισέρχεται ἡ κλεῖς, μὴ ἀνοίξας, μηδὲ ἰδὼν, τί ἐν τῇ ἀποθήκῃ περιείχετο, εἴτα ἀνεχώρησεν. Ἀπολειφθεὶς εἴτα μόνος ὁ Ἰωσήφ Σαφειρόπουλος εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἀποθήκην, διὰ τινος μικροῦ παραθύρου, τυχόντος ἀγαθῆς τύχῃ ἀνοικτοῦ, παιδίον τι, τὸ ὅποιον ἔλξαν ἔσωθεν τὸν σύρτην τοῦ κλείθρου, ἤνοιξε τὴν θύραν, μὴ διαφθαρέντων ἔξωθεν μηδαμῶς τῶν σημείων τοῦ φροντιστοῦ. Τότε εἰσῆλθεν διὰ τῆς θύρας ὁ Ἱεροδιάκονος, καὶ ἐξήγαγεν ἐντὸς σάκκων περὶ τὰς δύο χιλιάδας ὀκάδων σίτου, τὰς ὁποίας ἔκρυψεν ὑπὸ τὰ ἄχυρα ἐν τῷ ἀχυρῶνι, ὡς καὶ ὀκτακοσίας ὀκάδας ἀραβοσίτου καὶ πεντακοσίας σμιγοῦ, τὰς ὁποίας ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας διένειμεν εἰς πολλοὺς λιμώττοντας χριστιανούς.

Ἀφοῦ δὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπανῆλθεν ὁ φροντιστής καὶ παρελάμβανε τὰ γεννήματα, παρεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Ἰωσήφ νὰ ἀφήσῃ καὶ πρὸς τροφὴν τῶν κεκλεισμένων ἐν τῇ φυλακῇ μέρος σίτου· ἐκεῖνος δὲ πεισθεὶς παρεχώρησεν ἑξακοσίας ὀκάδας. Ἐρωτήσας ἔπειτα, ἂν ὑπῆρχεν ἄλλο τι καὶ εἰς τὸ ἕτερον κατώγειον, καὶ μαθὼν, ὅτι ἐνυπῆρχεν οἶνος, χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ, μηδὲ νὰ ἰδῇ τί περιείχετο, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σεράγιον, ὁ δὲ Ἱεροδιάκονος εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ἔχοντες τὰς ἐλπίδας τῆς διατροφῆς αὐτῶν ἐπὶ μόνου τοῦ σίτου ἐκείνου ἐνόμιζον, ὅτι ἀφηρέθη παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἰδόντες τὸν Ἰωσήφ ἠρώτησαν αὐτὸν ἐν λύπῃ καὶ κατηφείᾳ λέγοντες· «ἐπῆραν τὸ σιτάρι;» ὁ δὲ ἀπεκρίθη, «τὸ ἐπῆραν, ἀλλὰ

ἔκρυψα ἕως δύο χιλιάδας ὀκάδας καὶ κατὰ παράκλησίν μου, ἀφῆκεν ὁ φροντιστής καὶ ἑξακοσίας.» Τότε ὅλοι ἐκ συμφώνου λέγουσι πρὸς αὐτὸν ὡς ἐμψυχωθέντες ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ. «ὦ! τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχῃς, ἀφοῦ κατόρθωσες τοῦτο.» Κατὰ παραγγελίαν δὲ αὐτῶν ὑπῆγε μετὰ ταῦτα ὁ Ἱεροδιάκονος πρὸς τὸν Διερμηνέα, καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ νὰ δώσωσι τὸν ῥηθέντα σῖτον εἰς ἄρτοποιόν τινα πρὸς κατασκευὴν ἄρτου. Ἐκεῖνος δὲ τῷ ἔδωκεν μικρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀναγνώστην Ζέγκελιν ἄρτοποιὸν τοῦ Σεραγίου διαμένοντα ἐν αὐτῷ, δι' οὗ ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ παραλάβῃ τὸν σῖτον, καὶ δίδῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ ἄρτον λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς ἡμιόνους τοῦ Σεραγίου, παραχωρηθέντας εἰς αὐτὸν, ἐπορεύθῃ, φρουρούμενος ὑπὸ τινος στρατιώτου ἐνόπλου, εἰς τὸ κατώγειον, ὅπου ἦτον ὁ σῖτος, καὶ μετέφερεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἡμιόνων εἰς τοῦ εἰρημένου ἄρτοποιοῦ τὴν κατοικίαν, ὡς καὶ ξύλα πολλὰ τοῦ Ἀρχιερέως ἐν τῇ Μητροπόλει εὐρισκόμενα.

Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ στιγμῇ Τοῦρκοι Καρυτηνοὶ καὶ Φαναρίται ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν ὁρμηθέντες, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐκεῖσε πρὸς αὐτοὺς σταλείσης ἐκ Τριπλῆως βοηθείας ἠλευθερώθησαν, εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πόλιν. Ὅτε δὲ ὁ Ἱεροδιάκονος ἐφόρτωνεν ἐπὶ τῶν ἡμιόνων τὰ ξύλα καὶ ἐξέτεινε, ἐπὶ τοῦ φορτίου καὶ τάπητά τινα τοῦ Ἀρχιερέως, ἵνα εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν,

Τούρκος τις ἐκ Καρυταίνης γενειῶν εἶπε πρὸς αὐτόν, « Ποῦ πᾶς, σκυλί, τὴν ἀντρομίδα; τὴν θέλω καὶ ἐγὼ νὰ σκεπαθῶ. » καὶ συνάμα ὤρμησε νὰ λάβῃ αὐτὸν ἐκ τῶν γενειῶν· ἀλλ' ὁ πρὸς φύλαξιν στρατιώτης πλήξας μετὰ τὸ ὀπισθεν τοῦ ὀπλοῦ κατέβαλεν αὐτὸν ὑπτίον. Ἄλλ' οὗτος τῷ λέγει, « Τί με σκοτόνεις, ἀδερφέ; αὐτοὶ μᾶς ἐσκότοναν εἰς τὴν Καρύταιναν (α.) » ὁ δὲ στρα-

(α). Ἄμα ἔγινε γνωστὸν, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Ὀλυμπίας (Φαναρίου) ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν πατρίδα των μετὰ τῶν Οἰκογενειῶν των μετέβαινον εἰς Τρίπολιν, συνέρρουσαν πανταχόθεν στρατεύματα Ἑλληνικά, ἵνα ἐμποδίσωσι τὸν δρόμον αὐτῶν. Καὶ τῶν μὲν Γερτυνίων ἀρχηγὸς ἦεν ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης· μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου, οἵτινες εἶχον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτῶν πολλοὺς ἀξιωματικούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Γεώργιον καὶ Δημήτριον Κολλιοπούλους ἢ Πλαπούτας· τῶν δὲ Ὀλυμπίων ὁ Τζανέτος Χριστόπουλος, διορισθεὶς παρὰ τοῦ τότε ἰσχυρόντος Κανέλλου Δελιγιάννη, ὅστις καὶ ἐχορήγησε πρὸς αὐτὸν συγχρόνως πολεμοφόδια καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα· τῶν δὲ Μισσηνίων ὁ Δημήτριος Παπατζιῶνης καὶ ὁ Παναγιώτης Κεφάλας· τῶν δὲ Μεγαλοπολιτῶν ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς· τῶν δὲ Λακωνίων (Μανιατῶν) ὁ Ἥλιος Μαυρομυχάλης, ὁ Μπουκουβάλας καὶ ὁ Βοσιδῆς, ὅστις καὶ ἐπληρώθη μαχόμενος· τούτους δὲ τοὺς δὴν τελευταίους παρηκολούθει καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Καὶ ἄλλοι προσέτι ἀξιωματικοὶ ὑποδείστεροι ἦσαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἀνωτέρων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα διὰ τὸ σύντομον παραλείπομεν, ὡς ἀναγκαζόμεθα νὰ πράξωμεν καὶ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας σημειώσεις. Ἀπαντες λοιπὸν οἱ συναχθέντες Ἕλληνες συνεπορεύοντο ἕως ἐξακισχιλίου περίπου. Οἱ δὲ Φαναῖται Ὀθωμανοὶ ἦσαν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους, ἐξαιρουμένων τῶν γυναικῶν παίδων καὶ γερόντων. Ἀφοῦ δὲ μετὰ μεγίστης δυσκολίας καὶ πολλῆς φθορᾶς ἤρουν ἔλθουν νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν τῆς Καρυταίνης, μαχόμενοι πεισματωδῶς εἰσῆλθον εἰς τὸ καταρσιτωμένον φρούριον τῆς ἀκροπόλεως· ἐνθα

πρῶτος τὸν ἡρώτησαν, ἦ ἦτον καὶ αὐτὸς ἐκεῖ; καὶ ὁ ἄλλος ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἄλλοι ὅμοιοι μὲ αὐτόν. Τότε ὁ στρατιώτης ἐν ὀργῇ λέγει· « πῆγαινε μ' ἐκεῖνους νὰ

πολιορκούμενοι στενῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ ὑπομένοντες πλέον τὴν πείναν καὶ ὄψιν καὶ τῆς πολλῆς κακουχίας, ἠναγκάσθησαν νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ παραδόσεως μὲ τὸν Κανέλλου Δελιγιάννη καὶ Δημήτριον Παπατζιῶνην, ὡς παρέχοντες πρὸς αὐτοὺς περισσότερα πῖστιν διὰ τὴν τότε οἰκογενειακῆν των θαρύτητα. Ἀλλὰ τὴν 30 Μαΐου φθάνουσιν ἐκ Τριπόλεως δισχιλίοι περίπου πεζοὶ καὶ ἵππεις χίλιοι πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, τὰς πυρὰς τῶν ὁπίων μακρίθεν ἰδόντες οἱ Ἕλληνες κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνόμιζον, ὅτι ἤρχετο ὁ προσδοκώμενος Κυριακούλης Μαυρομυχάλης μετὰ τῶν Λακωνίων (Μανιατῶν) καὶ Σπαρτιατῶν (Μισσηριωτῶν), εἴτα βεβαιωθέντες, ὅτι ἦσαν Ὀθωμανοί, ἐκ τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης περιφθεῖς ἔνα ἴδιον, τίνας ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι, ἔκαμε, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀπειροπώλεμοι ἐπὶ οὕτως. Ἀλλὰ μόλις οἱ Δελιγιάννη παρὰ λαδόντες τότε περὶ τοὺς πεντακοσίους ἀνδράς ἔδραμον, ἵνα σώσωσι τὸν Δημήτριον Παπατζιῶνην καὶ Παπαφλέσσαν, οἵτινες ἐντὸς τῆς πόλεως κεκλεισμένοι μεθ' ἑκατὸν ὡς ἑγγιστα στρατιωτῶν ἐπολέμουν τοὺς ἐξεληθέντας τοῦ φρουρίου Ὀθωμανοὺς ἀγροῦντες, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ἐκ Τριπόλεως πρὸς ἐκεῖνους βοήθεια. Καθ' ἣν ὁμοῦ στιγμήν οἱ Δελιγιάννη, Παπατζιῶνης καὶ Παπαφλέσσας ἐξήρχοντο τῆς πόλεως ἔφθασαν καὶ οἱ πολέμοι· τῶν ὁπίων ἐν ἀπόσπασμα εἶχε καταλάβει τὴν θέσιν τὴν καλουμένην Παλιουριὰ, πρὸς τὰ ὀπίσθια αὐτῶν καὶ ἡ θέσις των κατέστη τὰ μέγιστα κινδυνώδης· διότι πανταχόθεν περιτοχιζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἄλλην σωτηρίας ἐλπίδα, παρὰ ἐννὶν διέσχιζον τὰς ἐχθρικές τάξεις καὶ μαχόμενοι διέφρουγον. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται διὰ τὴν περὶ τὸ μέχεσθαι ἀπειρίαν των ἐληθέντες εἰς ἀταξίαν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καταλείποντες τοὺς τέσσαρας ἀρχηγούς των μόνους, πλὴν τινῶν πιστῶν ὑπηρετῶν ἐνόπλων, οἵτινες τοὺς ἠκολούθουν. Μαχόμενοι δὲ καὶ εἰς τὰ πρόσω θαδίζοντες ἐφθασαν εἰς τὴν Βρύτιν τοῦ Χαρασζέτη, ὅπου ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τὸ ἐκί-

πολεμῆσης, αὐτὸν τὸν ἔχω ἐγὼ τώρα. » Τούτων γε-
νομένων ἐπανήλθεν εἰς τὸ Σεράγιον καὶ μετ' αὐτὸν ἄρτον
τὸν ἐκ τοῦ σίτου ἐκείνου ἐτρέφοντο ἅπαντες ἐπὶ μῆνας
τρεις καὶ ἥμισυν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἠγόραζον αὐτὸν πρὸς
εἴκοσιν καὶ πέντε γρόσια τὴν ὀκτὴν, καὶ μετ' ὀλίγον
πρὸς πεντήκοντα γρόσια, ὥστε ἕκαστος ἐτρωγε τεσσα-
ράκοντα μόνον δράμια ἐκάστην ἡμέραν. Ἐνα δὲ καὶ ἥμισυν
μῆνα πρὸ τῆς ἀποφυλακίσεως αὐτῶν ἐτρωγον καὶ κρι-
θὴν μετ' ὀρόβου ἐζυμωμένην, ἣ ὀροβὸν ἀπλοῦν ἐβρασμέ-
νον. Ἐπειδὴ δὲ, ὅτε ὁ Ἱεροδιάκονος Ἰωσήφ ὑπέκρυψε
τὸν σῖτον, ἠδυνήθη νὰ μεταφέρῃ καὶ ὅλα τὰ ἐν τῇ μη-
τροπόλει τρόφιμα τοῦ Ἀρχιερέως, ἔλαιον, βούτυρον,
τυρόν καὶ ἄλλα διάφορα εἰς τὴν τοῦ Σωτήρου Κουγιά
οἰκίαν, κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ, ὁ Κουγιάς ἔχων τὴν
ἄδειαν τῶν Τούρκων, ἐχορήγει πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυ-
λακῇ δις τῆς ἐβδομάδος ἐν σεφερτάσι (α) καὶ μίαν
στάμνον πλήρη ποτὲ μὲν χυλοπήττας, ποτὲ δὲ ὀριζίου

τος τῆς ἐπελθούσης νυκτός, ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσιν, ἀφοῦ ἀπέλειπον
κατὰ τὴν φυγὴν αὐτὴν τοὺς ἵππους καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευήν. Οἱ δὲ
ἐχθροὶ συσσωματωθέντες ἀπῆλθον ἅπαντες μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν
εἰς Τριπόλιν. Τοσοῦτος δὲ τρόμος κατέλαβε τότε τοὺς στρατιώτας διὰ
τὴν αὐξήσιν τῶν πολεμίων μετὰ τὴν ἐκ Τριπέλεως ἐλθοῦσαν βοήθειαν
καὶ διὰ τὴν ἀπειρίαν των, ὥστε ἀφοῦ διεσκορπίσθησαν ἐνθεν κἀκεῖθεν μό-
λις ὀλίγοι ἠδυνήθησαν ὕστερον νὰ συνέλθωσιν εἰς Ἀλωνίσταιναν καὶ
εἰς ἄλλα μέρη. Σ. Σ.

(α) Ἀγγεῖον τι ἐκ χαλκοῦ διηρημένον εἰς πολλὰ δοχεῖα κλιμακῆδὸν
κείμενα, ἐν οἷς τίθενται διάφορα φαγητά. Σ. Σ.

θεβρασμένου, καὶ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐντός μικρᾶς
φιάλης ἡμίσειαν ὀκτὴν ἐλαίου χρησίμου μόνον εἰς φῶς.
Ἦναγκάζοντο δὲ πολλάκις, ἀφοῦ ἐπαυσε νὸ Κουγιάς
νὰ στέλλῃ ἔλαιον, νὰ ἀγοράζωσιν αὐτὸ πρὸς διακό-
σια γρόσια τὴν ὀκτὴν διότι μὴ ὑπάρχοντος φωτός
ἀνάγκη ἦτον νὰ εἰσέλθωσι καὶ κοιμηθῶσιν πρὸς φύλα-
ξιν αὐτῶν ἐντός τοῦ ὀωματίου των δύο φύλακες, οἵ-
τινες ἤθελον αὐξήσῃ τὴν μεγίστην αὐτῶν στενοχωρίαν·
διότι καὶ μόνοι ὄντες, διέμενον ἐν στενοτάτῳ, ἀναλό-
γως τοῦ πλήθους αὐτῶν, τόπῳ, ὡς κατωτέρω θέλο-
μεν ἰδεῖ.

Τότε καὶ ὁ Μουσταφάγας Νησιώτης ἐλθὼν ἐκ Κα-
ρυταίνης μετὰ τῶν εἰρημένων Καρυτηνῶν καὶ Φαναρι-
τῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἀποταθείς πρὸς τὸν
Θεόδωρον Δεληγιάννην εἶπε· « Δὲν ἤλπιζα ἀπὸ σᾶς νὰ
γείνουν τέτοια πράγματα. » « Ἀπὸ ἡμᾶς, ἀπεκρίθη ὁ
Δεληγιάννης, οὔτε ἐγείναν οὔτε γίνονται τέτοια πράγ-
ματα, Ἀγά μου. » « Πῶς δὲν γίνονται, εἶπεν, ἀφοῦ
ὁ ἀδερφός σου ὁ Κανέλλος ἦλθε, ὅταν ἤμασθε κλεισμέ-
νοι εἰς τὴν Καρύταιναν καὶ μᾶς ἐπιστόλιζε καθβάλα
ἀπὸ τὴν ψαριὰ φοράδα; (α) δὲν τὸν γνωρίζω ἐγώ; »
« Δὲν ἠξεύρω Ἀγά μου, ἂν ἐτρελλάθησαν, ἀπεκρίθη ὁ
Θεόδωρος Δεληγιάννης, ἐγὼ ὅμως δὲν γνωρίζω τίποτε
ἀπὸ αὐτά. »

(α) Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης εἶχεν ἵππον
τοιαύτην, τὴν ὁποίαν ἀνόμαζε Βελοῦδον. Σ. Σ.

Κατὰ δὲ τὴν Μεγάλην Τετράδην ἐξεστράτευσαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Τούρκων εἰς τὴν κωμόπολιν Ἀλωνίσταιναι, (6) ὅπου ἦσαν συσσωματωμένοι ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης· ἀλλ' οὗτοι, οὕσης ἀπείρου καὶ μικρᾶς τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἀπολιπόντες τὴν κωμόπολιν ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπεράνω αὐτῆς κείμενον καὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἀπέχον Διάσελον· προὔχωρησαν δὲ οἱ Τούρκοι μέχρι τῆς κώμης ὅπου ἐρόνευσαν Τριπολίτην τινα Δημήτριον Σταμέλον καλούμενον, μετακομίσαντες εἰς Τρίπολιν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἰδὼν ὁ εὖνους αὐτοῦ Δεφτέρ Κεχαγιάς εἰς ἄκρον ἐλυπήθη. Ἐμαθον δὲ τοῦτο οἱ ἐν τῇ φυλακῇ, μετενεχθείσης εἰς Τρίπολιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Σταμέλου καὶ ὀφθείσης παρ' αὐτῶν.

(α) Τὸ σχέδιον τῶν ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἀλωνίσταιναν ἐξελθόντων Ὀθωμανῶν ἦτο νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Λαλαίων, καὶ ἀφοῦ ἔβηλον καταστρέφει πρότερον τὰς καθ' ὁδὸν μέχρι Λάλα Κωμοπόλεις τῆς Γόρτυνος Ἀλωνίσταιναν, Βυτίαν, Μαγούλιαν, Λαγκάδια καὶ λοιπὰς, νὰ ἐφοδιάσῃσι τὴν Τρίπολιν μετ' τροφᾶς, καὶ εἴτα νὰ ὑποτάξωσιν ἐκ συμφώνου ἀμφοτέρω τὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἠνάγκασαν εἰς μὲν τὴν Πάπαιναν καὶ Πιάναν τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην μετ' ἑκατὸν πεντήκοντα σχεδὸν στρατιωτῶν, εἰς δὲ τὴν Ἀλωνίσταιναν τὸν Κανέλλον Δελιγιάννην μετὰ ὀκτακοσίων περίπου καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ Δημήτριον Παπατζώνην νὰ ὑποσθρομήσωσιν, ἀπεπειράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνισταίνης, ἀλλ' ἀπεκρούθησαν τοσοῦτον σφοδρῶς, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτήσωσι τὸ ὁποῖον συνέλαβον σχέδιον ἐπιστρέψαντες εἰς Τρίπολιν. Μέγα δὲ συνετέλεσεν ὁ Νικόλαος Ταμπάκοπουλος εἰς τὸ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ διὰ τοῦ Διατέλου διέβασις αὐτῶν. Σ. Σ.

Τὴν ἡμέραν δὲ τοῦ Πάσχα αἰφνης ἐπιπεσόντες εἰς Κερασσιὰς (6), τῶν ἀνθρώπων ἀσχολουμένων, κατὰ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, περὶ τὰς διασκευάσεις, καὶ ὄντων ἀπροφυλάκτων, ἐκυρίευσαν δύω σημαίας καὶ ἐρόνευσαν τριάκοντα τρεῖς στρατιώτας Ἑλλήνας, τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ἔφερον εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν σημαιῶν. Τοῦ Ἑλληνικοῦ δὲ στρατοπέδου αὐτοῦ ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, καὶ ὁ Ἀντώνιος Νικολόπουλος, ὅστις ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ ἥρωϊκῶς, ὥς ἐπληροφόρησαν τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ οἱ αἰχμαλωτισθέντες Θεοφίλης Γουλῆς ἐκ Λογκανίκου, Παῦλος Δημητρώπουλος ἀπὸ Βασσαρά τῆς Σπάρτης, καὶ ὁ ἐκ Τριπόλεως Ἱερεὺς Παναγιώτης Σακελλαρίου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἠλία. Φυλακίσαντες δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ ἐξέθεσαν ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ Σεραγίου, ἐμπροσθεν τῆς φυλακῆς, τὰς κεφαλὰς μετὰ τῶν σημαιῶν

(α) Οἱ Ἀρχιερεῖς Ἑλούς καὶ Βρεθίνης (Σελασίας) ὁ Νικόλαος Δελιγιάννης καὶ Δημήτριος Καρκαμένος μετὰ τοῦ Παναγιωτάκη Γιατράκου, Κωνσταντίνου Ζαφειροπούλου καὶ Α. Κονδάκη (τῶν τεσσάρων πρώτων ἐκλεχθέντων ἀρχηγῶν παρὰ τῶν δευτέρων), ἔχοντες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν τοῦς Μισθριώτας, Ἀγιοπετρίτας καὶ μέρος Τριπολιτῶν ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἐν Βερβένοις, (τὰ ὁποῖα ἀπέχουσι δύω ὥρας τῶν Κερασσιῶν), ὅτε ἐπίπεσαν οἱ ἔχθροι εἰς Κερασσιὰς. Ἀλλὰ διὰ τὸ αἰφνίδιον καὶ τὴν ταχύτητα, μετὰ τὴν ὁποίαν δραμόντες οἱ ἔχθροι ἐπολέμησαν καὶ ἐπίστρεψαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσβάσωσι καὶ δώσωσι εἰς τοὺς προσδληθέντας βοήθειαν. Μετὰ δὲ τὴν συμπλοκὴν ἔρθεσαν ὁ Ἀντώνιος καὶ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλη μετὰ τινος βοήθειας, ἀλλ' ἡ ἀφίξις καὶ τούτων ἦτο πλέον ἀνοφελής. Σ. Σ.

κατὰ σειράν καὶ διέταξαν τὸν διερμηνέα νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῶν· οὗτος δὲ ἰδὼν τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἡσύχως εἰπὼν « ἀνὰ σινὶ σικτήμ » ἀνέγνω μεγαλοφώνως τὸ ἐπὶ τῶν σημαιῶν « Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ. »

Τὴν πέμπτην δὲ μετὰ τὸ Πάσχα ἐκστρατεύσαντες εἰς Λεβίδι (α) καὶ ἐν τῇ ἐκεῖ μάχῃ ἡττηθέντες, πολ-

(α) Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Διάσελον τῆς Ἀλωνισταίνης ὑποχώρησιν τῶν Ὀθωμανῶν οἱ ἀρχηγοὶ συνήλθον εἰς Πάπαρι, ἵνα συσχεθῶσι περὶ τῆς στενωτέρας πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, δηλαδὴ πότε ἔβελον ἀρχίσαι αὐτὴν καὶ τίνα θέσιν ὤρειλεν ἕκαστος νὰ καταλάβῃ καὶ φυλάξῃ. Σκέψεως δὲ γενομένης ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης παραλαβὼν τὸν Ἡλίου Τζαλαφατῖνον μετὰ πεντήκοντα ὡς ἑγγιστα Μανιατῶν, μετέβη πάραυτα εἰς τὰς κωμοπόλεις τῆς Καρυταίνης (Γόρτυνος) καὶ ἐμψυχώσας τοὺς πολίτας συνήθροισεν τοὺς διασκορπισθέντας καὶ ἀπέστειλε νὰ καταλάβωσι τὰς ὀχυράς θέσεις, τὴν Λαγκαδάν, καὶ τοῦ Τσιαλτῆ τὸν Ἑλατον (εἰς μὲν τὴν πρώτην τὸν Σπύλιον Κουλάν ἐκ Καρυταίνης, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸν Ἀθανάσιον Ἀντωνόπουλον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Παπαδιαμαντόπουλον ἐκ Δημητζίτης καὶ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην), αὐτὸς δὲ ἡτοιμάζετο καὶ πάλιν νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς τὴν Ἀλωνίσταιναν· ἀλλ' αἴφνης ἀσθενήσας βαρέως ἔμεινεν ἐντὸς τῶν Λαγκαδίων. Τούτου ἕνεκα θέσας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἡλίου Τζαλαφατίνου ὅσους στρατιώτας εἶχε συναθροίσαι, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ἀλωνίσταιναν, διατάξας νὰ διαμείνῃ αὐτοῦ μέχρις οὗ ἔβελον ἀναβῶσι καὶ μεταβῇ ἐκεῖσε καὶ αὐτός· ἔπεμψε δὲ σὺν αὐτῷ καὶ τὸν Δημήτριον Πλαπούταν ὡς ὁδηγὸν αὐτοῦ· ὡς δὲ ἔφθασαν οὗτοι εἰς Βυτίαν, ἦλθεν εἰδήσις, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς ἐν Λεβιδίᾳ ἐστρατοπεδευμένους Καλαβρυτηνοὺς, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Σωτήρος Χαλαδάρης, ὁ Σωτήρος Θεοχαρόπουλος, καὶ ὁ Π. Ἀρβάνης μετ' ὀλίγων Τριπολιτῶν, καὶ ὅτι ἐλπόντες τὴν πληθύν τοῦ ἐχθροῦ ἀπεσύρθησαν εἰς ὀχυρωτέρας θέσεις, ἐκτὸς τῶν κατωτέρων ἀξιοματικῶν, Ἀναγνώστου Στριφτόμπολα, Κουλοχέρι, Ἰωάννου Πετμεζᾶ καὶ Νικολάου Σουλιώτου, οἵτινες μέινοντες ὀπίσω μετὰ παντή-

λοῦς τῶν στρατιωτῶν ἀπώλεσαν, μεθ' ὧν καὶ τρεῖς ἐκ τῶν ὀρρουρούντων τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ καὶ ἐξεληθόντων εἰς μάχην. Ἄλλοι δὲ τρεῖς ἐκ τῶν αὐτῶν φυλάκων τετρωμένοι, καὶ κείμενοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὰ παρὰ τὴν θύραν τῆς φυλακῆς δωμάτια, ἐβδὼν στενάζοντες διὰ τὸ ἄλγος τῶν πληγῶν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανον. Ὁ θάνατος δὲ αὐτῶν μέγαν παρέσχε πρὸς τοὺς φυλακισμένους φόβον· διότι ὀργιζόμενοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἡττάν των ἐξέχεον τὴν ὀργὴν των ἐπ' αὐτῶν. Τὴν δὲ Παρασκευὴν ἐγύμναζον τοὺς στρατιώτας ἐν τῷ προαυλίῳ, καὶ ἔχοντες ἐν πυροβολῶν πεδινῶν, ἔστρεφον αὐτὸ κατὰ διαφόρους στροφάς.

κοντα περίπου στρατιωτῶν ἐντὸς ἐπὶ οἰκιῶν ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς, ὅτε καὶ οἱ ἀνωτέρω σύντροφοὶ των μὲ συχνοὺς ἀκροβολισμοὺς ἐμετρίαζον τὴν ἐπ' αὐτοὺς μεγάλην ὀρμὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἡλίας Τζαλαφατῖνος ἔπεμψε παραχρῆμα τὸν Δημήτριον Πλαπούταν μεθ' ἑκατὸν στρατιωτῶν, οἵτινες ἔτυχον τότε παρόντες ἐκεῖ· αὐτὸς δὲ συλλέξας ταχέως καὶ ἄλλους τετρακοσίους ἔσπευσεν μετὰ δύο ὥρας, ἵνα παρευρεθῇ εἰς τὸ παιδίον τῆς μάχης, ἀφοῦ προσέλαβε καὶ τὸν εὐρεθέντα καθ' ὁδὸν Γεώργ. Δημητράκοπουλον συνωδευόμενον ὑπὸ ἑκατὸν περίπου στρατιωτῶν. Οὕτω δὲ φθάσας εἰς τὴν μάχην εὗρε τοὺς ἐχθροὺς ἀνάπτοντας πῦρ ἀπὸ τὰς οἰκίας, ἵνα κατακαύσωσι τοὺς ἐντὸς αὐτῶν Ἕλληνας. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἰδόντες τότε τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐλθοῦσαν βοήθειαν, ἀνέλαβον μέγα θάρρος καὶ μαχόμενοι συνάμα ἅπαντες πεισματωδῶς καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὀπισθοδρομήσωσι. Πρῶτος δὲ ὁ Ἡλίας Τζαλαφατῖνος πάλιν τὴν ἐν τῇ χειρὶ σπάθην καὶ μετ' ἐνθουσιᾶς προσκαλὼν τοὺς Ἕλληνας εἰς ὑπεράσπισιν τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν ὥρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Σ. Σ.

Περὶ τὴν μεταμερίαν δὲ τοῦ Σαββάτου ἐλθὼν εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Καβάζμπας λέγει « Ἄς ἔρθουν οἱ διάκοι καὶ οἱ δοῦλοί σας αὐτοί, γιὰ νὰ τοὺς ῥωτήσῃ ὁ ἀφέντης » (ἐννοῶν τὸν Καϊμακάμη). Ἦσαν δὲ οὗτοι, ὁ Ἱεροδιάκονος τοῦ Τριπόλεως Ἰωσήφ, ὁ τοῦ Μονεμβασίας Γρηγόριος καὶ ὁ τοῦ Ὠλένης Ἰωαννίκιος καὶ σωματοφύλαξ τις τοῦ Μαυρομιχάλη Γαλάνης καλούμενος, καὶ τις Κωνσταντῖνος ἀνεψιὸς τοῦ Παπαλέξη (α), οἵτινες ἀκολουθήσαντες τὸν Καβάζμπαν ἤρχοντο πρὸς τὸν Καϊμακάμη. Ἐρχομένων δὲ προηγείτο ὁ ῥηθεὶς Κωνσταντῖνος· ἀλλ' ἅμα ἐπλησίασαν, ἐκρατήθη ὀπισθεν, ἵνα παρουσιασθῇ τελευταῖος. Ἐν δὲ τῷ δωματίῳ τοῦ Καϊμακάμη ὄντι εὐρυτάτῳ, ἴσταντο πλῆθος Μπέδων καὶ Ἀγάδων, καὶ τὸ ἥμισυ μέρος τούτου ἐπληροῦτο ὑπὸ τῶν δορυφόρων αὐτῶν. Ἐν τῷ προαυλίῳ δὲ καὶ ταῖς ἐξώσταις τοσοῦτος ἦτον τῶν ἐνόπλων Τούρκων ὁ ἀριθμὸς, ὥστε διασχίζων τις μετὰ μεγίστης δυσκολίας τὸ πλῆθος ἠδύνατο μόλις νὰ διέλθῃ. Εἰσελθὼν λοιπὸν πρῶτος εἰς τὸ δωμάτιον ὁ Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλος εἶδεν ἐκεῖ πλησίον ἄνθρωπον δεδεμένον, ὅστις ἰστάμενος πρὸ τοῦ Καϊμακάμη ἠρωτήθη παρὰ τοῦ Κιαμίλπεη, ὡς μὴ γνωρίζοντος τοῦ Καϊμακάμη τὴν Ἑλληνικὴν, ταῦτα, « Αὐτὸς εἶνε μπρέ; » ὁ δὲ

(α) Οἱ λοιποὶ ἦσαν εἰς τὴν κάτω φυλακὴν μετὰ τῶν δέκα ὁκτώ σωματοφυλάκων.

στρέψας τὰ βλέμματά του καὶ ἰδὼν εἶπεν· « Δὲν εἶναι αὐτὸς, ἀφέντη μου, δὲν τὸν παίρνω ἔς τὸν λαίμῳ μου. » Φαίνεται δὲ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἦτον ψευδομάρτυς (ὡς ὕστερον οὗτος ἐδείχθη) παρακινηθεὶς νὰ μαρτυρήσῃ πρὸς τὸν Καϊμακάμη κατὰ τοῦ Παπαλέξη, ἵνα, εὐρεθείσης αἰτίας, θανατωθῇ. Εἰσῆλθον εἶτα καὶ οἱ λοιποὶ Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρετᾷ περὶ τῶν ὁποίων ὁ ψευδομάρτυς εἶπεν ὅ,τι καὶ περὶ τοῦ πρώτου. Τὸν δὲ Γαλάνην, τὸν τοῦ Μαυρομιχάλη σωματοφύλακα, ἐμφυχόνων ὁ Ἀχμέτ Μπέης ὁ Κορωναῖος εἶπε· « Μὴ φοβᾶσαι σὺ, δὲν εἶναι τίποτε γιὰ σένα. » καὶ τοῦτο, διότι ἐφοβεῖτο περὶ τῆς ἐν Κορώνῃ κεκλεισμένης οἰκογενείας αὐτοῦ ὅπου ἐγένετο ὑπὸ τῶν Λακωνίων πολιορκία. Τότε ἠρώτησεν ὁ Κιαμίλπεης ἂν ἦτο καὶ ἄλλος τις· εἰπόντων δὲ τῶν ὑπηρετῶν, ὅτι εἷς ἦτον ἀκόμη, διέταξε λοιπὸν νὰ ἐμβάσωσιν αὐτόν· (Εἶχε δὲ προκατηχηθῇ θεβαίως ὁ μάρτυς ἵνα δείξῃ τοῦτον τὸν τελευταῖον). Εἰσήγαγον λοιπὸν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Παπαλέξη Κωνσταντῖνον, καὶ ὁ Κιαμίλπεης ἠρώτησε τὸν μάρτυρα, ἂν ἦτον αὐτός· ἐκεῖνος δὲ χωρὶς νὰ ρίψῃ ἐπὶ τοῦ προσαχθέντος οὐδὲ ἐν βλέμμα, ἵνα ἴδῃ, τις ἦτο, ἀπεκρίθη « Αὐτὸς εἶναι, ἀφέντη μου, » καὶ ἅμα εἰπὼν τοῦτο ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν λέγει, « Γιὰτί μ' ἔστελνες ἔς τὸ Λεβίδι ἔς τοὺς Ῥωμαίους, γιὰ νὰ εἰπῶ, πῶς ἐξῇ χιλιάδες Τούρκοι ἐτοιμάζονται νὰ πάγουν μὲ κανόνια, καὶ νὰ τοὺς ἰδεάσω νὰ χάμουν ταμπούρια δυνατὰ καὶ νὰ δώσουν εἰδησιν

καὶ ὅς τ' ἄλλα ὀρδιᾷ, γὰρ νὰ τοὺς στείλουν μιντάτι (βοήθειαν) καὶ νὰ μὴ χαλαστοῦνε;» Τότε ἐκεῖνος εἰς ἀπάντησιν λέγει· «Δὲν σὲ γνωρίζω, ἢ Τοῦρκος εἶσαι ἢ Ῥωμιός· ἐγὼ πρώτη φορὰ σὲ βλέπω.» ὁ δὲ Κιαμιλμπεης «Μαρτύρα, τῷ λέγει, νὰ σοῦ δώσω καὶ πεντακόσια γρόσια, καὶ νὰ σὲ στείλω ὅς τοὺς Ῥωμαίους· ὁ Παπαλέξης δὲν ἔπρεπε νὰ ᾔηται τέτοιος, νὰ τρώγῃ ψωμί ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ βοηθᾷ τοὺς Φράγκους, καὶ νὰ σταθῇ τόσον ἄπιστος.» Ὁ Κωνσταντῖνος τότε λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἀφέντη μου, ὁ Παπαλέξης δὲν εἶναι τέτοιος, καὶ αὐτὸς λέγει ψεύματα. Ἐγὼ εἶμαι εἰς τὴν φυλακὴν, νὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι σὰς ὅπου μᾶς φυλάγουν, ῥωτῆστέ τους, ἂν μ' ἄφησαν ποτὲ νὰ βγῶ ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ποῦ ἤθελα νὰ βρῶ ἐγὼ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον νὰ τὸν στείλω; Αὐτὸς ἢ θαλτὸς εἶναι ἢ ψεύτης.» Ἡρώτησεν ἔπειτα ὁ Καϊμακάμης ἂν ἦτον καὶ ἄλλος· ὁ δὲ Γαλάννης τοῦ Μαυρομιχάλη ἀπεκρίθη, ὅτι ἦτο καὶ εἰς ὑπηρέτης, ὅστις ἔβλεπε τὸ φαγητὸν πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην, ἀπὸ τὸ Μουτουπάκη (μαγειρεῖον). «Φαίνεται εἶπε πρὸς τὸν μάρτυρα ὁ Κιαμιλμπεης, ὅτι μὲ τοῦτον ἐπαράγγελνε αὐτὸς ὁ ἄχρειος ὅς ἐσένα; δὲν εἶναι ἀλήθεια μπρέ;» «Ναὶ ἀφέντη μου,» ἀπεκρίθη ἐκεῖνος· ἐρωτηθεὶς δὲ καὶ ὁ ὑπηρέτης ἡρνήθη· διὰ τοῦτο διέταξεν ἐν ὀργῇ νὰ καταβιβάσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐλὴν. Μετὰ δὲ τὴν κατάβασιν αὐτῶν ἐξῆλθε μετὰ τοῦ Καϊμακάμη ὁ Κιαμιλμπεης εἰς τὸ παράθυρον, καὶ βλέπων αὐτοὺς εἶπε

«Μαρτυρᾶτε, μπρέ, νὰ γλυτώστε τὴν ζωὴν σας.» Ἐκεῖνοι δὲ μὲ γενναιοφύχιν ἀπεκρίθησαν. «Ἐμεῖς ψέματα δὲν λέγομεν, καὶ ὅ,τι θέλετε κάμετε.» Παρὰ τοῦ λοιποῦ διατάχθη ἡ ἀποκεφάλις αὐτῶν, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη ἐνώπιον τοῦ τοσοῦτου πλήθους τῶν Τούρκων, τῶν Ἱεροδιακόνων καὶ τοῦ Γαλάνη, ἱσαμένων ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ Καϊμακάμη, ὅπου τοὺς ἐξέτασαν καὶ ἰδόντων, ὅτι τοῦ μὲν Κωνσταντίνου δι' ἐνὸς μόνου κτυπήματος ἐκόπη ἡ κεφαλὴ, τοῦ δὲ ἑτέρου διὰ τριῶν. Φρίκη δὲ μεγίστη καὶ φόβος συνάμα κατέλαβεν αὐτοὺς εὐθὺς, καὶ ἴσταντο τρέμοντες καὶ προσδοκῶντες τὴν διαταγὴν τοῦ Καϊμακάμη. Διέταξε δὲ ὁ Κιαμιλμπεης Τοῦρκόν τινα νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ ἀφοῦ δέκα σχεδὸν βήματα προύχωρησαν ἐντὸς τῆς αἰθούσης ὁ Κιαμιλμπεης ἐπανελάβε· «Γύρισέ τους ὀπίσω.» Τότε ἀπελπισία κατέλαβεν αὐτοὺς καὶ ἀπώλεσαν ἤδη τὸ ὁποῖον ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν φυλακὴν ἔλαβον θάρρος· ἡ ὄψις αὐτῶν ἠλλοιώθη, αἱ τρίχες ὠρθοῦντο καὶ οἱ πόδες ἐσφαλλον. Νοήσας δὲ ἐκεῖνος τὸν τηλικοῦτον φόβον αὐτῶν, λέγει πρὸς ἐμψύχωσιν εἰς αὐτούς· «Μὴ φοβᾶσθε, δὲν θὰ σᾶς χαλάσουμε, ἀλλὰ σᾶς ἐγύρισα, γὰρ νὰ καταίβῃ τὸ ἀσκέρι κάτω καὶ νὰ μὴ σᾶς βαρέσουν, γιατί εἶναι θυμωμένοι.» Ἀφοῦ λοιπὸν κατήλθον εἰς τὴν Αὐλὴν ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν ὠπλισμένων Τούρκων, ἐξῆλθον δὲ τῆς αἰθούσης καὶ ἐπορεύοντο εἰς τὴν φυλακὴν οἱ Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται, φαίνεται ὁ Παπαλέξης εἰς τὸ παράθυρον

καὶ ἀποβλέψας πρὸς τὸν Καδρῆν Τράπτιαν περιπατοῦντα ἐν τῇ αὐτῇ λέγει· «Καντράγα, γὰρ τί ἐσκοτώσατε τὸ παιδί μου;» Ἐκεῖνος δὲ θέσας τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πιστολίου καὶ ἀπειλῶν εἶπε· «Σκυλί, ἐσὺ ἐπῆρες τοὺς Ῥωμαιοὺς ἐπὶ τὸ λαίμῳ σου καὶ ὁ Σιεχνετζίπης τοὺς Τούρκους.» Ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης ἀποσύρας τὸν Παπαλέξην, προσῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸ παράθυρον καὶ εἶπε· «Καντράγα, δὲν ἀφίνεις νὰ μᾶς σκοτώσουν ἄλλοι ξενώτεροι, ἀλλὰ ἡ ἐνδοξότης σου θὰ μᾶς σκοτώσῃ;» Καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· «Πήγαινε μέσα σὺ, ἐσένα δὲν σ' ὀμιλεῖ κανεὶς.» Ἐπιλοφρὸναι δὲ αὐτὸν μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὡς Λαγκαδινὸς, ἐλπίζων, ὅτι θὰ παραγγεῖλῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κανέλλον εἰς Λαγκαδία, νὰ ἀποστείλῃ εἰς Τρίπολιν, τοὺς ὁποίους συνέλαβεν ἐκεῖ συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ Καδρῆ Τούρκους τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐνόμιζεν ζῶντας.

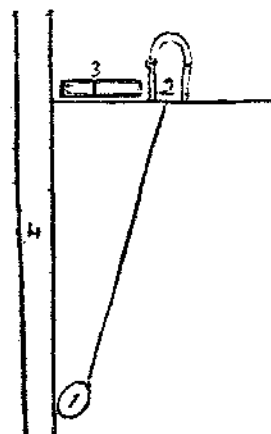
Εἰσελθόντες δὲ οἱ Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται εἰς τὴν φυλακὴν εὗρον τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην προσφέροντα πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ φυλακῇ ροῦμι καὶ λέγοντα πρὸς αὐτούς· «Μὴ φοβᾶσθε· ἂν ᾖναι ἀπόφαισις τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς κόψουν, γλυκύτερος θάνατος ἀπὸ τοῦ σπαθιοῦ δὲν εἶναι ἄλλος.» Μετ' οὐ πολὺ δὲ εἶδον ἐκ τοῦ παραθύρου τέσσαρας ἐβραίους σύροντας ἐκ τῶν ποδῶν πρηγῇ καὶ ἀνευ κεφαλῶν τὰ πτώματα τῶν δύο φονευθέντων, καὶ διερχομένους μετ' αὐτῶν ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς. Τούτους βλέπων ὁ Τατάραγας διέταξε νὰ μὴ διέλθωσιν ἐκεῖθεν διὰ νὰ μὴ προξενήσωσι φόβον εἰς τὰ χαρέμια τοῦ

Πασᾶ· ὅθεν ἀνέστειλον αὐτὰ πρὸς τὴν Ἀνωπόλιν τοῦ Σεραγίου, καὶ ἐξαχθέντες ἐν ταύτῃ τὰ ἐρρόψαν μακράν.

Τὸ ἑσπέρας τῆς ὁγδόης μετὰ τὸ Πάσχα ἡμέρας, ἦτοι τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ, εἰσελθόντες εἰς τὴν φυλακὴν οἱ ἄνω καὶ κάτω δεσμοφύλακες λέγουσι πρὸς τοὺς φυλακισμένους· «Κάλκν» (σπρώξτε). Τότε πάραυτα ἀνέστησαν ἅπαντες καὶ μετὰ κλυθμῶν συνεχώρουν ἀλλήλους. ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης, κλαίων ἔλεγεν· «Ἐχει ὁ Θεὸς, ἔχει ὁ Θεός.» Ἀφοῦ δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἰσῆλθε καὶ ὁ Διερμηνεὺς, ὁ Ἀρχιερεὺς Τριπόλεως Δανιήλ μετ' ὀφθαλμοὺς δακρυρροοῦντας λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἀρχοντα, διὰ τὴν ζωὴν σου, ὁ Θεὸς νὰ σὲ πολυχρονίσῃ, μεσίτευσον πρὸς τὸν αὐθέντην νὰ μᾶς θανατώσῃ τὸ πρωί· διότι γνωρίζεις, ὡς χριστιανὸς, ὅτι ἡ θρησκεία μας ἀπαιτεῖ νὰ μεταλάβωμεν καὶ ἐξομολογηθῶμεν πρὸ τοῦ θανάτου ἡμῶν· ἀλλ' ἡμεῖς ταύτην τὴν νύκτα μέλλομεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὸ τελευταῖον τοῦτο θρησκευτικὸν καθήκον, ἔχοντες μεθ' ἡμῶν τὸ ἅγιον Ἀρτοφόριον.» Ἐκεῖνος δὲ λέγει πρὸς ταῦτα· «Βαλαί, μπιλαί, μὰ τὸ κεφάλι τοῦ Βασιλέως, δὲν θὰ σᾶς φογεύσουν, ἀλλὰ θὰ σᾶς κατατιβάσουν κάτω.» Ὅθεν ἀφοῦ τὸν μὲν Μαυρομιχάλην καὶ Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην ὠδήγησαν εἰς τὸ δωμάτιον τῶν Σαῤῥαφιδῶν (Ἀργυραμοιβῶν), τὸν δὲ Μητρον Ῥοδόπουλον παρέλαθεν ὁ Μουσταφάμπεης, διότι ἕνεκα τοῦ φόβου ἠρνήθη τὴν πατρίαν ἡμῶν θρησκείαν, τὸν δὲ Κορίνθου Κύριλλον καὶ τὸν Σωτηράκην Νοταρᾶν ὁ

Κιαμίμπης, τοὺς λοιποὺς κατεβίβασαν εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Σεραγίου, εἰς τὴν δεινοτάτην καὶ φρικτοτάτην εἵρκτην τῶν καταδίκων, τοῦ Ἰωσήφ Ζαφειροπούλου φέροντος τὸ Ὠμόφορον τοῦ Τριπόλεως καὶ τὸ ἅγιον Ἀρτοφόριον. Ἰδὼν δὲ ὁ Καβάζμπας αὐτὸν τὸν Ἱεροδιάκονον ἔχοντα ἐπὶ τῆς χειρὸς μικρὸν τάπητα περιεπτυγμένον, ἐπάταξεν ἐπὶ τῆς χειρὸς διατίνος βροπάλου τοσοῦτον σφοδρῶς ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ συντριβῇ ἡ χεὶρ καὶ διὰ τοῦτο ἄφησεν τὸν τάπητα νὰ πέσῃ κατὰ γῆς καὶ κατέβη εἰς τὴν ῥηθεῖσαν εἵρκτην μετὰ τῶν λοιπῶν.

Αὕτη δὲ ἡ εἵρκτη περιορισμένη εἰς ἓν δωμάτιον ἔκειτο ὑπὸ τὸ Σεράγιον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀριστερόθεν τοῦ εἰσερχομένου διὰ τῆς τοῦ Σεραγίου πύλης, τῆς τότε ὑπαρχούσης παρὰ τὴν πρὸς τὸ βόρειον τῆς πόλεως μέρος σημερινὴν ὁδὸν, τὴν εἰς τὰ Κεραμιδοκάμηνα ἄγουσαν καὶ βορειανατολικῶς ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ ἀπεκεφαλίσθη ὁ νέος Παῦλος, τριάκοντα βήματα. Ἀνατολικοδυτικῶς δὲ ἐκ τῆς πύλης μέχρι τῆς ὁδοῦ ἐκτείνεται δεκαπέντε βημάτων διάστημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἐκτισμένη ἡ εἵρκτη.

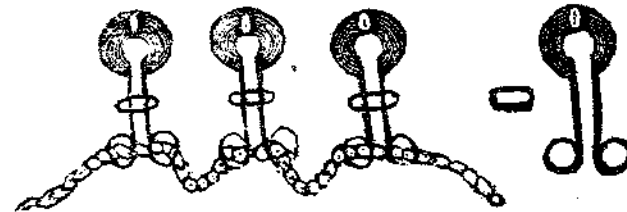
1. Ἡ θέσις ἐφ' ἧς ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ἅγιος Παῦλος.
2. Ἡ πύλη τοῦ Σεραγίου.
3. Ἡ φυλακή.
4. Ἡ πρὸς Ἀρκτον ὁδὸς, ἡ πρὸς τὰ Κεραμιδοκάμηνα ἄγουσα.

Καὶ ἦτο μὲν σεσκιωμένον τὸ δωμάτιον καθ' ὅλοκληρίαν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μέσου μέρους, ἀντὶ μιᾶς ἐλλειπούσης σανίδος, εἶχε μακρὰν δοκὸν (πατερόν) ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἀπέναντι τοίχου. Ἐπὶ τῆς δοκοῦ δὲ ταύτης προσηρμόζετο ἑτέρα ἰσομεγέθης, ἥτις ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς ἄκρου συνδεδεμένη μετὰ τῆς κάτω διὰ στροφῆως (θηλειᾶς) ἀνεβιδάζετο καὶ κατεβιδάζετο ἀκωλύτως· ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου διὰ κλείθρου κλειομένη μετὰ τοῦ ἄκρου τῆς κάτω, συνεδέετο μὲ αὐτὴν ἀναποσπάστως. Ἦσαν δὲ ἐσκαμμέναι ἐπὶ διαφόρων μερῶν ἀμφότεραι, ἡ μὲν κάτω ἐπὶ τοῦ ἄνω αὐτῆς μέρους κατ' εὐθείαν, ἡ δὲ ἄνω ἐπὶ τοῦ κάτω αὐτῆς ἐπίσης, ὥστε κλειομένων τῶν δοκῶν αἱ ἀντικρὺ ἀλλήλων κείμεναι ἄνω καὶ κάτω σκαφαὶ ἐσχημάτιζον ὅπας δυναμένης νὰ χωρῶσι πόδα ἀνθρώπου. Ἡ συναρμογὴ λοιπὸν τῶν δύο αὐτῶν δοκῶν ἦτο τὸ σκληρὸν βασανιστήριον,

τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τυραννίαν ζήσαντας μὲ τὸ ὄνομα Κούτσουρον, εἰς τὰς ὁπὰς τοῦ ὁποίου εἰσῆρχοντο οἱ πόδες τῶν βασανιζομένων. Καὶ εἰμὲν ἤθελον ὀλίγον γὰ βασανίσωσί τινα, ἐνεδίβαζον τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς δύο πλησιεστέρας ὁπὰς· εἰδὲ περισσότερον, εἰς δύο ἀπωτέρας· καὶ ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀπεμάχρυνον τοὺς πόδας ἀλλήλων, ὥστε ἐσχίζετο τοῦ βασανιζομένου τὸ σῶμα ἐκ τοῦ κάτωθεν μέρους. Ἄλλο δὲ ὅμοιον, ἀλλὰ μικρότερον Κούτσουρον ἔκειτο εἰς τινα γωνίαν τοῦ δωματίου, καὶ παρ' αὐτὸ κάδος τις (Σαρδελοθάρελον), καὶ τινα οὐροδοχεῖα. Ὑπῆρχε δὲ καὶ παράθυρον μικρὸν περιπεφραγμένον σταυροειδῶς διὰ σιδηρῶν ῥάβδων.

Εἰσελθόντας δὲ εἰς ταύτην τὴν φυλακὴν συνέδεσαν διὰ μακρᾶς ἀλύσειω τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προῦχοντας τὴν ἐσπέραν ἐκείνην κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Κρίκος ὀγκώδης περὶ τὸν τράχηλον ἐκάστου περιεβλήθη, ὅστις πρὸς μὲν τὸ ἐπὶ τοῦ αὐχένος μέρος εἶχε στροφέα, ἵνα ἀνοίγεται καὶ εἰσχωρῇ ἡ κεφαλὴ εὐκόλως, πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ τῆς δέρης ἠνοίγετο εἰς δύο παραλλήλους γραμμάς ἐλίσσομένας κατὰ τὰ πέρατα εἰς δύο εὐμεγέθεις κύκλους καὶ συνδεδεμένας πρὸς ἀλλήλας διὰ μικροτέρου κρίκου. Διὰ δὲ τῶν δύο κύκλων διεπεράτο ἡ κατὰ τὸν ὄγκον ἴση μὲ τὸ πάχος ἀνδρικῆς χειρὸς ἄλυσις, καὶ κρεμαμένη ἐπὶ τοῦ στήθους ἐδίδετο ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἐτέρου πρὸς τοὺς λοιπούς.

Τὴν πρωίαν δὲ τῆς ἐπιούσης ἐξαγαγόντες τῆς εἰρκτῆς τοὺς δεκαοκτὼ ἀφοπλισθέντας ὑπηρέτας καὶ σωματοφύλακας τοὺς πρὸ δεκατριῶν, ὡς προεῖρήθη, ἡμερῶν ριφθέντας εἰς τὰ δεσμά, ἐπυροβόλησαν αὐτοὺς, ἵνα κενωθῇ ἡ ἄλυσις καὶ τεθῶσιν ἐν αὐτῇ οἱ δεκαοκτὼ ἱεροδίακονοι ὑπηρέται καὶ αἰχμάλωτοι. Φονεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως διέταξαν τέσσαρας ἀνθρώπους γὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἄλυσιν· οὔτινες θέσαντες αὐτὴν ἐπὶ δοκῶν ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ἔρριψαν πρὸ τῆς φυλακῆς· ἕτεροι δὲ κομίσαντες τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἐξέθεσαν καὶ ταύτας κατὰ σειρὰν παρὰ τὴν ἄλυσιν. Οἱ δὲ παρεστῶτες Τοῦρκοι, ὄντες πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ἔλεγον «Αὔριον ἀποφασίσθη γὰ χάμωμε κυμὰ (λεπτότατα κομμάτια) καὶ αὐτὰ τὰ γουρούνια, ὅπου εἰν' ἐδῶ μέσα καὶ γὰ τὰ ρίψουμε εἰς τὰ σκυλὰ γὰ τὰ φάνε.» Ταῦτα ἀκούοντες οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀνέμενον πλέον, εἰμὴ τὸν θάνατον. Ὅθεν ἐξομολογηθέντες ἕκαστος πρὸς τοὺς λοιπούς δημοσίᾳ, μετέσχον τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων καὶ ἀνεκαρτέρουν μὲ γεναιότητα. Συνέδεσαν

δὲ τότε διὰ τῆς ἀλύσεως αὐτῆς καὶ τοὺς εἰρημένους δεκαοκτὼ ὑπῆρέτας ἱεροδιακόνους καὶ λοιποὺς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προϋχοντας. Τὴν νύκτα δὲ ἐκείνην ὁ Ἐπίσκοπος Δημητριάδης λαβὼν οὐροδοχεῖον ἔρριψεν ἐντὸς αὐτοῦ τὰς ἐν τῷ θαλαντίῳ αὐτοῦ εἰς χρυσᾶ νομίσματα πέντε χιλιάδας γροσίων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ εὕρῃ αὐτὰ μετὰ τὸν θάνατόν του χριστιανός τις, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἡγγιζόν τοιαῦτα ἀγγεῖα. Ταῦτα δὲ ἰδὼν τις ἐκ τῶν χεόντων τὰ οὖρα, ἔλαβε δι' ἑαυτόν· ἀλλὰ μετὰ πέντε ἡμέρας, ἐν ᾧ ἔμενον ἐν τῇ φυλακῇ καὶ κατενόησαν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀπόφασις νὰ φονευθῶσιν, ὁ Ἐπίσκοπος ἐζήτησε τὰ χρήματα καὶ ἔλαβεν αὐτὰ παραχρῆμα. Τεθέντων λοιπὸν καὶ τῶν εἰρημένων δεκαοκτὼ ὑποδεστέρων εἰς τὴν ἄλυσιν τὴν πρὸ τῆς φυλακῆς ριθφείσαν, ἐκάθηντο ἅπαντες ὡς ἐφεξῆς. Ἐκατέρα ἄλυσις περιέχουσα ἀνὰ δεκαοκτὼ ἐστρέφετο εἰς τρεῖς σειράς· καὶ οἱ μὲν τῆς πρώτης εἶχον τὰ νῶτα πρὸς τὸν τοῖχον καὶ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν δευτέραν· οἱ δὲ τῆς δευτέρας, τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν πρώτην καὶ τὰ νῶτα πρὸς τὴν τρίτην· οἱ δὲ τῆς τρίτης, τὰ νῶτα πρὸς τὴν δευτέραν καὶ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν ἀπέναντι τρίτην τῆς ἄλλης ἀλύσεως. Αἱ τελευταῖαι δὲ σειραὶ ἀμφοτέρων τῶν ἀλύσεων ἐφθانون εἰς τὸ προῤῥηθὲν μέγα Κούτσουρον, ἐφ' οὗ καὶ ἐκάθηντο οἱ ἐν αὐταῖς. Ἐκτὸς δὲ τῶν τριάκοντα ἕξ ἦσαν καὶ δύο ἄνευ ἀλύσεως, ὑφ' ὧν ἀπάντων ἐπληροῦτο τὸ δωμάτιον. Καὶ τοσοῦτον ἦσαν

πετυκνωμένοι, ὥς οὐδὲ τοὺς πόδας ἠδύναντο νὰ ἐκτείνωσιν, ἀλλὰ νυχθημερόν καθήμενοι διελέγοντο, καὶ οὕτως ἐκοιμῶντο ἐπὶ πέντε ὁλοκληροὺς μῆνας, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνακλιθῶσιν. Ἐκ τῆς μεγίστης δὲ ταύτης στενοχωρίας ἀένναος ἰδρώς ἔρρεεν ποταμηδὸν ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἐξ οὗ τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἐσάπησαν. Τοσοῦτον δὲ πλῆθος φθειρῶν καὶ φθειριδίων ἀνεπτύχθη, ὥστε ὁ μέγας πῶγων ἐκάστου ἐφαίνετο λευκώτατος διὰ τὰ ἐπ' αὐτοῦ πολυπληθῆ ζώφια. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ αὐχένος κρίκος ἱστάμενος πρότερον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, διὰ τὴν τριβὴν, τὸ βάρος καὶ τὸν ἰδρῶτα διεκοφεν αὐτὰ, καὶ ἔκειτο πλέον ἐπὶ τοῦ κρέατος. Ὅτε δὲ φυσικὴ ἀνάγκη κατελάμβανε τινα, ἦτο χρεῖα νὰ ἐγερθῶσιν οἱ ἐν ἀπάσῃ τῇ ἄλυσει, ἐν ᾗ αὐτὸς εὐρίσκετο, δεκαοκτὼ, καὶ νὰ πλησιάζωσι πρὸς τὸν κάδον ἐκτείνοντες τοὺς τραχήλους καὶ χαλαρόνοντες τὴν ἄλυσιν, ἵνα εὐχολύνηται ὁ ἐπὶ τοῦ κάδου ἐπὶ παρουσίᾳ ὧλων καθήμενος. Καίτοι δὲ τοῦτο ἦτο δεινὸν καὶ ἀφόρητον καθίστατο μᾶλλον ὀχληρὸν, ὅτε τις ἐπασχεν ἀπὸ διὰ ῥόριαν, καὶ ἔτι πλεῖον, ὅτε πλείονες ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην ἐπασχον, χρεῖας οὖσης τότε συχνότατα ν' ἀνίστανται. Οἱ δὲ δύο ἄνευ ἀλύσεως ὤφειλον νὰ ἐγγέωσιν εἰς τὸν κάδον τὰ οὖρα, τὸ δὲ ἐσπέρας νὰ ἐκχέωσιν ἐκτὸς τοῦ Σεραγίου καὶ τὰ ἐν τῷ κάδῳ, ὅτε ἡνοίγε ὁ δεσμοφύλαξ τὴν θύραν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ ἱεροδιάκονος τοῦ Μονεμβασίας Γρηγόριος καὶ ὁ Ἰωάννης Παπασπηλιόπουλος ἐκ Βυ-

ζυγίου τῆς Γορτυνίας. Καί ἐπετρέπετο μὲν νὰ ἐξέρχωνται οἱ ἐν τῇ μιᾷ ἀλύσει Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρεταὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν, ὅτε ἤνοιγε τὴν θύραν ὁ δεσμοφύλαξ, ἐκτὸς τοῦ Σαραγίου πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀνάγκης, φρουρούμενοι ὑπὸ δέκα στρατιωτῶν· οἱ δὲ ἐν τῇ ἄλλῃ ἀλύσει Ἀχιερεῖς καὶ Προῦχοντες, οὐδ' ἐποτε. Ἀλλὰ, καίτοι διατεταγμένοι, δὲν ἤνοιγον ὁμῶς οἱ δεσμοφύλακες πολλάκις τὴν φυλακὴν, ὥστε οὐδὲ οἱ ἐν τῇ μιᾷ ἀλύσει ἐξήρχοντο, οὐδὲ ὁ κᾶδος ἐκενοῦτο· ὅθεν τούτου πληρουμένου καὶ ἐτέρου ἀγγείου μὴ ὑπάρχοντος πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τριάκοντα ὀκτὼ ἀνθρώπων ἡγοράζετο μὲ ὄχι ὀλίγα χρήματα ἢ ἐκχυσίς τοῦ κᾶδου ἀπὸ τοῦς δεσμοφύλακας· ὅποια δὲ ἀποφορὰ καὶ ποῖος τοῦ ἀέρος μολυσμὸς διὰ τὰς ἐν τῷ δωματίῳ διηγεκεῖς ἀκαθαρσίας, δύναται ἕκαστος νὰ φαντασθῇ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδένα λόγον περὶ τούτου ποιούμεθα. Ἐφευρόντες δὲ τοῦτο τὸ μέσον οἱ δεσμοφύλακες πλησίον πολλῶν ἄλλων προηγουμένων, ἱκανὰ ἐκέρδαινον ὁσημέραι χρήματα. Ἀλλὰ μὴ ἀνεχόμενοι οἱ ἐν τῇ φυλακῇ τὴν συχνοτάτην αὐτὴν ἀργυρολογίαν καὶ τὴν τοιαύτην τυραννίαν ἐξέφρασαν ποτε τοῦτο πρὸς τὸν Μπίμπασην, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιτήρησιν ἦσαν. Οὗτος δὲ αὐστηρῶς διέταξεν τοὺς δεσμοφύλακας νὰ ἀνοίγωσιν ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν τὴν θύραν, ἵνα ἐκχέωνται αἱ ἀκαθαρσίαι, καὶ ἐξυθρίσας καὶ ἀπειλήσας αὐτοὺς μὲ τὴν παῦσιν των κατώρθωσε νὰ μετριάσῃ τὸ κακὸν τοῦτο· διότι καὶ πάλιν δὲν ἔπαυσαν μεταχειρι-

ζόμενοι διὰ ῥορα ὀχλιρὰ κατὰ τῶν φυλακισμένων μέσα πρὸς κερδοσκοπίαν. Συναθροίσαντές ποτε στάκτην καὶ ἀκαθαρσίας καὶ διασκορπίσαντες αὐτὰ ἐπὶ τοῦ ὑπεράνωθεν τῆς φυλακῆς δωματίου τοῦ ἄνω πατώματος, ἐπεχείρησαν εἶτα νὰ καθαρίσωσι τὸ δωμάτιον διὰ τῶν χασμάτων τοῦ ἀραιοῦ σανιδώματος κατέπιπτον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ φυλακῇ ἅπαται σχεδὸν αἱ διασκορπισθεῖσαι ἀκαθαρσίαι, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ τοῦ γεύματος. Ἰδόντες τὸ κακὸν τοῦτο οἱ δέσμοι ἐθεσαν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἅπαντες τὰ ῥινόμακτρα αὐτῶν διὰ νὰ προφυλάττῳσιν ὀλίγον· ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης μὴ ὑποφέρων πλέον τοῦτο εἶπε πρὸς τοὺς λοιποὺς· «Ντῶστε τὴν ἄλυσον, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ πλησιάσω εἰς τὸ παράθυρον, διότι ἔσκασα.» Χαλαρώσαντες λοιπὸν τὴν ἄλυσιν οἱ ἄλλοι διευκόλυνον αὐτὸν, ὥστε ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ πιαθεὶς ἀπὸ τὰ σίδηρα φωνάζει πρὸς τὸν Μπίμπασην περιπατοῦντα ἀντικρῦ· «Μπάσιαγα, διὰ ὄνομα Θεοῦ κόπιασε ἐδῶ.» Ἐρχομένου δὲ αὐτοῦ εἶπε πρὸς τοὺς λοιποὺς «μὴ βγάλλῃ κανεὶς τὸ μαντήλι του.» Ἐπλησίασε δὲ εἰς τὸ παράθυρον ὁ Μπίμπασης καὶ εἶπε «Τί θέλετε;» ὁ δὲ ἀπεκρίθη «παράκαλοῦμεν ν' ἀνοίξης τὴν φυλακὴν καὶ νὰ κοπιάσῃς μέσα.» Εἰσελθὼν λοιπὸν εὗρεν αὐτοὺς ἐν ᾗ προείπομεν καταστάσει· ὁ δὲ Θ. Δελιγιάννης τῷ λέγει· «Τί μᾶς κάμνετε ἔτσι; ἂν θέλετε νὰ μᾶς φονεύσητε, φονεύσετέ μας, διὰ τί μᾶς βασανίζετε τοιουτοτρόπως; ἔτσι δὲν εἰμποροῦμεν πλέον νὰ ζήσωμεν.» Ταῦτα εἶ-

πόντος τοῦ Δελιγιάννη, ἐξῆλθε πάραυτα ὁ Μπίμπασης καὶ ξυλίσας τοὺς δεσμοφύλακας καὶ πολλὰς ὕβρεις κατ' αὐτῶν ἐπισωρεύσας εἶπεν, « Ἐὰν κάμητε ἄλλην φορὰν τέτοιο πρᾶγμα θὰ ἰδῆτε τί θὰ σᾶς κάμω » Ἐκτοτε δὲ ἐφέροντο ὅπως οὖν ἡπιώτεροι.

Κατὰ δὲ τὴν 23 Ἀπριλίου, ὅτε οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξεστράτευσαν εἰς τὸ Βαλτέτσιον, ἐπληρώθησαν ἐν τῇ μάχῃ τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἰδίως δὲ ὁ Μπίμπασις (χιλίαρχος). Ἐπανελθὼν δὲ οὗτος εἰς Τρίπολιν ἀπήτησε καὶ βιαίως ἔλαβε παρὰ τῶν φυλακισμένων πεντακόσια γρόσια πρὸς ἀντιμισθίαν τοῦ θεραπεύοντος αὐτὸν χειρουργοῦ, πρὸς δὲ καὶ τὰ ὠρολόγια τῶν ἐχόντων καὶ τὰ μαχαιρίδια, φοβούμενος δὴθεν μήπως ἐν τοῖς μαχαιριδίοις ἔχωσι ρινία καὶ κόψωσι δι' αὐτῶν τὴν ἄλυσιν.

Ἀγγόντος δὲ τοῦ Ἀπριλίου ὁ Κιαχαγιάμπης δι' Αἰγίου, Κορίνθου καὶ Ἀργούς ἐρχόμενος, πᾶν τὸ προστυχὸν ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ καταστρέφων ἐφθασεν εἰς Τρίπολιν μετὰ τριῶν χιλιάδων καὶ πεντακοσίων στρατιωτῶν, φέρων καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους, ἐξ ὧν καὶ ἄρτοποιόν τινα, ὅστις ἐρρίφθη εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστῶτας φυλακὴν, καὶ διηγήθη πρὸς αὐτοὺς τὰ καθ' ὁδὸν πραχθέντα. Τότε ὑπὲρ τοὺς διακοσίους πασσάλους, χρώματος ἐρυθροῦ ἔθεσαν πρὸ τῆς φυλακῆς καὶ ἐλθὼν ὁ Τατάραγας (Ταχυδρομικὸς διευθυντῆς) ὀνομαζόμενος Χασάναγας, λέγει ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς φυλακῆς πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ ταῦτα. « Τὸ ἐμάθατε; » καὶ ἐκεῖνοι, « Δὲν ἐμάθαμεν τίποτε, »

εἶπον· ὁ δὲ ἐпанέλαβε, « Τὸν Πατριάρχην σας τὸν . . . ἐκρεμάσανε ἐ' τὴν Πόλιν, καὶ τοὺς μεγάλους σας Δεσποτάδες, καὶ νησιαλὰ (Θεοῦ θέλοντος) τὰ κεφάλια σας ἀτὸς μου θὰ τὰ πάγω ἐ' τὴν Πόλιν (α). Βλέπετε τὰ παλούκια ὅλα κριμεζί κριμεζί; ὅλους παλουκωτοὺς θὰ σᾶς κάμωμεν, ἐ' ἐσένα, Παπαλέξη, Τζεγκέλια κἀνουμε νὰ σὲ ρίξουμε. » « Νὰ σοῦ εἰπῶ, Χασάναγα, ἀπαντᾷ ὁ Παπαλέξης, ἂν θελήσῃ ὁ Θεός, μὲ ρίπτετε εἰς τὰ Τσεγκέλια· ἂν ὅμως δὲν θελήσῃ, δὲν μοῦ κάμνετε τίποτε. » Καὶ ὁ Τοῦρκος τότε λέγει, « Νησιαλὰ » Ὁ δὲ Παπαλέξης ὡσαύτως « Νησιαλὰ » ἐпанέλαβε. Πανταχόθεν λοιπὸν ἀπὸ δεινὰ καὶ φόβους περιστοιχιζόμενοι, ἀπὸ οὐδεμίαν δὲ ἐλπίδα, ἐμεμφιμοῖρουν διηνεκῶς καὶ ἐλσεινολόγουν ἑαυτοὺς. Εἰπόντος δὲ τοῦ Τατάραγα τὰ ἀνωτέρω, ἐπύρχετο εἰς αὐτοὺς ἡ τῆς πασσαλώσεως ἰδέα, καὶ ὑποθέτοντες νοερῶς ἑαυτοὺς ἐπὶ τῶν πασσάλων ἡσθάνοντο τὴν δριμύτητα καὶ τὰς ἀλγηδόνας τὰς ἐξ αὐτῶν ὥς εἰ πραγματικῶς ἐπασχον τοῦτο. Ἐλεγον δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἐν κλαυθμῷ Ἰπομένομεν νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ σώματός μας ὁ πάσσαλος καὶ ἀμέσως νὰ ἀποθάνωμεν ἀλλὰ, ἐὰν ζήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ ὁλοκλήρους ἡμέρας, ὅποια φρίκη δι' ἡμᾶς, ὅποια δυστυχία, ὅποια βάσανος φοβερά καὶ ἀνυπόφορος! »

Πρὸς δὲ τὸ ἐσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐλθὼν εἰς

(α) Πόλιν ἰδίως ὠνόμαζον τὴν Κωνσταντινούπολιν.

τὴν φυλακὴν Μπουλούμπας τὴς τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου καὶ ἀνοίξας τὴν θύραν αὐτῆς λέγει πρὸς τὸν δεσμοφύλακα· « Ποῖος εἶναι ὁ Θεοδώρακης Δελιγιάννης; » Δείξας δὲ ἐκεῖνος τὸν ζητούμενον διετάρχη νὰ τοῦ ἐκβάλῃ τὴν ἄλυσιν, καὶ οὕτως ἐπραξεν. Ὁ δὲ Ππουλούμπας κατ' ἰδίαν λέγει πρὸς αὐτόν· « Χαιρετίσματα ἀπὸ τὸν Μπέη· τώρα, ὅπου ἦρθ' αὐτὸς ἐδῶ, μὴ φοβᾶσαι τίποτε καὶ θράδῳ θὰ σὲ βγάλῃ νὰ κουβεντιάσῃς. » Ὁ δὲ Θ. Δελιγιάννης λέγει τότε πρὸς αὐτόν· « Ποῖος Μπέης εἶναι αὐτός; » « ὁ Ἀχμετ-Δέμος, » ἀπεκρίθη. « Δὲν τὸν γνωρίζω, » εἶπε· καὶ ἐκεῖνος ἐπανάλαβε· « Στὸν καιρὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ ἐγνώρισες τὸν Ἰμμπραῆμ-Δέμο; ἐκείνου παιδί εἶναι. » Τότε ὁ Δελιγιάννης χαίρων λέγει πρὸς αὐτόν· « Αὐτὸς ἦτον ὁ πρῶτός μου φίλος καὶ μ' ἐγλύτωσεν ἀπὸ τοῦ Βελῆ Πασᾶ τὴν φυλακὴν. Εἰπέτου λοιπὸν προσκυνήματα. » Περὶ δὲ τὴν ὀγδόην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἀναβιβάσας αὐτόν εἰς ἐν δωμάτιον τοῦ ἄνω πατώματος ὁ Ἀχμέτ-Δέμος λέγει πρὸς αὐτόν ταῦτα· « Φίλε μου, ὁ Μπαμπᾶς μου σ' ἄφησε χρόνους καὶ μ' ἄφησε βασιγέτι (παραγγελίαν) σ' τὸν θάνατόν του, ἂν καμμιά φορὰ ἐρθῶ σ' τὸν Μωριᾶ νὰ φυλάξω τὸ Σπίτισας καὶ τὸ Βιλαέτι σας (ἐπαρχίαν). Τώρα λοιπὸν εἶμαι σταλμένος ἀπὸ τὸν μεγάλον Χουρσίτ Πασᾶν Σερασκέρης ἐπάνω σ' ὅλο τὸ ἄσκέρι κ' ὅσο ἤφερα κ' ὅσο μένει ἐδῶ, γὰρ νὰ κάμω τὸν πόλεμον τοῦ Μωριᾶ· γιὰ τοῦτο, φίλε μου, θέλω νὰ γράψῃς σ' τὸ Βιλαέτι σου νὰ ῥθοῦν νὰ προσκυνή-

σουν καὶ νὰ τοὺς δώσω ῥαίμπουγιουρδὶ νὰ ῥχωνται μέσα, νὰ φέρουν ὅ,τι ἔχουν γιὰ πόλυμα μὲ ὅσο παζάρι θέλουν· καὶ ἂν κανεῖς τοὺς πέρνῃ τὸ πρᾶγμα μπετιαβὰ (ἀπληρωτὶ) νὰ ῥχωνται νὰ τοὺς πληρώνω ἐγὼ, ὅσο θέλουν· κ' ἐγὼ κάνω καλὰ, μ' ἐκεῖνον ποῦ τὸ πῆρε, γιὰ νὰ μὴ ζημιόνηται ὁ Ῥαγιᾶς. » Ὁ δὲ Θ. Δελιγιάννης ἀποκρίνεται· « Μπέη ἐφέντη μου, ὁ Θεὸς νὰ σὲ πολυχρονίσῃ· ἡμεῖς εἴμεθα εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἂν γράψωμεν, δὲν θὰ μᾶς ἀκούσουν. » καὶ ἐκεῖνος ἐπανέλαβε· « Γράψε σ' τὰ ἀδέρφια σου, κι' ἂν δὲν σ' ἀκούσουν κι' αὐτοὶ, ἐσὺ μὴ φοβηθῇς τίποτα, τώρα ὅπου ἐγὼ εἶμ' ἐδῶ. » Αὐτὸς δὲ λέγει· « Ἐγὼ Μπέη μου, ἓνα φλιντζάνι αἶμα ἔχω, καὶ τί θγαίνει μὲ ἓναν ἄνθρωπον, ἂν ζήσῃ, ἢ ἂν χαθῇ· ἀλλὰ πρέπει νὰ πιάσωμεν τὸ πρᾶγμα μὲ γνῶσιν· καὶ βέβαια ὁ Θεὸς σὲ ἀπέστειλε, διὰ νὰ οἰκονομηθῇ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ μὴ χαθῇ ὁ λαὸς καὶ τὸ μούλκι (κτῆμα) τοῦ Βασιλέως. Κρίνω λοιπὸν εὐλογον νὰ μᾶς εὐγάλετε ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ νὰ μᾶς ἀναιβάσητε ἐπάνω διὰ νὰ ἀκουσθῇ ἔξω, ὅτι μὲ τὸν ἐρχομόν σας μᾶς ἐλευθερώσατε ἀπὸ τὴν φυλακὴν· καὶ νὰ γράψωμεν ἔπειτα εἰς ὅλον τὸν Μωριᾶ, διὰ νὰ ἔλθουν ὅλα τὰ Βιλαέτια νὰ προσκυνήσουν καὶ τότε πλέον ἀφοῦ μείνουν μόνον τρακόσοι ἢ καὶ πεντακόσοι κλέφται, τοὺς πέρνομεν Τοῦρκοι καὶ Ῥωμαῖοι ἔμπροστὰ καὶ τοὺς χάνομεν, καθὼς καὶ τοὺς ἐξαναχάσαμεν, καὶ θὰ ἐπαινεθοῦμεν καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὸν Βασιλέα. » Ταῦτα ἀφοῦ εἶπεν ὁ Δελιγιάννης, ὁ Ἀχμέτ

Δέμος επανέλαβεν. «Αὐτὸ 'ποῦ λές, φίλεμου, εἶπε, μ' ἀρέσει. Τώρα ἄφησε νὰ κουδεντιάσωμεν καὶ με τοὺς Γερλίσιους (ἐντοπίους) Ἀγάδες, καὶ ἂν κριθῇ καλὸν γίνεται.» Τούτων ῥηθέντων ἐπανήλθεν ὁ Θ. Δελιγιάννης εἰς τὴν φυλακὴν· προέτεινε δὲ τὴν ἀνωτέρω γνώμην προθέμενος νὰ κάμῃ τοὺς μὲν Τούρκους νὰ χρονοτριβῶσιν ἐπὶ ματαίῳ ἀναμένοντες ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας ἀπαντήσεις τῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον στείλῃ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Προὔχοντες, τοὺς δὲ ἔξω Ἑλλήνας νὰ ἐνισχύωνται ἐτι μᾶλλον ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῷ προστιθεμένων καὶ ἄλλων ἀδιακόπως, καὶ νὰ δύνανται νὰ ἀντισταθῶσι.

Τέσσαρες ἡμέραι παρήλθον, καθ' ἃς ἅπαντες οἱ ἐπιφανεῖς Τούρκοι μετὰ τῶν δευτερευόντων συνεσκέπτοντο μετὸν Ἀχμέτ-Δέμον, καὶ οἱ μὲν ἀπεδέχοντο τὸ προταθέν, οἱ δὲ οὐχί· ἕως οὗ τὴν πέμπτην ἡμέραν οἱ πλείονες αὐτῶν ἀπεφάσισαν καὶ ἐξήγαγον τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας τῆς φυλακῆς. Ἀναβιβάσαντες ὅθεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον ἐν ᾧ ἐν ἀρχῇ τῆς φυλακίσεώς των ἦσαν κεκλεισμένοι· ὁ δὲ Διερμηνεὺς Σταυράκης ἔγραψε τὰς πρὸς τὰς ἐπαρχίας ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ὑπέγραψαν καὶ τεσσαράκοντα χριστιανοὶ ἐκόμισαν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας, οἵτινες εὐρόντες ταύτην τὴν εὐκαιρίαν ἐξήλθον καὶ ἠλευθερώθησαν.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντες ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἄνω δωματίου, ῥίπτουσιν εἰς τὴν κάτω φυλακὴν τὸν

Γιαννάκην Καβαθὰν ἐκ Τριπόλεως, καὶ ἔθεσαν τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς τοῦ Κουτσούρου τὰς δύο ἀπωτέρας ὁπὰς. Τοσοῦτον δὲ ἀπειχὸν ἀλλήλων οἱ πόδες αὐτοῦ, ὥστε ἐσχημάτιζον εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ κάτω μέρος τοῦ σώματος αὐτοῦ ἠνεώχθη. Πεπτωκὼς δὲ πρηγὴς καὶ τὰς χεῖρας ἔχων ἐξηπλωμένας κατ' εὐθεῖαν, ὡς καὶ τοὺς πόδας, εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ στοιχείου Χ. Ἐβασανίζετο δὲ, ἵνα εἰσφέρῃ ἔρανον πεντακοσίων γροσίων, ἀλλ' ἐστερεῖτο χρημάτων. Ἐλεγε δὲ πρὸς τοὺς τυρανοῦντας αὐτὸν Τούρκους· «Ἐχω πράγματα ἀξίας πέντε χιλιάδων γροσίων, πάρετε ὅλα αὐτὰ καὶ μὴ με βασανίζετε, χρήματα δὲν ἔχω.» Βλέποντες τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο θέαμα οἱ ἐν τῇ ἀλύσει Ἱεροδιάκονοι καὶ ὑπηρέται τοσοῦτον εὐσπλαχνίσθησαν αὐτὸν, ὥστε καταβαλόντες ἕκαστος εἴτι ἡδύνατο συνήθροισαν δώδεκα Ρουμπιέδες(α), τοὺς ὁποίους δόντες πρὸς τὸν δεσμοφύλακα κατέπεισαν νὰ πλησιάσῃ τοὺς πόδας τοῦ βασανιζομένου εἰσβιδάζων αὐτοὺς εἰς τὰς πλησιεστέρας ὁπὰς· οὕτω λοιπὸν ἀπηλλάχθη τῆς δεινῆς βασάνου ὁ ἄνθρωπος καὶ μὴ ὦν πλέον πρηγὴς, ὡς πρότερον, ἐκάθητο. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας δεχθέντες ἀντὶ χρημάτων τὰ πράγματα αὐτοῦ, ἐξήγαγον αὐτὸν τῆς φυλακῆς.

Προσδοκωμένης λοιπὸν τῆς ἐπὶ τῶν ῥηθειςῶν ἐπι-

(α) Χρυσὸν ὀθωμανικὸν νόμισμα. Εἰς Ρουμπιές ἰσοδυναμεῖ με δραχμὰς δύο καὶ λεπτὰ ἐννεήκοντα δρ. 2. Λ. 90.

στολῶν ἀπαντήσεως, οὐδὲ φωνῇ, οὐδὲ ἀκρόασις ἐκ μέ-
ρους τῶν ἐπαρχιῶν· ὅθεν ἐπανεφέρον εἰς τὴν κάτω φυ-
λακὴν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας μείναντας ἐ-
πάνω ἐπτά μόνον ἡμέρας, τὴν μὲν ἡμέραν ἄνευ ἀλύ-
σεως, τὴν νύκτα δὲ ἐν τῇ ἀλύσει. Διὰ ταύτην δὲ τὴν
αἰτίαν ἐχρονοτρίβησαν οἱ Τούρκοι δώδεκα (12) ἡμέ-
ρας ἀπὸ τῆς συνομιλίας τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη
μετὰ τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου μέχρι τῆς ἐν Βαλτετσιῷ μά-
χης· σκεφθέντες μὲν τὰς πέντε πρώτας περὶ τῆς προ-
ταθείσης παρὰ τοῦ Θ. Δελιγιάννη γνώμης, προσδοκῶν-
τες δὲ κατὰ τὰς ἄλλας ἐπτά τὰς ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας
ἀπαντήσεις.

Κατὰ δὲ τὴν δωδεκάτην (12) Μαΐου διήρχοντο πρὸ
τῆς φυλακῆς περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας καὶ ἡμίσειαν
ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, πρῶτον μὲν τὸ ἵππικόν, εἶτα δὲ
τὸ πεζικόν, καὶ συνάμα εἰσῆλθε καὶ ὁ δεσμοφύλαξ.
Ἐρώτησεν τότε ὁ Παπαλέξης αὐτόν, ποῦ ἐπορεύ-
οντο οἱ ἱππεῖς· καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη, « Διωρίσθη ὁ
Ἀχμέτ-Μπέης ὁ Κορωνιὸς νὰ καταΐβῃ εἰς τὸ Ἄργος
γιὰ νὰ θερίσῃ τὰ κριθάρια καὶ νὰ ῥμᾶσῃ ζαρέ. » Ὁ-
λοι τότε ἐπίστευσαν τοῦτο γνωρίζοντες τὴν ὑπάρχου-
σαν ἐν τῇ πόλει σιτοδείαν. Ὁ δὲ Παπαλέξης πάλιν
λέγει· « Ποῦ πηγαίνουν οἱ πεζοί; » « Πηγαίνουν, ἀ-
πεκρίθη ἐκεῖνος, εἰς τὰ χωρία γιὰ κελεποῦρι (λάφυρα). »
Ἀλλὰ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τέκτων
τις ἐκ τῶν κατασκευαζόντων τοὺς ἵπποκινήτους μύ-
λους τῶν Τούρκων, φίλος τοῦ Κιαμίλμπεη καὶ πᾶσαν

ἔχων ἐλευθερίαν, ἦλθεν εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς
φέρων ἐν χερσίν ἄρτον, χαβιάρι, καὶ ὄξος ἐντὸς φιά-
λης, καὶ καταθέσας ταῦτα ἐπὶ τοῦ παραθύρου, ἀντὶ νὰ
εἴπῃ « λάβετε αὐτὰ, » εἶπε· « εἰς τὸ Βαλτέτσι τὸ λι-
θάρι καίγεται. » Εὐθὺς τότε ὅλοι ἐνόησαν, ὅτι ὁ στρα-
τὸς ἐπορεύθη εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ὄχι πρὸς ἄλλο μέ-
ρος. Ἐταλαντεύοντο λοιπὸν μεταξὺ φόβου καὶ ἐλπί-
δος, φοβούμενοι μὲν μὴ νικηθῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ
πάντες ἀπολεσθῶσιν, ἐλπίζοντες δὲ, ὅτι ἡ θεία πρό-
νοια ἠδύνατο νὰ ἐκτείνῃ χεῖρα βοηθείας, καὶ χορηγή-
σῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν νίκην. Ὅθεν μὴ δυνάμενοι ἄλλο
τι νὰ πράξωσιν ἐφαλλον θερμὰς πρὸς τὸν Θεὸν παρα-
κλήσεις, καὶ ἔχον ποταμηδὸν δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς μέχρι τοῦ μεσονυχτίου.

Ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης, ὅστις εἶχε τὴν συνή-
θειαν νὰ κοιμᾶται μὲν τὴν ἡμέραν, ν' ἀγρυπνῇ δὲ τὴν
νύκτα, ὅπως, ἡσυχίας οὔσης τότε, καὶ διαλεγόμενων
πολλάκις τῶν ἐν τῷ Σεραγίῳ περὶ τῶν ἐκτὸς πραγ-
μάτων, μανθάνῃ εἰδησὶν τινα, ἤκουσε μετὰ τὸ μεσο-
νύκτιον κρουομένην τὴν ἄνω πύλιν τοῦ Σεραγίου τὴν
παρὰ τὴν φυλακὴν. Ἀνοιχθείσης δὲ αὐτῆς, ἀνθρωπός
τις φέρων πολλοὺς τραυματίας εἰσῆλθε, καὶ ἐρωτη-
θεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνοίξαντος περὶ τῆς μάχης εἶπε « Μᾶς
ἔφαγαν τὰ σχυλιά. »

Τοῦτο ἀκούσας ὁ Δελιγιάννης κατελήφθη ἀπὸ αἰ-
σθημα μεγίστης χαρᾶς, τῆς ὁποίας ἐπιθυμῶν νὰ κάμῃ
μετόχους καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξήγειρε πρῶτον τὸν Ἰω-

σὺ Ζαφειρόπουλον κοιμώμενον πλησίον του καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· « Οἱ ἐδικοί μας ἐνίκησαν σ' τὸ Βαλτέτσι. » Αὐτὸς δὲ τὸν ἐρωτᾷ· « Πόθεν σοῦ ἤλθεν αὐτὴ ἡ εἰδήσις; ἡμεῖς εἴμεθα ὅλοι μαζί, δὲν ἀκούσαμεν τίποτε· ἡ μοῦ τὸ λέγεις διὰ παρηγορίαν; » « Ὁχι, ἀποκρίνεται· ἀλλ' εἶναι ἀληθινόν. » Ἀνθρωπος φέρων Τούρκους πληγγομένους ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς μάχης εἶπε· Μᾶς ἐφαγαν τὰ σκυλιά. » Τότε πλήρεις χαρᾶς ἀμφότεροι καὶ μὴ ἀναμένοντες τὴν ἡμέραν, ἵνα εἰπωσι τὴν εἰδήσιν καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς, ἅμα ἐξυπνήσωσιν, ἐξήγγειραν παρευθὺς ἅπαντας καὶ διηγήθησαν ὅ,τι ἠκούσθη παρὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη. Ὅθεν πάντες ἀπὸ μεγίστην πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνην κινούμενοι, δι' ἣν πρὸς τοὺς χριστιανούς ἐδωκε βοήθειαν, ἐφαλλον καὶ πάλιν κατανυκτικὰς παρακλήσεις καὶ ἀνέγνωσαν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου. Εἶτα ὁ Χριστιανουπόλεως ἐνθους ἀπὸ τὴν χαρὰν γενόμενος, εἶπε· « Θὰ ψάλλω καὶ μίαν δοξολογίαν, καὶ εἴθε νὰ ἀκούσωμεν αὖριον καλλιτέρας εἰδήσεις. » ἔψαλε λοιπὸν δοξολογίαν εἰς ἥχον Πλ. Α'. Τῇ ἐπαύριον δὲ ἠκούσθη πρὸς τὸ βουνὸν Ἐπάνω-Χρέππαν, τὸ ἀπέναντι τῆς Τριπόλεως, κρότος μέγας ὀκτακοσίων ὀπλῶν περίπου συνάμα, γενόμενος παρὰ τῶν εἰς βοήθειαν τοῦ Βαλτετσίου σπευδόντων Καλαβρυτινῶν, καὶ μὴ εἰδότες τὴν αἰτίαν ἴσταντο πεφοβισμένοι καὶ σιωπῶντες, συνάμα δὲ εἰσελθὼν ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἰδὼν αὐτοὺς ἐν σιγῇ εἶπεν. « Γιὰ τί δὲν ἠμιλάτε, σὰν ἄλλαις φοραῖς; » « Τί ἀκούομεν; ἀπεκρίθησαν, καὶ

νὰ ἐμιλήσωμεν; ἐπομένως δὲν ἔχομεν καὶ τί νὰ εἰπωμεν. » Τότε ἐκαῖνος λέγει· « Πόλεμος εἶν' αὐτός καὶ πότε τὸ νὰ μέρος νικάει, πότε τ' ἄλλο. » Ἀκούσαντες αὐτοὶ τοὺς ἀλαζόνας Τούρκους ἰσομετρομένους μὲ τοὺς Ἕλληνας, κατενόησάν τὴν ἦσαν αὐτῶν, ἀλλ' ἠγνόουν ἐν λεπτομερείᾳ τὰ συμβεβηκότα. Εἰδοποίησε μὲν ὁ Ἀναττάσιος Μαυρομιχάλης αὐτοὺς δι' ὑπηρετοῦ περὶ τῆς ἐν Βαλτετσίῳ νίκης τῶν Ἑλλήνων, πέμψας αὐτόν ἐκ τοῦ δωματίου τῶν Σαβράφιδων, ὅπου διέμενεν, ἀλλὰ τὰ καθ' ἕκαστα ἠγνόουν.

Ἀγαθὴ ὅμως τύχη μετὰ δύο ὥρας ἐβρίφη εἰς τὴν αὐτὴν φυλακὴν Τούρκός τις Φαυρίτης εἰς τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ μὲ μεγίστην στενοχωρίαν ἅπαντες παρεμέρισαν, προσέφερον στενοχωροτάτην θέσιν. Τότε ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης παραινέσας τοὺς λοιποὺς νὰ σιωπήσωσι, διὰ νὰ δυναθῇ αὐτὸς νὰ ἐρεθίσῃ τὸν στρατιώτην κατὰ τῶν Τούρκων, ὥστε νὰ τοὺς διηγηθῇ πάντα τὰ συμβεβηκότα, λέγει πρὸς αὐτοὺς μεγαλοφῶνως χωρὶς ν' ἀποταθῇ παντελῶς πρὸς ἐκεῖνον. « Μάθετε, Ἄγιοι Ἀρχιερεῖς καὶ Ἀρχοντες, ὅτι ἤλθε τὸ κιαμέτι (ἡ συντέλεια). » « Ὁ δὲ Παπαλέξης λέγει· Πῶς ἤλθε τὸ κιαμέτι; » « Δὲν βλέπεις, ἅγιε Οἰκονόμε, ἀπεκρίθη, πῶς ἤλθε τὸ κιαμέτι; » « Ὁχι, λέγει ὁ Παπαλέξης, ἔτσι τὸ ἔχει ὁ πόλεμος. » Στὴν Σερβίαν ἐσφάζοντο σὰν μηρμύγκια καὶ τὸ κιαμέτι δὲν ἤλθε! » Καὶ ὁ Θ. Δελιγιάννης ἐπαναλαμβάνει, « Δὲν σὲ λέγω διὰ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς εἶναι Τούρκος καὶ ἐπο-

λέμαι ἔξω μὲ τοὺς Χριστιανούς· ἀνέκαμε κανένα καμπαέτι (σφάλμα); ἔπρεπε νὰ τὸν φυλακίσουν εἰς ἄλλον ὀντὰν (δωμάτιον) καλλίτερον, ὡς Τούρκον, καὶ ὄχι νὰ τὸν ἐμβάσουν εἰς αὐτὴν τὴν καταδίκην ὅπου εἴμεθα τόσον στενόχωρα καὶ εἶναι τόσαις ψείραις καὶ βρώμαις.»

‘Ο στρατιώτης τότε παροξυνθεὶς εἶπε κατὰ τῶν Τούρκων· «Σὼπ’, Ἀρχοντα, ταχεῖά θὰ ἰδῇς τοὺς Ῥωμαίους νὰ ῥθοῦν μέτα νὰ πάρουν τὰ Χαρέμια τῶν Τούρκων καὶ ἐμπροστάτους νὰ σκοτόνουν τὰ παιδιὰ τους.»

‘Ο Παπαλέξης διακόψας τὸν λόγον του λέγει «Ἀείπτερ,» (Ἐντροπή σου). Ἀλλ’ ἐκεῖνος ἐπαναλαμβάνει λέγων «Δὲν ἤξεύρεις ἐσὺ, Παπᾶ· Νὰ (καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξε τοὺς δέκα δακτύλους τῶν χειρῶν αὐτοῦ), ἐγέμισαν τὰ θουνὰ Ῥωμιάλια (ἀπὸ Ῥωμαίους) καὶ ἔς ἐμᾶς τοὺς Τούρκους ἐπέρσεψε τὸ ζουλοῦμι (ἡ ἀδικία) καὶ θὰ μᾶς χάσῃ ὁ Θεός.» Τότε ἠρώτησαν αὐτὸν διὰ ποίαν αἰτίαν ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν. «Ἐμεῖς, ἀπεκρίθη, ἐκινήσαμεν δώδεκάμιση χιλιάδες Τούρκοι καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, καὶ ἐκάμαμε τερτίπι (σχέδιον) ν’ ἀναιβοῦμε οἱ πεζοὶ ἀπάνω εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ νὰ πιάσουμε τὸν πόλεμο, καὶ ὁ Κιαχαγιάμπεης μ’ ὅλην τὴν Καββελάρια νὰ πάγῃ ἔς τοὺς Ἀραχαμίταις. Ἐπήγαμε καὶ ἄλλη φορὰ εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ἐπολεμήσαμεν καὶ μᾶς ἐφυγαν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ ἑνὸς ῥέμα· γιὰ τοῦτο ἐπιάσαμεν τρογύρω τὸ Βαλτέτσι καὶ ἀφήσαμεν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἀνοιχτὸν, γιὰ νὰ φύγουν πάλιν ἀπὸ καὶ σὰν καὶ πρῶτα· ἐμεῖς τοὺς ἐδαρέσαμεν ἀπ’ ὀπίσω καὶ ὁ Κιαχα-

γιάμπεης μὲ τὴν Καββελάρια ἐστειρόταν ἀπὸ ἔμπροστά, γιὰ νὰ τοὺς βάλοιμε εἰς τὴ μέση καὶ νὰ τοὺς χαλάσουμε καὶ νὰ τοὺς πιάσωμεν σκλάβους. Ἀλλὰ οἱ Ῥωμαῖοι βαστάξανε τὸν πόλεμο ὡς τὸ μεσιμέρι, καὶ δὲν ἔμπορέσαμεν νὰ τοὺς σείζουμε. Ὑστερα ἀπὸ τὸ μεσιμέρι ἀνέβηκε ἐπάνω καὶ ὁ Κιαχαγιάμπεης μὲ τὴν Καββελάρια, ἐκάμαμε πολλὰ γιουρούσια (ἐφόδους), ἀλλὰ δὲ ἔμπορέσαμε νὰ τοὺς πάρουμε, καὶ ἐσκοτωθήκανε πολλοὶ ἀπὸ μᾶς. Τὸ βράδυ μαζώχθηκαν καὶ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἀπ’ ὄξω καὶ ἐπολεμήσαμεν ὅλην τὴν νύχτα· ἀλλὰ μᾶς βάλανε εἰς τὴ μέση καὶ μᾶς θαρήγανε ἀπὸ ἔμπροστά καὶ ἀποπίσω. Τὴν αὐγὴν σὰν ἐβγήκεν ὁ ἥλιος εἶδαμε πῶς χανόμεσθε, καὶ ἐβάλαμε φουμάδα (φανόν), καὶ τότε ἐτσάκισε ὅλο τὸ ἀσκέρι. Τότε μᾶς βάλανε ἔμπροστά οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐπήραμε ἓνα ῥέμα, καὶ πόσοι ἤρθαμε μέσα, οὐτ’ ἐμεῖς δὲν ἤξεύρομεν.»

«Καλὰ αὐτὰ, τῷ λέγει ὁ Δελιγιάννης, ἀλλὰ τὴν ἀφεντιά σου, γιὰ τί σ’ ἔφεραν ἔς τὴν φυλακὴν;» Καὶ ὁ Τούρκος εἶπε· «Ὅταν μᾶς ἐκυνηγοῦσαν οἱ Ῥωμαῖοι ἓνας ἀνθρωπος τοῦ Κιαμλίπεη ἐφόρειγε μαλαματένια ἄρματα, πιστόλαις καὶ γιαταγάνι, καὶ ἐφοῦσκωσ’ ἀπὸ τὴν πιλάλα καὶ τὰ πέταξε γιὰ νὰ ἱλαφώσῃ. Τότε ἐγὼ πέταξα τὰ δικάμου καὶ ἐφόρεσα ἑκείνου. Τώρα μ’ ἐβάλανε εἰς τὴ φυλακὴν γιὰ νὰ τοῦ τὰ δώσω πίσω.»

«Ἐσὺ τί τοὺς εἶπες;» λέγει ὁ Θ. Δελιγιάννης, «Τοὺς εἶπα, ἀπεκρίθη, εἰς τὸ Βαλτέτσι ποῦ τ’ ἀφῆσε ἄς πάγῃ νὰ τὰ πάρῃ.»

«Καλὰ τοὺς εἶπες,» λέγει ἐκεῖνος. Ταῦτα ἐλέχθησαν

μετὰ τοῦ Τούρκου, ὅστις μετὰ δύο ὥρας ἀπεφυλακίσθη· φαίνεται δὲ, ὅτι ἐκ Θεοῦ μόνον ἐστάλη εἰς τὴν φυλακὴν, ἵνα ἀναγγεῖται πρὸς τοὺς φυλακισμένους τὰ γινόμενα ἐν Βαλτετσίῳ πρὸς παρηγορίαν των (α). Μετ'

(α) Μετὰ τὴν ἦσαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐν Βαλτετσίῳ πρώτην μάχην ἐνεκρίθη ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν νὰ κρατηθῇ ἡ θέσις αὕτη ὡς ἀρμοδιωτάτη εἰς νίκην, καὶ συνεπείᾳ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐκλαχθέντες ἕως ὀκτακόσιοι πεντήκοντα ὠχυρώθησαν ἐκεῖ.

Τούτων δὲ ἦσαν ἀρχηγοί· ὁ Κυριακούλης καὶ Ἡλίας Μαυρομιχάλη ἐκατὸν πεντήκοντα περίπου Μανκατῶν· ὁ Δημήτριος Παπαζώνης τριακοσίων ὡς ἑγγιστα Μεσσηνίων· ὁ Παναγιώτης Κεφάλας ἐκατὸν· ὁ Μητροπέτροβας ἐκατὸν καὶ ὁ Ἀναγνωσταράς, Παπαφλέσσας καὶ Ἡλίας Φλέσσας τριακοσίων Μεγαλοπολιτῶν. Ἀφοῦ δὲ τὴν δωδεκάτην Μαΐου εἰδοποιήθησαν οἱ Ἕλληνες διὰ φανῶν (τοὺς ὁποίους ὁ ἐπὶ τούτῳ διορισθεὶς Τριπολίτης Ἀξιωματικὸς Πουρναρᾶς ἤγαγε ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Ἐπάνω-Χρέπας), ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξιστράτευσαν πρὸς τὸ Βαλτέτσι, ἔδραμον πρὸς βοήθειαν· ὁ μὲν Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος (ἐκ Δημητζίνης) μετὰ πεντακοσίων σχεδὸν ἐκ Χρυσοδιστίου· ὁ δὲ Κανέλλος Δελιγιάννης ἐκ Πιάνας μετὰ δισχιλίων ὡς ἑγγιστα Γορτυνίων· οἱ μὲν πρῶτοι ὄντες πλησιέστεροι εἰς τὸ Βαλτέτσιον ἔφθασαν πρὸ τοῦ δευτέρου, ἀλλ' ὄντες ὀλίγοι ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασε καὶ ὁ Κανέλλος μετ' οὐ πολὺ, ἐπέλυσε μὲν καθ' ἑαυτοῦ τὴν προτοχὴν τοῦ πλείστου μέρους τῶν ἐχθρῶν, ἔμεινε δὲ ἐντελῶς ἀκλόνητος κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτῶν· περὶ δὲ τὴν ἐσπέραν ἐλθόντων καὶ τῶν αἰρημένων πεντακοσίων καὶ ὀχυρωθέντων πλησίον τῶν δισχιλίων ἐμάχοντο ἅπαντες συσσωματωμένοι τὴν νύκτα ὁλόκληρον. Αἱ δὲ ἐν Βερβένις καὶ Δολιανοῖς ἐστρατοπεδευμένοι δύο χιλιάδες περίπου Κυνουριέων Σπαρτιατῶν καὶ λοιπῶν, ὅτινες ἦσαν ὑπὸ τοὺς προῤῥηθέντας ἀρχηγούς καὶ οἱ ἐν Δεβιδίῳ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, Σωτηρίου Χαλαζάμπους καὶ Σωτηρίου Θεοχαροπούλου δισχιλίοι Καλαβρυτινοὶ δὲν ἤδυνήθησαν νὰ φθάσωσι πρὸ τοῦ

ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐξιστράτευσαν εἰς Δολιανὰ καὶ Βέρθενα (α), ἀλλὰ παθόντες καὶ ἐκεῖ, ὅτι καὶ ἐν Βαλτετσίῳ, δὲν ἐπὶ ὁλμων πλέον γὰ ἐκτίθενται εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ μένοντες ἐν τῇ πόλει προσεδόκων παρὰ τοῦ Σουλτάνου βοήθειαν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Τατάραγας διήρχετο μίαν τῶν ἡμερῶν

τίλους τῆς μάχης διὰ τὴν μακρὰν ἀπόστασιν· ὁ Ἀντώνιος δὲ Μαυρομιχάλης μετ' ἑκατὸν περίπου στρατιωτῶν καὶ ὁ Πέτρος Μπαρμπιτσιώτης μετ' ἑκατὸν πεντήκοντα ὡς ἑγγιστα ἐπρόφθασαν κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος δυνήθει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἐνεθάρρουν οὐκ ὀλίγον τοὺς ἐν αὐτῷ Ἕλληνες, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τὴν πρῶτην τῆς ἐπομένης πεντακισχιλίοι ἄνδρες ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς βοήθειαν. Τοῦτο πληροφορηθεὶς καὶ ὁ Καϊμακάμης ἐν Τριπόλει παρὰ τῶν τουρκικῶν σκοπῶν εἰδοποίησε τὸν Κιαχαγιάμπεην· ὅθεν ἐτάχυνεν οὗτος τὴν εἰς Τρίπολιν ἐπιστροφὴν του. Σ. Σ.

(2) Ὡς ἡμέρας μετὰ τὴν ἐνδοξὴν καὶ ἐθνοσωτήριον τοῦ Βαλτετσίου μάχην ὁ Κιαχαγιάμπεης ἐστράτευσε πανστρατιᾷ εἰς Δολιανὰ, ὅπου ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Ἀντώνιος Κουμουσιανὸς καὶ ἄλλοι τινὲς ἀξιωματικοί, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἐκεῖ τὴν τύχην τῶν ὀθωμανικῶν ὅπλων· ἀλλ' ἰδὼν, ὅτι οἱ ἐν Βερβένις ἐστρατοπεδευμένοι Ἕλληνες οἱ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν δύο Ἀρχιερέων Σελλασίας καὶ Ἐλούς, τοῦ Νικολάου Δελιγιάννη, Δημητρίου Καραμάνου, Παναγιωτάκη Γιατράκου, Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη καὶ Πέτρου Μπαρμπιτσιώτου ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Δολιανοῖς, ἀποσπᾶσας ἐκείνῳ μέρος τοῦ στρατεύματός του τὸ ἔπεμψε κατ' αὐτῶν. Οὕτω δὲ μάχης διέτεψεν καὶ πεισματώδους συγκροτηθείσης καὶ ἐν Δολιανοῖς καὶ ἐκτὸς τῶν Βερβένων (ἅτινα κεῖνται πλησίον ἀλλήλων), τηλικαύτην φθορὰν ἔπαθε τὸ τοῦ Κιαχαγιά στρατεῦμα, ὥστε οὐ μόνον ἐφονεύθησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πλείστοι Ὀθωμανοί, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀποσκευαὶ αὐτῶν καὶ ἵπποι πολλοὶ καὶ δύο πυροβόλα διηρπάσθησαν. Σ. Σ.

αὐτῶν πρὸ τῆς φυλακῆς τῷ λέγει ὁ Παπαλέξης. « Χασάνχα, τί κάμνεις; » ἐκεῖνος δὲ καίτοι συνεστέλλετο νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτόν, δι' οὓς ἄλλοτε εἶχεν εἰπεῖ ἀπειλητικούς λόγους, ὅμως προσῆλθεν εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς καὶ ἀποκρίνεται « Τί νὰ κάμουμε; Ταξιδιὰ σας (ἢ τύχη σας) καὶ σᾶς καὶ μᾶς· ὁ Θεὸς νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα. »

Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἰδόντες οἱ Ὀθωμανοὶ γονυκλιτῶς προσευχόμενον τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἐν μεγίστῃ ἦσαν ἀπορίᾳ, ἀγνοοῦντες τὸ αἶτιον τῆς τοιαύτης προσευχῆς. Ὅθεν τινὲς τούτων εἰς τὴν εἰρκτὴν μεταβάντες ἠρώτησαν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Προὔχοντας περὶ αὐτοῦ· εἰπόντων δὲ ἐκείνων, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ θρησκευτικὸν τῶν Χριστιανῶν καθήκον, οὕτως ἡσύχασαν.

Τῇ δὲ 25 Ἰουλίου ὁ Θ. Δελιγιάννης προσεκάλεσέ τινα Σαραϊντάρην (ὑπηρέτην τοῦ Σαραγίου) Παρασκευᾶν καλούμενον, καὶ ἀφοῦ ἤλθε τῷ λέγει « Πήγαινε πρὸς τὸν Ἀχμέτ-Δέμον νὰ τοῦ εἰπῇς. Μ' ἔστειλ' ὁ Θεοδωράκης ὁ Δελιγιάννης ἀπὸ τὴν φυλακὴν, διὰ νὰ τοῦ στείλῃς ἓνα ψωμί μ' ἓναν ἄνθρωπον ὁκνόν σου πιστόν. » Πορευθέντος δὲ τοῦ ὑπηρέτου καὶ εἰπόντος ταῦτα, ὁ Δέμος ἔστειλε τρεῖς ἄρτους καὶ μικρὰν ποσότητα τυροῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ Μπουλούμπαση, τὸν ὁποῖον καὶ πρότερον εἶχε στείλει· ὁ δὲ Δελιγιάννης κατ' ἰδίαν λέγει πρὸς τὸν Μπουλούμπασην, ἀφοῦ πρότερον ἐξῆλθε τῆς ἀλύσεως κατὰ διαταγὴν ἐκείνου. « Προσκύναμου

τὸν Μπέην καὶ εἰπέτου, ὅτι ἡμεῖς Καθγά (διένεξιν) μ' ἐσᾶς τοὺς Ἀρβανίταις δὲν ἔχομεν, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, καὶ ἂν θέλετε, σᾶς δίδω τριακοσίας χιλιάδας γρόσια καὶ ὅσο βιὸς δυνηθῇτε νὰ πάρετε ἀπὸ ὧν μέσα, καὶ μὲ τὰ ἄρματα σας καὶ μὲ τὸ βιὸς σας καὶ μὲ καράβια δικάμας καὶ μὲ βεχέμια (ὁμήρους) νὰ πάτες τὸν τόπον σας. » Ταῦτα εἶπε πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἀναχωρήσας τῆς φυλακῆς ἐπορεύθη πρὸς τὸν Δέμον καὶ διηγήθη ἅπαντα. Ἐκεῖνος τότε συσχεφθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν Μπέηδων καὶ Ἀγάδων Ἀλβανῶν περὶ τοῦ προταθέντος, καὶ συζητήσας αὐτὸ ἀρκούντως συνήνεσεν. Ὅθεν ἐπαμψε πάλιν τὸν αὐτὸν Μπουλούμπασην μεθ' ἑπτὰ ἄρτων καὶ μιᾶς ὀκάδος τυροῦ πρὸς τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην παραγγέλλων πρὸς αὐτὸν ταῦτα. « Κάμετε σάμπρι (ἔχετε ὑπομονήν) ἕως δέκα ἡμέρας καὶ θὰ μαλώσουμε μὲ τοὺς Γερλίσιους (ἐντοπίους) Τούρκους γιὰ τοὺς λουφέδες μας (μισθοὺς) καὶ γιὰ τὰ ταῖνιά μας (σιτηρέσια), καὶ τότε ἐρχόμαστε χίλοι καὶ σᾶς βγάνουμε ἀπὸ τὴ φυλακὴ, καὶ κρατοῦμε ἀπὸ τὴ Μεγάλη-Ντάπια ὡς τὴν πόρτα τοῦ Καλαβρύτου, καὶ βγαίνουμε ὅλοι μαζί, καὶ ὅσους ἄλλους Ῥωμαίους βροῦμε τοὺς πέρνουμε μπροστὰ καὶ τοὺς βγάνουμε κ' αὐτούς. » Ταῦτα εἰπὼν ἐκ μέρους τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ὁ Μπουλούμπασης ἐπέστρεψεν. Διεπραγματεύετο δὲ ταῦτα ὁ Θ. Δελιγιάννης χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ Προὔχοντες· ἤδη δὲ λαβὼν ἀπάντησιν καταφατικὴν περὶ τῆς διαπραγματεύσεως

του, διηγήθη καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς αὐτῇ, καὶ συγχρόνως ἔλεγεν. « Ἄν ἐπιτύχω τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ ὥστῃ ὁ Θεὸς νὰ μᾶς εὐγάλουν ἀπὸ τὴν φυλακὴν, δὲν θὰ ὑπάγω ν' ἀναπαυθῶ, ἀλλ' ἀμέσως θὰ μισθώσω τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀχμέτ-Δέμον δεκακοσίους Χριστιανοὺς (Ἀλβανούς) καὶ θὰ πάρω ὅσους ἄλλους θνηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐδικοὺς μας καὶ θὰ τρέξω κατὰ τῶν Τούρκων. » Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας διερχόμενοι ἔμπροσθεν τῆς φυλακῆς ἀξιωματικοὶ Ἀλβανοὶ ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα ἐβόων κατὰ τοῦ Καϊμακάμη λέγοντες « Δὲν ἤρθαμε νὰ πουλήσωμε τ' ἄρματάμας γιὰ νὰ φυλάξουμε τὰ Χαρέμια (ταῖς γυναῖκας) τῶν Ντουντούμιδων (α), θέλουμε τοὺς λουφέδες μας. » Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγένετο δῆλον, ὅτι ἤρχιζε νὰ λαμβάνῃ χώραν ἡ παραγγελία αὐτῶν. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἀσθενήσαντος τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ἀπὸ δυσεντερίαν καὶ φθάσαντος εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς, ἔλθων εἰς τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν φυλακὴν ἠρώτησεν ἂν ἐγνώριζέ τις τῶν ἐκεῖ ἱατρικὴν. Ἐτυχε δὲ νὰ γνωρίζῃ ὁ Παῦλος Δημητράκοπουλος ἀπὸ Βασσαρά, ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Κερασσιαῖς, ὡς προείπομεν, ὅστις ὑπεσχέθη τὴν ἱασιν αὐτοῦ, ἂν ἡ νόσος ἦτον ὄντως δυσεντερία. Ἐξαχθεὶς ὅθεν τῆς ἀλύσεως ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλ' εὐρὼν αὐτὸν πνέοντα τὰ λοιπῶν, δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν ἐλπίδα ζωῆς· ὅθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀποθα-

(α) Οὕτως ὠνόμαζον οἱ Ἀλβανοὶ τοὺς λοιποὺς Τούρκους.

νόντος δὲ μετ' ὀλίγον τοῦ Ἀχμέτ-Δέμου ἐματαιώθη καὶ τὸ διαπραγματευθὲν σχέδιον.

Κατὰ τοῦτον σχεδὸν τὸν χρόνον ὁ Γεώργιος Βάρβογλης, ἐπειδὴ ἐξήγαγεν ἐκ τῆς πόλεως τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἤχθη εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ μικρὸν Κουτζούρου τὸ παρὰ τὸν Κάδον, ἥ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ κατεβρέχετο ὑπὸ τῶν βασάνιστων τοῦ με ὕδωρ, ἀλλ' ὁ δεσμοφύλαξ πεισθεὶς παρὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη, συγγενοῦς τοῦ βασανιζομένου, δι' ἐνὸς Μαχμουτιῆ (α) ἐξήγαγε τοὺς πόδας του ἀπὸ τὰς ὀπὰς τοῦ Κουτζούρου καὶ τὸν ἔφερε πλησίον ἐκείνου. Μετ' ὀλίγου δὲ ἡμέρας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀντώνιος Μενδῶρος, ἱατρός ἐξ ἀνάγκης τῶν Τούρκων, μεσιτεύσας ἀπῆλλαξεν αὐτὸν τῆς φυλακῆς· ἐξελθόντα δὲ ἐπεφόρτισαν αὐτὸν οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ νὰ ἀγοράσῃ καὶ στείλῃ πρὸς αὐτοὺς ἄλλας μέλλον νὰ χρησιμεύτῃ, καὶ πρὸς ἀλάτισιν τοῦ ἀνευ ἁλατος ἐξυμωμένου ἄρτου, καὶ εἰς προσφάγιον, διότι ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐστεροῦντο ἄλλου προσφαγίου.

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν μῆνα Ἰούλιον ἀναβιβασθέντες πάλιν εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον, ὅπου καὶ πρότερον, οἱ δεκαοκτὼ Ἀρχιερεῖς καὶ Ποῦχοντες δι' ἀναπνοὴν καθαροῦ ἀέρος διέμειναν ἐκεῖ δεκαεπτὰ ἡμέρας. Δύω δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης τοὺς πρὸς τὸν Δεσμοφύλακα ἔνα Μαχμουτιῆ (β).

(α). (β). Χρυστὸν ὁθωματικὸν νόμισμα. Εἰς Μαχμουτιῆς ἰσοδυναμεῖ με δεκαοκτὼ δραχμάς.

κατώρθωσε νὰ ἀναβιθασθῇ καὶ ἐκ τῶν Ἱεροδιακόνων μόνος ὁ Ἰωσήφ Ζαρειρόπουλος. Πάσας δὲ τὰς ἡμέρας ἐν αἷς διέτριβον ἐπὶ τοῦ ἄνω δωματίου ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης προσποιούμενος, ὅτι ἐπασχε ἀπὸ διάρροϊαν συνείθιζε νὰ μένῃ ἱκανὴν ὥραν ἐντὸς τοῦ αποπάτου, ὅστις ἦτο παραπεπηγμένος εἰς τὴν οἰκίαν με ἀραιὰς πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένας σανίδας, καὶ νὰ βλέπῃ διὰ τοῦ μεταξὺ τῶν σανίδων χάσματος τοὺς πολιορκούντας τὴν πόλιν Ἑλλήνας. Ἀμα δὲ τῇ ἀναβάσει αὐτῶν, ὁ Σωτῆρος Κουγιᾶς ἐπιτρέψαντος τοῦ Καϊμακάμη ἔφερε δι' ἕκαστον τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων ἓνα ὑποκάμισον ἀπὸ ἀστάρι· διότι τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἐκ τοῦ ἰδρώτος καὶ τῆς μὴ ἀλλαγῆς ἐσάπησαν, ὡς προεβρέθη. Τότε Τούρκος τις Λαγκαδινὸς, Ἡσᾶς Ζουλφος καλούμενος, ἐλθὼν ἐκεῖ παρεκάλει τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην ἵνα γράψῃ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κανέλλον καὶ προτρέψῃ αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Λαγκαδινοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς Τρίπολιν, ὑποσχόμενος, ὅτι οὗτος ἤθελε κατορθώσει νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ Κιάμιλπερ. Ἐκεῖνος δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν. « Πήγαινε ἔξω σ' τοὺς Ῥωμαίους καὶ εἰπέτους, ὅτι ἔχεις λόγον ἀπὸ ἐμέ, διὰ νὰ εἴπῃς πρὸς τὸν Κανέλλον, καὶ τότε ἀφοῦ σ' ἀφήσουν καὶ εὖρης αὐτὸν τὸν ἐρωτᾷς, ἂν ἦναι καλὰ ὅλοι οἱ ἀδελφοί μου, καὶ ἡ οἰκογενειά μου, καὶ λέγεις πρὸς αὐτὸν καὶ διὰ τοὺς Τούρκους. Πορευθεῖς λοιπὸν ὁ Ἡσᾶς εὗρε τὸν Κανέλλον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν

αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Θεοδώρου, ἐκεῖνος δὲ τῷ ἀπεκρίθη, ὅτι ὅλοι εἶχον καλῶς· ὁ δὲ Ἡσᾶς πάλιν τῷ λέγει. « Τοὺς Τούρκους τοὺς Λαγκαδινούς τί τοὺς ἔκαμες; » ὁ δὲ εἶπε. « Ὅσα σπίτια τοὺς κάθονται καὶ τρώγουν καὶ πίνουν. » Τοιαύτην δὲ ἔδωκεν ἀπάντησιν, ἂν καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν Καρυταίνῃ μάχης εἶχε στείλῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον Δελιγιάννην εἰς Λαγκαδία ἵνα φρονέσῃ αὐτοὺς, ὅπερ καὶ ἐγένετο, διότι ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἐν Καρυταίνῃ ἀποτυχίαν, τῶν Ἑλλήνων διασκορπισθέντων ἐνθεν κακεῖθεν, ἐπεχείρησαν νὰ μεταβῶσι πανοικεῖ εἰς Τρίπολιν. Τὴν περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀγγελίαν ἔφερον ὁ Ἡσᾶς πρὸς τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους εἶπε. « Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, Κύρ Θεωδωράκη; ὁ Κανέλλος ἐμάζωξε τοὺς Κλέφταις, (α) τοὺς Τσοπάνιδες καὶ τοὺς Ζευγολάταις καὶ γυ-

(α) Τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος πρὸ παντὸς Ἕλλου ὑπ' ἔψιν ἔχων ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης οὐ μόνον φιλοφρόνως ὑπεδέχθη τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ, ἐπειδὴ ἐθεώρει αὐτὸν ἐμπειροπόλεμον ὡς ἐκ τοῦ θείου τὸν ὁποῖον τέως διῆγεν, αὐθαγμῆτως παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῶν ὁπλων, μὴ εἰσακούσας τὰς εἰς τοῦτο τῶν προκριτωτέρων ἀντιρρήσεις, ἐθιμουμένων ὅσα οἱ κάτοικοι ἐπὶ τῆς προτέρας ζωῆς του ὑπέστησαν. Τὰ πράγματα ἔδειξαν μετὰ ταῦτα, ὅτι ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης δὲν ἐψεύσθη τῶν ἐλπίδων αὐτοῦ· διότι ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τὰ μέγιστα συνετέλεσε, διὰ τῶν στρατηγημάτων του, εἰς τὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπελευθέρωσιν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης τοσοῦτον ἐξωκειώθη μετὰ τὰ πολε-

ρεύει να χάσει την Τουρκιά, ἀλλ' αὐτὴ δὲν χάνεται τόσο ἐύκολα γιὰ τ' εἶναι μεγάλο βασίλειο, κ' ἔχει βασιλεία, ὅπου δὲν θ' ἀφήσῃ τὰ πράγματα ἔτσι· ἀλλὰ ὁ Θεὸς σὲλαμέτι νὰ δώσῃ καὶ ε' ἔσθῃ καὶ ε' ἔμῃς (δηλαδή ὁ Θεὸς νὰ καλλιτερεύσῃ τὰ πράγματα ἀμφοτέρων).

Κατὰ τὸν Αὐγούστον ὁ τότε ὀνομαστός διὰ τὴν ὠμότητά του Ὁθωμανὸς Τσεκούρας συναθροίσας περὶ τοὺς πεντήκοντα Χριστιανοὺς, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ τινες ἱερεῖς, ἐφόρτωνεν αὐτοὺς ξύλα, τὰ ὅποια μετέφερον εἰς τὸ Σεράγιον· εἶτα ἱνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ χορεύωσιν ἐν τῷ προαυλίῳ, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας ἐμαστίγωνε. Μετ' ὀλίγον δὲ διορισθεὶς ἐπιστάτης ἐπὶ τῆς κατασκευῆς προμαχῶνός τινος παρὰ τὴν πόλιν τῶν Καλαβρύτων κατεμάστιζε πάλιν διακοσίους Χριστιανοὺς,

μικὰ, ὥστε μετὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς, ἂν καὶ πρὸ ἑπτὰ μηνῶν εἶχεν ἀποβάλῃ τὰ Καλπάκια, τὰς Γούνας καὶ τὰ Τσαχτιρία, μὲ τὰ ὅποια ἐνδεδυμένος ἀνεδράμῃ, ἀνεδείχθη μ' ὅλα ταῦτα γενναίωτος καὶ ἐμπειρότερος εἰς τὸ πολεμεῖν τῶν νηπιύθεν ἀσκηθέντων εἰς τὰ ὅπλα. Αἱ Πάτραι, ἡ Ἀκαρνανία, τὸ Ναύπλιον, τὸ Μεσολόγγιον, ἡ Δραμπάλα, τὰ Τρίκορφα, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τόποι εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων του. Τίς δ' ἐκ τῶν ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΩΝ ἀγωνιστῶν δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ Κανέλλου Δελιγιάννη καὶ τῆς τότε παντοδυνάμου οἰκογενείας αὐτοῦ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν ἐγίνετο, καὶ ἄνευ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ δὲν ἦθελε ποτὲ τελεσφορήσει; Σ. Σ.

οἵτινες ὑπ' αὐτῷ ὄντες μετεκρίνον τὴν πρὸς κατασκευὴν τοῦ προμαχῶνος ὕλην. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέθηκεν ἐπὶ τινος μαρμαρίνης πλάκῃς, τεθείσης εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ προμαχῶνος, ἐπιγραφὴν, φέρουσαν τὸ ὄνομά του, καίτοι ἦτον ἀπιγορευμένον εἰς ἰδιώτην νὰ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ δημοσίων οἰκοδομῶν, κατεδικάσθη μετὰ τὴν περαίωσιν τοῦ ἔργου διὰ τὴν αὐθάδειαν ταύτην εἰς τριάκοντα χιλιάδων γροσίων ζημίαν, ἀφοῦ κατεστράφη πρότερον ἡ πλάξ, ἐφ' ἧς ἦτον ἡ ἐπιγραφή. Ἀρνούμενος δὲ νὰ πληρώσῃ τὴν εἰρημένην ποσότητα τοῦ προστίμου ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων, καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ μικρὸν Κούτσουρον τὸ παρὰ τὸν Κάδον· ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης προσποιούμενος φυσικὴν ἀνάγκην προσῆλθεν εἰς τὸν Κάδον, καὶ καθίσας ἐπ' αὐτοῦ συνωμίλει ἐν τοιαύτῃ θέσει μετὰ τοῦ Τσεκούρα ἐρωτῶν αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας δι' ἣν ἐφυλακίσθη. Διηγῆθη λοιπὸν ἐκεῖνος πᾶν ὅ,τι συνέβη· προσέθηκε δὲ καὶ τοῦτο. « Ἄν ἔβγω, εἶπεν, ἀπὸ τὴν φυλακὴν, θὰ πάρω κοντά μου ὅσους ἔμπορέσω καὶ θὰ πάγω νὰ σμίξω μὲ τὸν Κανέλλον, καὶ θὰ βάλω τουφέκι ε' τοὺς μουρτάταις. »

Μετὰ δὲ τὴν 15 Αὐγούστου ὁ Μπίμπασης σφάξας πρόβατον ἐφίλευε μὲ αὐτὸ τὸν χειροῦργον Καδρὴν Τράσιταν, ὅστις ἐθεράπευσεν αὐτοῦ τὴν πληγὴν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης παρήγγειλε νὰ τοῦ στείλῃ τὴν μίαν ὠμοπλάτην· ὁ δὲ εὐθὺς ἐνέδωκε καὶ ἐπεμψε ταύτην πρὸς αὐτόν. Εὐθὺς δὲ οὗτος γυμνώ-

σας αὐτὴν τοῦ κρέατος βλέπει περιεργότατον καὶ μοναδικώτατον θέαμα: Ἄνθρωπος ὁλομελὴς παριστάνετο ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν εἰκόνι, τοῦ ὁποίου ὁ ἕτερος ποὺς ἦτον ἀποκεχωρισμένος τοῦ λοιποῦ σώματος: Ἀπὸ χεῖρα εἰς χεῖρα περιήρχετο ἡ ὠμοπλάτη, καὶ ἕκαστος ἐθεώρει αὐτὴν μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως. Ὁ Παπαλέξης τότε ἐννοήσας τὴν ὑπ' αὐτῆς συμβολικὴν πρόβρῃσιν τοῦ μέλλοντος, ἐξήγησεν αὐτὴν οὕτως. «Ὁ ὁλομελὴς ἄνθρωπος, εἶπε, παριστάνει τὸ ὅλον τοῦ Σουλτάνου Κράτος, ὁ δὲ ἀποκεχωρισμένος ποὺς τὴν ἀφ' ὅλου τοῦ κράτους ἀποχώρησιν καὶ ἀνεξαρτησίαν μικροῦ μέρους· καὶ τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὸ ἐδικόν μας· ὅθεν ἔχετε θάρρος, διότι ἐξάπαντος θὰ ἐλευθερωθῶμεν.» Ταῦτα εἰπὼν ἔλαβε τὴν ὠμοπλάτην καὶ ἐφύλαττε αὐτὴν μέχρις οὗ ἀπέθανεν.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἰδόντες οἱ ἐν τῇ φυλακῇ τὸν Σωτῆρον Κουγιᾶν διερχόμενον διὰ τοῦ προαυλίου ἐμπροσθεν τῆς φυλακῆς καὶ διευθυνόμενον πρὸς τὸν Μπίμπασην συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν παρακαλέσωσι ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἐγκρίναντες δὲ τοῦτο ὑπεχρέωσαν τὸν Τριπόλεως Δανιὴλ νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὸν ἐκ μέρους πάντων· οὗτος δὲ προσεγγίσας εἰς τὸ παράθυρον, ὅτε κατέβη καὶ διήρχετο ἐκεῖθεν ὁ Κουγιᾶς, λέγει πρὸς αὐτόν. «Ἀρχοντα,» ἐκεῖνος δὲ ἅμα ἀκούσας τὴν φωνὴν ἐστάθη, χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς τὸν λαλοῦντα παγτελῶς, οὐδὲ πρὸς ἄλλο μέρος· καὶ

ὁ Ἀρχιερεὺς ἐξηκολούθησε λέγων. «Δὲν εἶναι κανένα ἔλεος καὶ διὰ ἡμᾶς;» Αὐτὸς τότε ὑψώσας πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν κεφαλὴν, εἶπεν, «ὁ Θεὸς,» σημαίνων με τοῦτο, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον δύναται νὰ τοὺς εὐσπλαγχνίσῃ, αὐτὸς δὲ δὲν εἶχεν οὐδεμίαν δύναμιν.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Γράνα μάχην πλησιάσας ὁ Σουλεϊμάνναγας ὁ Φαναρίτης εἰς τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς εἶπε. «Τί κάμνετε;» ὁ Παπαλέξης ἀπεκρίθη «Τί νὰ κάμωμὲν; βλέπεις εἰς ποίαν κατάστασιν εἰμεθα.» Καὶ ὁ Τοῦρκος αὖθις λέγει. «Κ' ἐμεῖς ἐπήγαμες' τοῦ Λουκᾶ γιὰ νὰ πάρουμε ζαρεῖ κ' ἐπεράσαμε ἔπει ζαχμέτι (μέγαν κίνδυνον), γιατί, ὅταν ἐγυρίζαμεν εἶχαν οἱ Ῥωμαῖοι πιασμένη μὴ Γράνα καὶ μᾶς ἐχάλασαν πολὺ ἀσκέρι. Δὲν μοῦ λές, Παπαλέξη, τί γυρεύουν αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ποῦ μαζώχθηκαν τρογύρως' τὸ Κάττρο;» «Θὰ τὸ βροῦν, Ἀγά μου, εἶπεν ὁ Παπαλέξης, ἐκεῖνο ποῦ γυρεύουν.» «Νησιאלὰ θὰ τὸ βροῦν, Παπαλέξη,» ἐπανελάθεν ὁ Τοῦρκος (τούτων δὲ ὁ μὲν Παπαλέξης ἐνόει, ὅτι θὰ εὕρωσι, ἤγουν θὰ κυριεύσωσι, τὴν Τρίπολιν, ὁ δὲ Τοῦρκος, ὅτι θὰ εὕρωσι τὴν τιμωρίαν, ἤγουν θὰ τιμωρηθῶσι). Τότε ὁ Τοῦρκος ἀποβλέψας καὶ πρὸς τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην, εἶπεν. «ἐδώξω σ' τοῦ Μαντζαγρᾶ εἶχαμε τόπο κ' ἐμαζώναμε λίγα λάχανα, ἤρθ' ἀδερφός σ' ὁ Δημητράκης καὶ τόπιασε καὶ τώρα δὲν ἔμποροῦμε νὰ βγοῦμε οὔτ' ἀπὸ τὴν πόρτα.» (α).

(α). Ὁ Δημήτριος Δελιγιάννης, ἀφοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ

Ἐλθὼν δὲ καὶ ὁ Μερκχατζίκος, Τοῦρκος Λαγκαζινός, κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα ἐμπροσθεν τῆς φυλακῆς καὶ θεωρήσας ἀπὸ τὸ παράθυρον τοὺς ἐνδὸν φυλακισμένους, εἶπε· «Τί κάμνετε;» «Τί νὰ κάμωμεν; ἀπεκρίθη ὁ Ναυπλίου Γρηγόριος· ἐδῶ μέσα εἴμεθα ἄρρω-

Δάλα (ἔθα κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ποῦσι, ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Γορτυνίων καὶ Ὀλυμπίων, ἔβριζον ἐδείξε γενναϊότητα καὶ ἀνδρίαν, ἂν καὶ πρὸ τριῶν μόνις μηνῶν παρήντησε τὴν προηγήσασθαι καὶ τὰ Ὀθωμανικὰ ἐνδύματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδοκίμως ἀντιτάσσεται, καὶ ὤρμησε εἰς τὰ πολυμικὰ), μετέφερεν ἐκ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἄπαται τὴν Δελιγιαννικὴν οἰκογένειαν εἰς Λαγκαζία, ἥτις μεθοῦσα τὴν ἐν Καρυταίνῃ ἀποτυχίαν τῶν Ἑλλήνων εἶχε καταφυγεῖ ἐκεῖ, μετέβη εἰς τὴν πολιτείαν Τριπόλεως. Ἐκεῖ δὲ ὁδηγῶν τὸ διὰ τὰς δάφνας τῆς εἰς τὸ Ποῦσι νίκης κατασταθὲν ἀτρόμητον στρατεύματός του, κατέλαβε τὴν Γράναν μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Κανέλλου διορισθέντος, ὡς ἐμπειροπολέμου, Ἀρχηγοῦ τῶν Τριπολιτῶν (τὰ ἔξοδα πρὸς διατήρησιν τῶν Τριπολιτῶν αὐτῶν, ὀκτακοσίων περίπου ὄντων, ἔκαμεν αὐθορμήτως ὁ Βασίλειος Χρηστακόπουλος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας.) Ἀθανασίου Κίντζου, καὶ τινων ἐκλακτῶν ἀποσπασμάτων τοῦ περὶ τὴν Τρίπολιν λοιποῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ διὰ δὲ τῆς ἀνδρίας καὶ τόλμης του κατάρθωσε μετὰ σφοδρὰν καὶ αἱματηρὰν μάχην νὰ κερδίσῃ τὴν νίκην οἱ Ἕλληνες. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μάχῃ ὁ μὲν Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐφ' ὑψηλοῦ τινὸς τόπου, κατὰ τὴν θέσιν Μύτικα παρὰ τὴν Γράναν, ἰστάμενος, διεύθυνε τὰς τῆς μάχης, ὁ δὲ Κανέλλος Δελιγιάννης καταλαβὼν μετὰ πεντακοσίων σχεδὸν στρατιωτῶν θέσιν τινὰ, Μπεντενάκι καλουμένην, καὶ ταύτην παρὰ τὴν Γράναν, περιεκυκλώθη πανταχόθεν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ μόνις διεσώθη μετὰ τινων ὁρῶν μάχην.

Πολλοὶ τῶν Γορτυνίων ἠνδραγάθησαν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Γράνας, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Λαγκαζίων Ἀναγνώστης Πετρακόπουλος, τὸν ὁποῖον ἰδὼν ὁ Θ. Κολοκοτρώνης αἵματωμένον διέταξε νὰ δέσῃ τὰς πληγὰς αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη, ὅτι ῥα κ' ἔχει μόνον εἶγαν ἀνάγκην.

στοὶ καὶ δυστυχησάμενοι» (ἡσθένουν δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν). «Ἀμὴ ὁ Παπαλέξης τί κάνει;» ἐπανέλαθεν ὁ Τοῦρκος. «Ἐδῶ μέσα εἶν' ἄρρωστος,» εἶπε. Καὶ ὁ Τοῦρκος λέγει, «ἔτσι τὸ χουν οἱ ψηλοὶ, γκρεμίζοντ' ὀγλίγωρα, (ἦτο δὲ ὁ Παπαλέξης ὑψηλοῦ ἀναστήμα-

Μετὰ δὲ ταύτην τὴν νίκην, λόγος ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν, περὶ τοῦ τίς ἐμελλε νὰ καταλάβῃ τὸ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Τριπόλεως ἐπὶ λαφύσκου κείμενον καὶ ὀλίγον τοῦ φρουρίου ἀπέχον χωρίον Μαντσαγρᾶ· οὐδεὶς δὲ ἐδόξα ν' ἀναδεχθῇ τὴν φύλαξιν τοσοῦτον κινδυνωδестаῆς θέσεως, καίτοι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ποτὲ δὲν εἶχον παραιτήσει ἀπὸ τὰς χεῖρας τὰ ὅπλα. Ἀλλ' ὅμως ὁ Δημήτριος Δελιγιάννης αὐθορμήτως ἀνεδέχθη, καὶ, μὲ ἔκπληξιν ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατέλαβε τὴν νύκτα τῆς 2-3 Σεπτεμβρίου τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ καὶ ἐφρουρεῖ αὐτὸ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως, ἀποκρούσας γενναίως τὰς κατ' αὐτοῦ ἐξέδους τῶν ἔχθρῶν. Τότε δὲ μετὰ τὴν εἰς τὸν προμαχῶνα τοῦ Ναυπλίου ἐφοδὸν τῶν Ἀγιοπετριτῶν καὶ Μεσσηνίων εἰσέβαλε διὰ τοῦ προμαχῶνος τοῦ Σεραγίου, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου, τυχόντος ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὤρμησαν κατ' αὐτῶν ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ὀθωμανῶν, οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἦσαν συνηθισμένοι εἰς τὸ Σεράγιον, ἠναγκάσθησαν νὰ ὁπισθοδρομήσωσι καὶ εἰσβάλωσι διὰ τῆς παραπλησίον Πύλης τοῦ Ναυπλίου.

Ὀλίγας δὲ ἡμέρας πρότερον, ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου τινὲς τῶν φρουρούντων τὸ Σεράγιον στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Δημητρίου Δελιγιάννη ἐποίησαν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, σηματοῖντες μὲ τοῦτο, ὅτι ἦσαν Χριστιανοὶ καὶ ἐξήτουν σωτηρίαν· τούτους ἰδὼν ὁ Δ. Δελιγιάννης διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ τοὺς φυλάττωσιν ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ νὰ ἐνοχλήσωσιν αὐτοὺς μηδαμῶς. Εἴς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἑνδοξὸς ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ Χατοῦ-Χρήσιμος. Σ. Σ.

τος). Ἀμὴ ὁ Θεοδώρακης τί κάνει; » Τότε ὁ Δελιγιάννης κλίνας τὸ σῶμά του πρὸς τὸ παράθυρον. « Καλὰ ἤμουν, ἀπεκρίθη, καλὰ εἶμαι, καὶ καλὰ θὰ εἶμαι, ἀλλὰ σὺ νὰ ἰδῶ. » (Ἦσαν δὲ ἀμρότεροι ἀσπόνδοι ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους). Σιωπήσας πλέον ὁ Τοῦρκος μετέβη κατ' εὐθείαν εἰς τοῦ Κιαμίλπεη καὶ διηγήθη πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης τῷ εἶπε· οὗτος δ' εὐθὺς θυμωθεὶς διὰ τοῦτο καὶ ἐπιπλήξας αὐτὸν εἶπεν· « Ἐσεῖς μπιρπάταις ἐφέρατε τὸ πρᾶγμα σ' αὐτὸν τὸν μπερεσέ » (τὴν κατάστασιν). Ἐγείνε δὲ γνωστὸν τοῦτο πρὸς τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ ἀπὸ τὸν Ἡλίαν Σκούραν, Τριπολίτην, ὅστις εὐρεθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κιαμίλμπεη τὴν ὥραν ἐκείνην, ὅτε ἐλέχθησαν, διηγήθη ταῦτα πρὸς αὐτούς.

Ἐξοδευθέντων τῶν χρημάτων, ὅσα ἕκαστος εἶχεν ἐν τῇ φυλακῇ, δὲν ἔμεινε πλέον οὐδ' ὀβολὸς εἰς οὐδένα· γνωρίζοντες δὲ, ὅτι ὁ Κορίνθου εἶχεν ἕξ χιλιάδας γροσίων, τὰ ὅποια διεφύλαττε, μὴ ἀναγκαζόμενος νὰ ἐξοδεύῃ, ὥς διατρίβων παρὰ τῷ Κιαμίλμπεη, ἐπεμψαν πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες δάνειον χιλίων γροσίων, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπεκρίθη πρὸς τὸν ὁποῖον ἐστειλαν ἄνθρωπον· « Δὲν ἔχω, ποῦ νὰ τὰ εὔρω. » Δοθείσης λοιπὸν ταύτης τῆς ἀπαντήσεως, ὁ ἀπεσταλμένος ἐστράφη, ἔν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀρχιερεὺς· « Εἰπέ τους νὰ κάμουν μίαν ὁμολογίαν, ὁ Θεοδώρακης ὁ Δελιγιάννης, ὁ Τριπόλεως, ὁ Περβούκας καὶ ὁ Ναυπλίου, καὶ τότε τοὺς δανείζω πεντακόσια γρόσια. »

Ἀναχωρήσας δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπορεύθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ διηγήθη, ὅτι εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κορίνθου· ἀλλ' ὁ Δελιγιάννης θυμωθεὶς εἶπε. « Νὰ χαθῇ αὐτὸς καὶ τὰ γρόσια του, κ' ἐγὼ δανείζομαι ἀπὸ Τοῦρκους. Ἐγὼ ἔμβατα σ' τὴν φυλακὴν τριάντα χιλιάδες γρόσια καὶ δὲν τὰ ἐλυπήθηκα, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἐξοδεύσαμεν, καθὼς καὶ ὅ,τι καθεὶς εἶχε. » Παραχρῆμα δὲ προσεκάλεσε τὸν δεσμοφύλακα καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χάρτην καὶ μελανοδοχεῖον, καὶ ἀφοῦ τῷ ἔφερον, ἔγραψε μικρὰν τινὰ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μπινά-Ἐμίνην, Τοῦρκον Κωνσταντινουπολίτην φίλον του, ζητῶν παρ' αὐτοῦ δάνειον· οὗτος δὲ εὐθὺς, ἄνευ οὐδενὸς ὁμολόγου, τῷ ἐπεμψε χίλια γρόσια· καταναλωθέντων δὲ καὶ τούτων μετὰ 5-6 ἡμέρας, δι' ἄλλης ἐπιστολῆς ζητήσας ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοῦ τριακόσια γρόσια.

Καὶ τῶν τελευταίων δὲ καταναλωθέντων, περὶ τὰς 10 Σεπτεμβρίου λέγει ὁ Ἰωάννης Περβούκας πρὸς τοὺς λοιπούς. « Δὲν μᾶς πειράζει τίποτε νὰ δώσωμεν Ἀρτζιάλι (ἀναφορὰν) πρὸς τοὺς ἐντοπίους Ἀγάδες, Κιαμίλμπεην καὶ λοιπούς, ἵνα καταπραῦνωμεν αὐτοὺς μὲ τοῦτο ὅπου εἶναι ὠργισμένοι, διότι δὲν τοὺς ἐπροσπέσαμεν, καὶ ἴσως πεισθῶσι νὰ μᾶς ἐλευθερώσωσι πλέον ἀπὸ αὐτὰς τὰς βασάνους. » Τότε ὁμοφώνως ὁ Παπαλέξης μετὰ τοῦ Θεοδώρου Δελιγιάννη λέγουσι· « Πῶς νὰ προσπέσωμεν ἡμεῖς εἰς αὐτούς, ἀφοῦ μᾶς μετεχειρίσθησαν μὲ τοιοῦτον ἀνάξιον τρόπον; αὐτοὶ

ἔπρεπε, διὰ τὴν ἀσφαλείαν των, νὰ μᾶς φυλάξωσι καὶ νὰ μᾶς περιποιηθῶσι, παραλαμβάνοντες ἕνα ἐξ ἡμῶν ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀκολούθως, ἃς μᾶς ἔκαμον, ὅ,τι ἤθελον. Δύνανται λοιπὸν αἱ χεῖρές μας νὰ γράψωσι «οἱ σκλάβοι σας Παπαλέξης, Δελιγιάννης, ἀφοῦ ἡμεῖς μετ' ὀλίγον θὰ πάρωμέν αὐτοὺς σκλάβους;» Ταῦτα εἰπόντες δὲν συνήνουν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἀναφορᾶς, μέχρις οὗ ὁ Μητροπολίτης Τριπόλεως εἰπὼν, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ γείνη ἡ ἀναφορὰ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπογραφῆς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς γενικῆς λέξεως, Οἱ φυλακισμένοι, τὴν ὁποίαν ἰδιοχείρως ἐμελλε νὰ γράψῃ ὁ γραφεὺς αὐτῆς, κατέπεισεν τούτους· ὅθεν συγκατένευσαν. Γράψας λοιπὸν ὁ Περρὸύκας αὐτὴν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν καὶ ὅτι κατηνάλωσαν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχον, καὶ ἐπειδὴ δὲ ἔμεινε πλέον εἰς αὐτοὺς οὐδὲ λεπτόν, ἐλίμωττον. Ἐνεχέρισαν δὲ ταύτην εἰς τὸν δεσμοφύλακα, τὴν ὁποίαν παραχρῆμα ἐκεῖνος ἔδωκεν εἰς τὸν Κιαμίλμπεην. Οὗτος δὲ ἄνευ ἀναβολῆς ἐπεμψε πρὸς αὐτοὺς Μπουλούμπασην μετὰ ἐννέα ἄρτων, ὅστις προσφέρων αὐτοὺς, εἶπε. «Διατὶ δὲν ἐγράφατε ἀπὸ προτῆτερα σ' τὸν Μπέη, ὅτι δὲν ἔχετε χαρτζιλῆχι (ἔξοδα) γιὰ νὰ σᾶς στείλῃ καὶ παράδες καὶ ψωμί, ὅπου ἔχομε τόσα σιτάρια;» Καὶ οἱ ἐν τῇ φυλακῇ ἀπεκρίθησαν· «Τώρα τὰ σώσαμε.» Εἶπε δὲ ὁ Μπουλούμπας, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς πολὺς σῖτος καίτοι ἐστεροῦντο αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ φυλακισμένοι, ὅτι κατηναλώθησαν

αἱ ζωοτροφίαι, καὶ ἤγγιζεν ἡ πτώσις τῆς πόλεως.

Ἀπεδίωτε δὲ τότε ὁ Μονεμβασίας Χρύσανθος διὰ τὴν κοκοπάθειν καὶ δι' ἀτροσίαν διότι δὲν ἠδύνατο νὰ φάγῃ τὸν ἐκ κριθῆς καὶ ὀρόβου κατεσκευασμένον ἄρτον. Ὀλίγων δὲ ἡμερῶν παρελθουσῶν, ἀπέθανεν ὡσαύτως καὶ ὁ Ἱεροδιάκονος τοῦ Χριστιανουπόλεως. Τὸν δὲ Κοπανίτσαν ἀσθενήσαντα, ὑπηρετεῖ μὲν ὁ Μελέτιος, ὅστις ἦτο παρ' αὐτῷ, ἀνεπλήρωνα δὲ τὸν ἱατρὸν ὁ Περρὸύκας. Ἀλλ' ὁμως, ἀναβρώσαντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἠσθένησεν τὴν 17 Σεπτεμβρίου ὁ Μελέτιος καὶ ἐκινδύνευε, συγχρόνως δὲ ἀνεβιδάσθησαν ἅπαντες εἰς τὸ ἄνω δωμάτιον τοῦ Σεραγίου, ὅπου ἦσαν ἐν ἀρχῇ ἀπαλλοχθέντες καὶ τῆς αἰύσεως, ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ἀπέθανεν ὁ Μελέτιος. Ἀμα δὲ ἀνεβιδάσθησαν, ἔφερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Χάνι τοῦ Κιαμίλμπεη (Ἀποθήκη ἐμπορευμάτων) περὶ τὰ πεντήκοντα ἐφαπλώματα, καὶ δι' ἕκαστον ἐν ὑποκάμισον, ἐν γελέκι, ἕνα ἀντερὶ, καὶ ἕνα φέσι, καὶ κουρέα ἵνα κείρῃ τοὺς Προῦχοντας, τῶν ὁποίων ὁ πῶγων κατέβη ἐπὶ πολὺ μὴ κοπείς ἀφ' ὅτου εἰσῆλθον εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀφοῦ δὲ ἅπαντες ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τὰ γένεια, μόνος ὁ Θεόδωρος Δελιγιάννης ἔμεινε γενειῶν, εἰπὼν, ὅτι ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν γενειάδα. Τὴν δὲ ἐπιούσαν πάντες ἠσθένησαν, καὶ ἐπεσκέπτετο αὐτοὺς ὁ Ἀντώνιος Μενδῶρος, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ θάνατος ἤρξατο νὰ θερίζῃ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπεδίωσαν ὁ Ναυπλίου Γρηγόριος, ὁ Χριστιανουπόλεως Γερ-

μανός, ὁ Δημητράκης Φιλόθεος, ὁ Παπαλέξης, ὁ Ἀναγνώστης Κωστόπουλος ἀπὸ Μηλιάκι καὶ ὁ Πρωτοσύγκελλος τοῦ Ἀνδρούσης Χρύσανθος. Ἰδόντες οἱ Ὄθωμανοὶ τὸν συχνὸν θάνατον αὐτῶν, λίαν ἐφοβήθησαν, διότι, ἐγγιζούσης τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, πρὸς ἀσφάλειάν των ἐπεθύμουν τὴν ζωὴν τῶν Ἀρχιερέων καὶ Προϋχόντων. Ὅθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Κιαμίλμπεης μετ' ἄλλων τινῶν Ἀγάδων, καὶ ἀφοῦ ἐνεθάρρυνε πρότερον αὐτοὺς συμβουλευόμενος νὰ ὑπομείνωσι, διότι τὰ δεινὰ των ἐμέλλον νὰ παύσωσιν ἐν τὸς ὀλίγου, παρηγόρει ἕκαστον ἰδίως, ἐρωτῶν καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος· διότι, καίτοι ἐγνώριζε πρότερον πολλοὺς, ἤδη διὰ τὴν κακουχίαν τὰ δεινὰ καὶ τὴν ἀσθένειαν καταστάντας ἀγνώστους δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνη· εἶτα παρηγορήσας αὐτοὺς ἀνεχώρησε. Τὴν μεσημβρίαν πάλιν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐλθὼν καὶ ὁ Διερμηνεὺς εἰς τὴν φυλακὴν, λέγει· «Κάμετε γαῖρέτι (ἔχετε ὑπομονήν) καὶ ὅ,τι ἔχει νὰ γείνη, θὰ γείνη ἐντὸς τριῶν τῶν πολλῶν ἡμερῶν.» Τότε ὁ Τριπόλεως Δανιήλ, «Ἀρχοντα, λέγει, τί γαῖρέτι νὰ κάμωμεν εἰς τοιαύτην ἐπιδημίαν τριάντα ὀκτὼ ἄνθρωποι, ὅλοι ἀσθενεῖς καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ὄνδα (δωμάτιον) κλεισμένοι; δι' αὐτὸ βέβαια μᾶς ἐκάματε ἔτσι, διὰ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι καὶ νὰ μὴ μείνωμεν κανεῖς, ὥστε νὰ σᾶς χαρίσωμεν τὸν κόσμον· καὶ εἴθε νὰ τὸν χαρῆτε, καθὼς τὸν ἐχάρημεν καὶ ἡμεῖς· Σᾶς ἀφίνομεν λοιπὸν διαδόχους.» Τούτων λεχθέντων αὐτὸς ἀνεχώρησε καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν Καϊμακάμην εἶ-

πεν, ὅσα ἤκουσε· πρὸς δὲ τὸ ἐσπέρας, ὡς διετάχθη, διεμοίρασαν αὐτοὺς εἰς τρία δωμάτια, τὸν μὲν Θεόδωρον Δελιγιάννην, τὸν Γιαννούλην Καραμάνον, τὸν Ἰωάννην Πεβρῶκαν, τὸν Τριπόλεως Δανιήλ καὶ τὸν Ἱεροδιάκονον αὐτοῦ Ἰωσήφ εἰς ἓν δωμάτιον, ἄλλους δὲ εἰς ἄλλο καὶ τοὺς λοιποὺς ἀφῆκαν ὅπου ἦσαν. Τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ὅτε οἱ πλείονες τῶν ἀσθενῶν ἤγγιζον εἰς τὸν θάνατον, καὶ ὁ μὲν Τριπόλεως ἦτον ἀναίσθητος, ὁ δὲ Θεόδωρος Δελιγιάννης ἐψυχοβράγει κρατούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ Ζαφειροπούλου, αἶφνης φαίνεται παλαιὸς τις ὑπηρέτης τῶν Δελιγιανναίων Χρυσάντης καλούμενος, μετὰ τινος Ἀλθανοῦ ὀνομαζομένου Κοντοχαμπίπου, καὶ ἰδὼν τὸν Ἱεροδιάκονον Ἰωσήφ κρατοῦντα τὸν Θεόδωρον Δελιγιάννην, λέγει· «Καλὴ ὁπέρα Διάκο· τί κάμνετε;» ἐκεῖνος τότε μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυρρόοῦντας ἀποκρίνεται· «Βλέπεις τί κάμνομεν.» καὶ αὐτὸς πάλιν λέγει· «Δὲν φωνάζεις τοῦ ἀφέντη μου νὰ σηκωθῇ, γιὰ νὰ τὸν πάρω νὰ βγοῦμ' ἔξω;» Τότε ὁ Ἰωσήφ φωνάζει δις τὸ ὄνομα τοῦ Θ. Δελιγιάννη, ἀλλ' αὐτὸς κεκλεισμένῳ τῷ στόματι μὲ τὸν λάρυγγα εἶπεν, «Αἶ!» Ἐκεῖνος δὲ τῷ λέγει· «Δὲν σηκώνεσαι, ὅπου ἦρθ' ὁ Χρυσάντης;» αὐτὸς τότε ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις του ἀπήντησε, «Ποῖος Χρυσάντης;» ὁ δὲ Χρυσάντης εἶπεν· «Ἐγὼ ἀφέντη· ἦρθα νὰ σὲ πάρω γιὰ νὰ βγοῦμ' ἔξω.» καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη «ἀμέσως νὰ βγοῦμε·» καὶ αὐτὴ ἦτον ἡ τελευταία αὐτοῦ ὁμιλία· διότι ὕστερον ἐξαγα-

γόντες αὐτὸν ἤμιθανῇ ἐπὶ σκεπάσματος μεγάλου κι-
θωπίου, ὡς ἐπὶ κραθιάτου, τέσσαρες ἄνθρωποι καὶ
μετενεγκόντες αὐτὸν ἐν δεκαλέπτῳ διαστήματι πρὸ
τῆς Πύλης τῶν Καλαβρύτων, εἶδον αὐτὸν ἐκψυχή-
σαντα, καὶ τεθνηκότα ἐξέφεραν αὐτὸν ἐκ τῆς πόλε-
ως(α). Οἱ δὲ λοιποὶ ἔμμενον ἐν τῷ δωματίῳ προσδοκῶν-

(α) Παράδοξος σύμπτωσης! ὁ αὐτὸς ὑπηρέτης παραστάθη καὶ εἰς
τὸν τραγικώτατον θάνατον τοῦ γέροντος Ἰωάννου Δελιγιάννη πατρὸς
τοῦ Θεοδώρου, ὅταν κατὰ τὴν 13ην Φεβρουαρίου τοῦ 1816 ἔτους
ἀπεκεφαλίσαν αὐτὸν οἱ Ὀθωμανοί.

Τὸν νεκρὸν τοῦ Θεοδώρου παραλαβόντες τινὲς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐ-
τοῦ μετέφερον καὶ ἐνταφίασαν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐν Λαγκαδοῖς παρὰ τῇ
ἐκκλησίᾳ τοῦ Προδρόμου πατρικὸς τάφους των.

Ἄν καὶ ἐστερήθησαν οἱ Δελιγιάννη τὸν ἐξ ὅχου τοῦτον πολιτι-
κὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας των, τοῦ ὁποῖου ἡ στέρησις ἦτο λίαν ἐπαι-
σθητὴ, ὅμως οὐκ ἐδεδίλσαν, οὐδὲ ἀπτόθησαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγωνίζωνται
θαρράλεις καὶ ἀδρῶς νὰ συνεισφέρωσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρί-
δος. Διότι κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1821, ὅτε ἤρχετο τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος
ἡ σάλπιγξ ἠμέωξεν τὰς πλήρεις γεννημάτων πολλὰς ἀποθήκας των
(ἐκτὸς τῶν ἰδιοκτητῶν χωρίων των εἶχον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καὶ
πολλῶν ἄλλων χωρίων τὰς προσόδους ἡγορασμένας, ὡς ἐσυνεβιζον
νὰ κάμωσι τοῦτο καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη χάριν κέρδους, καὶ
διὰ νὰ παρέχωσι πόρον ζωῆς εἰς τοὺς οἰκέτους των) καὶ ἐχορήγησαν
πάντα τὰ ἐν αὐταῖς εἰς τροφὴν τοῦ περὶ τὴν Τρίπολιν καὶ Ἀλάα στρα-
τοῦ, ὅστις ἐτρέφετο μετὰ ταῦτα μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν νέων δι-
μητριακῶν καρπῶν πρὸς δὲ καὶ Τζαρούχια ἐπρομήθευσαν εἰς αὐτοὺς
καὶ πολεμοφόδια, ἅτινα εἶχον κατ' ὀλίγον συναθροίσαι καὶ ἀποταμιεύ-
σει πρότερον εἰς τὰς ἐν Λαγκαδοῖς οἰκίας των δηλαδὴ ὑπὲρ τὰς
ἑβδομήκοντα πέντε Χιλιάδας Φυσεκοδεσμῶν (Νταστέδων) καὶ ἀνά-
λογον ἀριθμὸν Στουρνάρων. ἔτι δὲ μετὰ τοσαύτης πάντοτε ἐλευθερι-

τες τὴν ἐξοδὸν των, ἐξ ὧν ὁ Δανιὴλ συνελθὼν εἰς
ἑαυτὸν καὶ μὴ ἰδὼν τὸν Δελιγιάννην ἠρώτησε τὸν Ἱε-
ροδιάκονον αὐτοῦ «Ποῦ εἶναι ὁ Θεοδωράκης;» αὐτὸς
δὲ εἶπεν «ἦλθε ὁ Χρυσάντης καὶ τὸν ἔβγαλ' ἐξω.»
Ἐκεῖνος τότε πολὺ λυπηθεὶς διὰ τοῦτο εἶπε μὲ δα-
κρυβεγμένους ὀφθαλμούς· «Μὰς ἄρρησε ὁ Θεοδωράκης
κ' ἔφυγεν, ἐδῶ θ' ἀποθάνωμεν οἱ δυστυχεῖς.» Τότε
ὁ Ἰωσήφ, καίτοι μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου Δε-
λιγιάννη, πρὸς παρηγορίαν ὁμῶς τοῦ εἶπε· «Τὸ θρά-
δυ θὰ στείλῃ νὰ βγάλῃ κ' ἐμᾶς.»

Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διὰ τι-
νος ἱατροῦ Μπλάνου καλουμένου, τὸν ὁποῖον εἶδεν ἐπὶ
τοῦ παρὰ τὴν Πύλην τῶν Καλαβρύτων προμαχώνος,
παρήγγειλε πρὸς τὸν Τριπόλεως, ὅτι τὸ ἐσπέρας ἐμελ-
λε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Ὅθεν ὁ Τριπόλεως ἐμπλη-
σθεὶς θάρρους προσεδόκα τὴν ταχεῖαν ἀπολύτρωσίν
του. Ἐν ᾧ δὲ ἀνέμενον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, Χιὸς τις
Στρατῆς καλούμενος, τοῦ Διερμηνέως οἰκεῖος, εἰσελ-

όντος ἀνέλυσεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὥστε οἱ φίλοι των θαυμάζοντες
αὐτοὺς ἠναγκάζοντο νὰ τοὺς λέγωσιν, «ὅτι ἔπρεπε νὰ φυλά-
ξωσι καὶ δι' ἑαυτοὺς μέρος τῆς περιουσίας των,
ἵνα μὴ δυστυχήσωσι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν
τοῦ ἔθνους.» Οὗτοι δὲ, καὶ ἰδίως ὁ ὡς πατὴρ τῆς Δελιγιαν-
νῆς οἰκογενείας παρὰ πάντων τιμώμενος Ἀνάστος Δελιγιάννης, ἀπε-
κρίνοντο· «ΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΘΩΜΕΝ ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΑΣ ΒΓΑΝΩ-
ΜΕΝ ΗΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΛΑΧΑΝΑ ΜΕ ΤΟ ΜΑ-
ΧΑΙΡΙ ΔΙΑ ΝΑ ΖΩΜΕΝ.» Σ. Σ.

θών εἰς τὴν φυλακὴν εἶπεν, ὅτι ἐπετρέπη νὰ ἐξέλθωσι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην οἱ δύο Ἀρχιερεῖς Τριπόλεως καὶ Ὡλένης, ἀλλὰ μετατραπείσης τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐκρίθη κάλλιον νὰ ἀπολύσωσι πάντας τοὺς ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Ἀκούσαντες τοῦτο ἅπαντες κατελυπήθησαν, διότι ἠλπίζον, ὅτι ἐμελλον νὰ λυτρωθῶσι τὴν αὐτὴν ἡμέραν· ἀλλ', ἀγαθὴ τύχη, ψευθεύσης τῆς τελευταίας αὐτῆς εἰδήσεως, ἦλθον ἄνθρωποι ἀπεσταλμένοι παρὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ ἐξήγαγον τὸν Τριπόλεως καὶ τὸν ἱεροδιάκονον αὐτοῦ Ἰωσήφ μετενεγκόντες αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαχμούτ--Ἐφέντη, ὅπου κατῴκει ὁ Λιμάσμπης. Εὗρον δ' ἐκεῖ τὸν Φωτάκον Χρυσανθόπουλον, τὸν Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον καὶ τὸν Λογιώτατον Ἀναστάσιον, μεσιτεία τῶν ὁποίων παρεχώρησεν ὁ Μπέης εἰς αὐτοὺς δύο ἡμιόνους· Ἐπ' αὐτῶν δέ, ὁδηγοῦντος τοῦ Φωτάκου, ἐξῆλθον τῆς Πύλης τῶν Καλαβρύτων, καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν σκοπῶν τῶν ἐξωθεν φρουρούντων ὁδηγούμενοι, μετέβησαν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀθανασίου Κίντσου, Λαγκαδινοῦ, τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῶν Τριπολιτῶν.

Ἀφοῦ δὲ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ, ἦλθεν, ἀνατελλαντος τοῦ ἡλίου, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀρχιερέως καὶ ἰδὼν αὐτὸν λέγει. « Εὐλόγησον, Δεσπότη μου· τί κάμνεις; » « Δὲν ἤμπορῶ, Καπατάνιε, ἀπεκρίθη· δὲν ἐλπίζω νὰ ζήσω. » « Δὲν ἔχεις τίποτα, εἶπε· τώρα νὰ σ' ἐρωτήσω καὶ τι καὶ σοῦ

λέγω. Τὸν καιρὸν ὅπου ἦρθα ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο ἔς τὰ Λαγκαδία κ' ἔγεινα ἀδερφοποιτὸς (α) μὲ τὸν κύρ Νικολάκη, θυμᾶσαι; » τὸ τραπέζι, ὅταν ἐπίναμε, τί μοῦ εἶπες καὶ τί σοῦ εἶπα; » « Ἐνθυμούμαι, ἀπεκρίθη· ἔπια καὶ σοῦ εἶπα νὰ σὲ ἰδῶ ἐλευθερωτὴν τοῦ ἔθνους καὶ ἰδοῦ σὲ βλέπω. » « Ἐγὼ τότε τί σοῦ εἶπα » λέγει ὁ Θ. Κολοκοτρώνης. « Μοῦ εἶπες, ἀπεκρίθη, νὰ μὲ ἰδῆς Δεσπότην, καὶ ἰδοῦ μὲ βλέπεις. » (ἦτο δὲ αὐτὸς, ὅταν ἐλέγοντο ταῦτα, Διδάσκαλος τῶν Δελιγιανναίων ἐν Λαγκαδίοις). Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης λέγει τότε· « Δὲν παθαίνεις τίποτα καὶ μὴ φοβάσαι· ἐδῶ ἔχουμε τὰ μέσα καὶ Γιατροὺς καὶ δὲν σ' ἀφίνουμε νὰ πεθάνῃς. »

(α) Ὅτε ὁ Βελῆ-Πασᾶς ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1812 ἐκστρατείας του κατὰ τῶν Ῥώσσιον, ἐφυλάκισε παρευθὺς τὸν γέροντα Ἰωάννη Δελιγιάννην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόδωρον ὡς ὑπερργήσαντας τὴν ἐκ Πελοποννήσου μετάθεσιν αὐτοῦ. Τοῦτου ἕνεκα φοβούμενοι καὶ οἱ λοιποὶ Δελιγιάνναι ἀνεχώρησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Γόρτυνος καὶ ἐκρύβοντο ἐκεῖ· τὸν δὲ Νικόλαον μετὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν Ἑλένης, τῆς μετὰ ταῦτα συζύγου τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμν, καὶ μετὰ δύο θυγατέρων τοῦ Α. Παπατσώνη ἔστειλαν εἰς Ζάκυνθον. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βελῆ-Πασᾶ ἐκ Πελοποννήσου ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διατελὼν ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ Ἀγγλικὴν ὑπηρεσίαν συνάδευσεν αὐτοὺς μέχρι Λαγκαδίων, ἀφοῦ δὲ τοῦ γέροντος Ἰωάννου Δελιγιάννη εἶχε λάβει παρὰ τοῦ τότε διορισθέντος νέου Πασᾶ τὴν ἀδείαν τοῦ νὰ μεταβῇ εἰς Γόρτυνα, καὶ συναθροίσῃ ὅσα τῶ ὄφειλοντο παρὰ τινων τῶν ἐκεῖ κατοίκων χρήματα. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἐγενεῖ ἐπιστήμῃ δι' Ἀρχιερέως καὶ ἀδελφοποιτὸς τοῦ Νικολάου Δελιγιάννη Σ. Σ.

Ἀπο τὴν σκηνὴν τότε τοῦ Κιντζοῦ μετέβησαν εἰς τὴν τοῦ Ἀνδρέου Παπαδιαμαντοπούλου, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτοὺς φιλοφρόνως. Συγχρόνως δὲ ἦλθε καὶ ὁ Κανέλλος Δελιγιάννης μὲ ἄλλους πολλοὺς ἀρχηγούς, καὶ ἰδὼν αὐτοὺς εἶπεν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα· «Τώρα, ὅπου ἐδῆξκες ζωντανὸς ἢ τὰ χέρια μας, δὲν θὰ σ' ἀφήσωμεν ν' ἀποθάνῃς.» Εὐθὺς δὲ ὁ Κανέλλος προσεκάλεσε τὸν ἱατρὸν Μ. Κάβαν, ὅστις ἐπεσκέπτετο τὸν Ἀρχιερέα τέσσαρας ἡμέρας, μέχρις οὗ ἀνέβρῳσεν ὀλίγον.

Τὴν πέμπτην δὲ ἡμέραν (23 Σεπτεμβρίου) ἔγεινεν ἡ ἐφοδὸς εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐθεώρουν εὐκρινῶς ὥς ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου ἱστάμενοι, ὀλίγον ὑπεράνω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅστις κεῖται ἐπὶ λόφου πρὸς τὸ δυτικοβόρειον μέρος τῆς πόλεως καὶ ὀλίγον ἀπέχει αὐτῆς, ὅπου ἐτάφη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ὡλένης Φιλάρετος. Ἐκεῖθεν εἶδον τοὺς Ἕλληνας ἐπελθόντας πρῶτον ἐπὶ τοῦ προμαχώνος (Δάπιας) τοῦ πρὸς τὴν ἐν Ναυπλίῳ φέρουσαν ὁδόν· ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ Ἀγιοπετρίται (Κυνουριεῖς), τοὺς ὁποίους παραχρῆμα ἐμιμήθη ὁ Δημήτριος Δελιγιάννης μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ Καρυτηνῶν (Γορτυνίων), οἵτινες κατεῖχον τὰ χωρία Μαντζαγρᾶ καὶ Μπασιάκου, καταλαβὼν τὸν προμαχῶνα τοῦ Σεραγίου. Πρὸς δὲ ἰδόντες τὰς σημαίας τούτων ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἐστημένας οἱ ἐν τῷ Ἀγίῳ Βλάσση Ἕλληνες ὤρμησαν πρὸς τὴν πόλιν· ἀλλ' ἅμα προσήγγισαν εἰς τὴν τῆς Καρυταίνης

Πύλιν ἐπυροβολήθησαν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ οἱ σημαιοφόροι ἐθυνατώθησαν. Λαβόντες δὲ παραχρῆμα τὰς σημαίας ἄλλοι στρατιῶται προὐχώρησαν ἀτρομήτως εἰς τὸ τεῖχος, ἐφ' οὗ ἀναβάντες πολλοὶ ἐτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ὀθωμανούς· ἀνοίξαντες δὲ τὴν πύλιν εἰσήγαγον καὶ τοὺς λοιπούς. Ὡσαύτως πράξαντα καὶ τὰ ἄλλα σώματα τοῦ πολιορκούντος τὴν Τρίπολιν Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἰσήλθον εἰς τὴν πόλιν. Οὕτω λοιπὸν παντὸς τοῦ στρατοῦ εἰσορμήσαντος οἱ μὲν τῶν Ὀθωμανῶν πύραυλα παρεδίδοντο, οἱ δὲ ἀντεῖχον βραχὺν χρόνον μαχόμενοι ἐκ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ἄχρις ὅτου καὶ οὗτοι καὶ οἱ ἐπὶ μακρότερον μετὰ καρτερίας μεγάλης ἀντιστάντες τοῦ μεγάλου Προμαχώνος (μεγάλης Δάπιας) φρουροὶ μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας παρέδωκαν τὰ ὅπλα. Διὰ τὴν μεγίστην δὲ σφαγὴν καὶ τὴν πληθὺν τῶν πτωμάτων, μολυνθέντος τοῦ ἀέρος καὶ μεγάλης δυσωδίας ἀποφερομένης, δὲν ἡδυνήθη ὁ Μητροπολίτης Τριπόλεως μετὰ τοῦ ἱεροδιακόνου αὐτοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ προτραπείς ὑπὸ τῶν ἱατρῶν, μετέβη εἰς τινὰς τῶν χωμοπόλεων τῆς Γορτυνίας εἰς ἐντελῆ ἀνὰρῶσιν τῆς υἱείας αὐτοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Οἱ δὲ λοιποὶ ἡλευθερώθησαν τὴν ἐπομένην ἡμέραν, καὶ ἕκαστος ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἐπιζητάντων μετὰ τὰ πολυώδυνα ταῦτα βάσανα πολλὰ ὀλίγων· ἀφ' οὗ οἱ λοιποὶ ἀπεβίωσαν οἱ μὲν ἐντὸς τῆς φυλακῆς, οἱ δὲ ἅμα ἐξελθόντες, ἐξ ὧν

καὶ ὁ Ἰωάννης Παφούκας, ὅστις πορευόμενος εἰς Ἀργος μόλις ἐβουλήθη νὰ φθάσῃ εἰς Ἀχλαδόκαμπον, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε.

Τοιαῦτα καὶ τῆλικαῦτα ἦσαν τὰ θεινὰ καὶ αἱ ταλαιπωρίαι τῶν μακαρίων τούτων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ μνήμη εἶναι ἀθάνατος.

ΤΕΛΟΣ.

Ο ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Τῶν Σεβ. Μητροπολίτου ΙΕΖΕΚΙΗΛ

Ἐν τῇ ἑορμῇ τοῦ ἁγίου Ἐμπεδοκλή τοῦ 25ης Μαρτίου ἔ. ἡ., ἐκ παραδρομῆς θεοβλαβῆς, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σωκρ. Κουγιά, ὅτι ὁ Γεράσιμος Παγών, νοπούλος ἢ Παγώνης, ἀνεψιὸς τοῦ ἐν ταῖς φυλακαῖς Τριπολιτῆας ἐν δασαίοις τελευτήσαντος τελευταίου Μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας Χρυσόδου τοῦ Παγώνη, ἐγένετο Μητροπολίτης Κορίνθου, ἐνῶ ἐγένετο Μητροπολίτης Ἀργολίδος. Ὁ Γεράσιμος, ὡς Γεράσιμος Παγώνοπουλος, ἦτο ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν Γραμματεὺς τοῦ Πετρόμπεη καὶ ἀπαντᾷται μετὰ τοιοῦτον ὄνομα πολλαχού. (Ἰδε Μητροπολίτου Ἰεζεκιήλ. Ἀνέκδοτα ἐγγραφα Καλαμάτας, Ἀθῆναι 1936 σελ. 25). Ἦτο δὲ λόγιος ἀνὴρ, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἔργων του. Συνέγραψε τεύχος περὶ δαθμῶν συγγενείας (Ἀθῆναι 1842), ὡς καὶ ἀκολουθίαν τῆς Ἁγίας Εἰκόνης τῆς Ὑπαπαντῆς Καλαμῶν μετὰ προλόγου (πρὸς Πεντηκοστήριον ὑπὸ Κωνσταντίνου Δουκάκη Μοναχοῦ, Ἀθῆναι 1892, σελ. 160). Αὐτὸς δὲ ἀναμφιδόλως εἶναι ὁ συντάκτης τῆς περιφημοῦ Προκηρύξεως τοῦ Πετρόμπεη πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῶν Σπαρτιατικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας Πέτρου Μαυρομιχάλη, ὅπερ θεωρεῖται ἡ πρώτη ἐπίσημος πράξις τῆς Ἑλλάδος (Ἰδε Ἐμ. Λυκούδη τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα), φέρεται δὲ ὑπογεγραμμένος ὡς Παγώνοπουλος εἰς τὸν Γενικὸν Ὀργανισμὸν τῆς Πελοποννήσου, τὸν ὁποῖον ἐπρότεινε ἐν Δερβένιοις ὁ Δημ. Ὑψηλάντης (πρὸς Δ. Δουκάκη περὶ Φορῶν καὶ Καλαμάτας, Γ' Ἀθῆναι 1911 σελ. 229 ὑποσ.). Κληρικὸς ἔγινε κατὰ τὸ 1925 μετὰ ὄνομα Γεράσιμος Παγώνης, παύσας νὰ γράφεται Παγώνοπουλος, ὑπεστηρίζετο δὲ ἐκθύμως ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη, ὅστις προσεπάθει ἀπὸ Πρωτοσύγκελλος ὅπου ἦτο νὰ τὸν προσγάγῃ εἰς Ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ Ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, Μενίστρος τῆς Θρησκείας, δὲν ἐπέτρεπε οὐδεμίαν ἀρχιερατικὴν χειροτονίαν λόγω τῆς διακοπῆς τῶν σχέσεων τοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῆς Ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, διετελεῖ ὅμως ὡς Πρωτοσύγκελλος Τοποτηρητῆς Μεσσηνίας. Ὅτε δὲ τὸ 1834 ἐγένετο Ἐπανάστασις ἐν Λακωνίᾳ διὰ τὴν διάλυσιν τῶν 65 Μοναστηρίων τῆς Λακωνίας, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀπέστειλε τὸν Πρωτοσύγκελλον Γεράσιμον, καταγόμενον ἀπὸ τῶν χωρίων Μαντίνειας τῆς Λακωνίας, ὅστις κατάρθασε νὰ κατα-

στείλῃ τὴν Ἐπανάστασιν (Ἰδε Καν. τοῦ ἐξ Οἰκονομοῦ Τὰ Σωζόμενα Β' σελ. 15). Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1832 προεξερίσθη Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος, ἀποδιώσας ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1867 ἔτος. Ὁ Καθηγητὴς κ. Ν. Βέης, εἰς ἐπιστημολογίαν, δὲν ἐνδουλοῦμαι εἰς ποῖον ἔργον του, γράφει ὅτι ὁ Γεράσιμος ἐγράψεν ἀπονημονεύματα τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸν ἠρώτησα ποῦ ἐδημοσιεύθησαν καὶ μοῦ ἀπήντησεν ὅτι πρὸ δεκαετίας τὰ ἐδημοσίευσεν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ δὲν ἐκυκλοφόρησαν διότι εἶναι ἀτελῆ, τοῦτο ὅμως ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Καθηγητὴς κ. Πέτρος Π. Καλονάρος «Οἱ Πρώτοι Σπινθήρες τοῦ Εἰκοσιένου». Ἀκοὴ ἀληθινή πηγὴ ἀκρότη, ὅπως τοῦ φιλήμονος τοῦ Ἀρχιερέως Ἀργολίδος Γεράσιμου Παγώνη τοῦ ὑπομνήματος, ὅπου περιγράφονται διεξοδικῶς τὰ τοῦ κινήματος τῶν Καλαμῶν (Ἰδε Ἐμπεδοκλή, 23 Μαρτίου 1948, σελ. 5 στήλη 5), οὐδαμοῦ ὅμως ἐφάνη τοιοῦτον ὑπόμνημα. Μετὰ ὄνομα Ἀργολίδος Γεράσιμος ἦτο καὶ προηγούμενος Μητροπολίτης ὁ ἐκ μητρὸς θείος τοῦ ἀοιδίου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου Γ. Α. Ράλλη ὅστις μετὰ τὸν ἕτερον καθηγητὴν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου καὶ πρῶτον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀοιδίμον Μιχ. Ποτλῆν (Ἰδε ἡμέτερον ὑπόμνημα Μιχαὴλ Ποτλῆ περιοδικῶν «Ἱερομνημῶν» Βόλου 1907 ἀρ. 9) ἐξέδωκεν τὸ μνημειώδες ἔργον τὸ πεντάτομον «Σύνταγμα τῶν Θεῶν καὶ Ἱερῶν Κανόνων», Ἀθῆναι α' τόμος 1852, ὁ 5ος τόμος 1855). Ἐκ Κώδικος, οὗ ὁ ἰδιοκτητὴς ἦτο Ἱεράρχης ἐκεῖνος, ὃν ἐπιστεῖθη εἰς τὸν ἀνεψιὸν του Γ. Ράλλη, ὅστις τὴν βοηθείαν καὶ τοῦ ἑτέρου κανονολόγου Μ. Ποτλῆ ἐδημοσίευσεν τὸ σπουδαιότερον ἐν Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἔργον, ὅπερ μετεφράσθη εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῶν Ὀρθόδοξων κρατῶν καὶ ἀπεκαλύφθη ὅλος ὁ πλοῦτος τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθόδοξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀργολίδας Γεράσιμος ἦτο κάτοχος τοῦ ὀκτατόμου χειρογράφου ἔργου τοῦ διδασκάλου καὶ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Πατρέως Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀποκάλυψιν, ὅπερ ἐξ ἀγορᾶς περιήλθεν εἰς ἐμὲ καὶ τὸ ἐδώρησα εἰς τὸ τμήμα τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Ἐν Κορδίτῃ

+ Ὁ Θεσσαλιώτις
ΙΕΖΕΚΙΗΛ